

Viihteen ja vakavuuden välimaastossa.

*Henkilöjournalismi sanomalehtien lukemistotoimituksissa
toimittajan näkökulmasta.*

Jaana Siljamäki
Journalistiikan pro gradu-tutkielma
syksy 2009
Viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty	Laitos – Department
HUMANISTINEN	Viestintätieteiden
Tekijä – Author Jaana Siljamäki	
Työn nimi – Title Viihteen ja vakavuuden välimaastossa. Henkilöjournalismi sanomalehtien lukemistotoimituksissa toimittajan näkökulmasta.	
Oppiaine – Subject Journalistiikka	Työn laji – Level Pro gradu-tutkielma
Aika – Month and year Syyskuu 2009	Sivumäärä – Number of pages 100+liitteet
Tiivistelmä – Abstract Viime vuosituhatluppen loppua lähestyttäessä sanomalehdet ovat omaksuneet yhä enemmän niin sanottua kevyempää aineistoa sisällökseen. Erilaisten viikkoliitteiden ja lukemistojen määrä on kasvanut. Samalla henkilöiminen on lisääntynyt journalismin kaikissa genreissä, uutisvälitystä myöten. Kehityksen taustalla on muun muassa kiristynyt kilpailu mediakentällä, mikä on saanut perinteisenä mediana pidetyt sanomalehdet palvelemaan lukijoitaan myös aikakauslehtimäisin keinoin. Myös yleinen individualismin nousu on nostanut yksilöt jalustalle ja tehnyt henkilöjutuista erityisesti lukemistojen vakituista ainesta. Tässä tutkielmassa pyritään selvittämään lukemistotoimittajien kokemuksia ja käsityksiä henkilöjournalismista sanomalehdissä. Tutkielmaa varten on haastateltu yhdeksän toimittajaa, jotka tekevät säännöllisesti pitkiä henkilöjuttuja yhdeksässä sanomalehdessä (Aamulehti, Hufvudstadsbladet, Kaleva, Turun Sanomat ja yhteisen sunnuntaitoimituksen muodostavat Väli-Suomen sanomalehdet Karjalainen, Savon Sanomat, Keski-Suomalainen, Ilkka ja Pohjalainen). Kvalitatiivisen teemahaastattelun ja aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla selvitetään, miten ja kenestä toimittajat pyrkivät tekemään henkilöjuttuja ja miten he kokevat henkilöjournalismin journalismin lajityyppinä. Aineistoa tukevat toimittajien itsensä valitsemat, onnistuneina pidetyt henkilöjutut, joiden pintapuolisella analyysillä kukin haastattelu lähti liikkeelle. Toimittajat pyrkivät asiakeskeisyyteen henkilöjutuissakin. Ideaalitalanteessa henkilöjutun kohde valaisee jotain itseään suurempaa asiaa, mikä siten erottaa toimittajien mukaan pitkät henkilöjutut juuri sanomalehtiin kuuluviksi. Tiedonintressin rinnalla kulkee kuitenkin myös viihteellisempi intressi: toiset vastaajista ovat enemmän kallellaan elämyksellisyyden suuntaan, kuitenkin niin, että tarinallisuus ja asiapainotteisuus eivät sulkisi toisiaan pois. Toimittajat myös pitävät tästä syystä henkilöjournalismia onnistuessaan yhtenä parhaista — joskin aliarvostetusta — journalismin muodoista. Toimittajilla on taipumus tuoda jutun kohde esiin myönteisessä valossa. He kokevat pääsevnsä parempaan tulokseen olemalla empaattinen. Henkilöhaastattelussa käsitellään usein herkkiä, henkilökohtaisen elämänpiiriin kuuluvia asioita, jolloin toimittajan perustyökaluksi mielletty kriittisyys tuntuisi toimittajasta kohtuuttomalta. Jutuntekoa ohjaa lisäksi vahva subjektiivinen ote. Se näkyy niin kirjoitustyyliissä, kohderyhmääjattelussa kuin haastateltavavalinnoissakin. Yleisimmin haastateltavaksi päätyi itseä kiinnostava ajankohtainen julkisuuden henkilö tai poikkeuksellisen elämänkohtalon omaava tavallinen ihminen. Toimittajat pelkäävät, että tulevaisuudessa on yhä vähemmän mahdollisuuksia tehdä aikaa vaativia lukemistojuttuja. Toisaalta henkilöimisen nähdään menneen jo liian pitkälle: vähemmän olisi enemmän.	
Asiasanat – Keywords Henkilöjournalismi, sanomalehti, lukemistotoimitus	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto/Tourulan kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 AIKAISEMPAA TUTKIMUSTA.....	3
1.2 TUTKIELMAN LÄHTÖKOHTIA.....	4
1.3 TUTKIELMAN RAKENNE	5
2 KOHTI HENKILÖVETOISTA JOURNALISMIA	7
2.1 HAASTATTELU NOUSEE KESKIÖÖN.....	12
2.1.1 Isokenkäiset (naiset) edellä.....	10
2.1.2 Henkilökohtaisesta tulee kestouutinen.....	12
2.1.3 Tarinat tarvitsevat päähenkilöitä.....	13
2.1.4 Henkilöjournalismin monet versot.....	16
2.1.5 Kaiken keskellä yksilö	18
2.2 LIITTEET JA LUKEMISTOT LISÄÄNTYVÄT.....	21
2.2.1 Varhaisia lukemistoja.....	22
2.2.2 Lama myllertää mediakentän	22
2.2.3 Tabloidisaatio ja sisältöjen samankaltaistuminen	25
3 TUTKIMUSKOHTENA TOIMITTAJA	28
3.1 JOURNALISTIN OHJEET AMMATIN KULMAKIVENÄ.....	29
3.2 IDEALISTINEN KANSANTAJUISTAJA	30
3.3 TOIMITUSTYÖ ON RUTIINIA	31
3.4 JUHLAPUHEET JA KARU ARKI.....	33
3.5 TOIMITTAJAN TYÖ ON MURROKSESSA.....	35
4 AINEISTO JA MENETELMÄT.....	36
4.1 HAASTATELTAVAT JA EDUSTAMANSA JULKAISUT	36
4.1.1 Aamulehden Ihmiset ja Asiat -liitteet.....	39
4.1.2 Hufvudstadsbladet: Volt	39
4.1.3 Kaleva: Viikko-Kaleva	40
4.1.4 Turun Sanomat: Sunnuntai	41
4.1.5 Väli-Suomen Media: Sunnuntaisuomalainen.....	42

4.2 KVALITATIIVINEN TEEMAHAASTATTELU.....	42
4.3 AINEISTOLÄHTÖINEN SISÄLLÖNANALYYSI.....	44
5 POTRETIN RAAMIT	48
5.1 ASIALLISEN TARINAN HAHMOTTELIJAT.....	48
5.2 INHIMILLISIN ÄÄRIVIIVAIN.....	51
5.3 EI MUSTAMAALAUKSELLE	52
5.4 TEKIJÄNSÄ NÄKÖINEN.....	56
5.5 VAKAVA VIHDYTTÄJÄ, JOTA INSPIROI INTUITIO JA ITSEKKYYS	58
6 KEHYSTETTÄVÄKSI KELPAAVAT	63
6.1 JULKISUUDEN ”ELIITTI”	63
6.2 ARKIREALISMIN ”RAHVAS”	65
6.3 HEITÄ EI IKUISTETA	67
6.4 KUNHAN SE EI OLE TAVALLINEN	70
7 VERBAALIMAALAILUN VAIKEUS JA VIEHKEYS.....	73
7.1 LUOMISEN TUSKA.....	73
7.2 LUOMISEN LUMO.....	78
7.3 TÄMÄ ON VAIN TULKINTA, EI TOTUUS	79
8 HIDAS JOURNALISMI - KOHTA MUSEOKAMAA?.....	83
8.1 MIKÄ ESTÄÄ?.....	83
8.2 MIHIN SUUNTAAN?	85
8.3 ANTAKAA AIKAA AJATELLA, TILAA REVITELLÄ	86
9 POHDINTA.....	89
9.1 OMAN TYÖN PUNTAROINTIA.....	89
9.2 LOPUKSI.....	91

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Tämän tutkielman alussa ei ole sanaa, vaan sanoja.

Ja koska suomen kieli on vähän kummallinen, täytyy edellistä selventää: en nyt puhu sanasta monikossa vaan sanojasta. Puhujasta, ihmisestä, henkilöstä. On olemassa asiat, ja on olemassa ihmiset. Minä olen kiinnostunut jälkimmäisistä, koska niillä on toisinaan asiaakin.

Sitten on olemassa joukko journalisteja, jotka valitsevat joukon ihmisiä, jotka pääsevät sanojiksi lehtien palstoille. Pitkiin juttuihin, sanomalehden aukeamalle, monelle sivulle, isoin värivalokuvin. Mitä tapahtuu sitä ennen? Näitä toimittajan ajatuskulkuja ja valintoja yritän jäljittää tässä pro gradu-tutkielmassani, joka käsittelee henkilöjournalismia sanomalehdessä toimittajan näkökulmasta.

Sanomalehdellä on aina ollut juhlalliselta kuulostavia tehtäviä: valistaminen, tiedonvälitys ja mielipidevaikuttaminen. Keinot näiden tavoitteiden täyttämiseksi ovat matkan varrella kokeneet melkoisen muodonmuutoksen. Viime vuosituhatluppen loppua lähestyttäessä sanomalehdet ovat omaksuneet jatkuvasti enemmän niin sanottua kevyempää aineistoa sisällöikseen. Myös uutisvälityksen keinot ovat muuttuneet, kun asioista halutaan kertoa ihmisen kautta (Sipola 1998, 92).

Sanomalehdet ovat tietyiltä osin liukuneet yhä enemmän aikakaus- tai ilta-päivälehtimäisempään suuntaan. Lehdestä kuin lehdestä löytyy lukemisto-osa, joita on julkaisusta riippuen erilaisia: lauantai- tai sunnuntaiosioita, viikkoliitteitä tai muuta uutisista eriytettyä aineistoa myös päivittäisenä lehden osana. Erityisesti viikkoliitteet kilpailevat sisällöillään aikakaus- ja ilta-päivälehtien kanssa.

Taustalla on journalismin viihteellistyminen, monipuolistuminen ja pyrkimys vastata vaateeseen ”jokaiselle jotakin”. Katsantokannasta riippuen voidaan puhua myös journalismin inhimillistymisestä (Malmberg 1998, 48–49). Malmbergin tulkinnan mukaan viihteestä vedetään liian usein yhtäläisyysmerkit kepeään, hauskaan ja epäuskottavaan. Myös monimutkaiset ja vaikeat asiat voidaan esittää ei-uutismaisin keinoin: tulkiten, havainnollistaen, koskettamalla tunteita. Eihän maailmasta tietoa ja kovia faktoja puutu, ymmärättävää ja ilmiön äärelle pysähtyvää tulkintaa kylläkin.

Puhuttiin sitten keventymisestä tai inhimillistymisestä, kyseisen aineksen lisääntymisen taustalla on myös talouspoliittisia faktoja. Mediakentälle on tullut 1900-luvulla uusia toimijoita, mikä on pakottanut sanomalehdet muutokseen. Viihteellinen aineisto on kilpailukeino muiden viestinten, erityisesti television, kanssa (Tommila & Salokangas 1998, 318). Lisäksi 1990-luvun alun lama koetteli erityisesti sanomalehdistöä.

Laajana kehyksenä voidaan vielä nähdä kokonainen henkisen eetoksen muutos. Elämme yhteiskunnassa, jossa yksilö on nostettu jalustalle. Kriitikoiden mielestä individualismi on viety jo äärimilleen. Journalismi puolestaan heijastelee vallitsevia arvoja, mutta myös luo niitä. Henkilöitynyt journalismi on sekä seuraus että syy.

Tarkoitukseni on läpivalaista pitkien henkilöjuttujen tekemistä sanomalehdissä. Kiinnostukseni kohteena ovat ensisijaisesti toimittajien kokemukset ja käsitykset lajityypistä, ei niinkään heidän käytännön työprosessinsa.

1.1 Aikaisempaa tutkimusta

Lukemistojutut, varsinkin niiden tekijöiden näkökulmasta, ovat vielä melko tutkimatonta maaperää. Aihe on alkanut kiinnostaa tutkijoita vasta valtaosin 2000-luvulla. Väitöskirjatasolla henkilökuvan kerrontamuotoja, teemoja, persoonien tekstuaalista rakentumista ja sukupuolten esittämisen eroja on tutkinut Jonita Siivonen (2007). Maria Lassila-Merisalo (2009) tutki väitöskirjassaan faktan ja fiktion dikotomiaa kaunokirjallisissa aikakauslehtiteksteissä ja ei-fiktion esiintymistä suomalaisissa aikakauslehdissä ylipäätään. Tutkimus syvensi hänen gradunsa (2001) aihepiiriä. Erkka Mattinen (2005) tutki poliitikkojen henkilökuvien muutosta Helsingin Sanomissa vuosina 1978–2003. Licensiaatintyö on tehty Turun yliopiston poliittisen historian laitokselle.

Muutoin henkilöjournalismia on tutkittu pro gradu -tasolla Tampereen ja Helsingin yliopistoissa, ja niissäkin tutkimuksen lähtökohtana ovat olleet tekstit, ei toimittajien käsitykset juttutyypistä (Morottaja 2008, Sihvonen 2004). Anu Partasen (2007) gradussa tutkittiin feature-toimittajien haastattelujen kautta totuuden käsitettä ja sen toteuttamista journalismissa. Lähtökohdista näissäkin olivat aikakauslehdet.

Toimittajia haastatellen aihepiiriä on lähestynyt Laura Niemi (2004). Niemen pro gradussa perehdyttiin haastattelutekniikoihin ja siihen, vastaavatko toimittajien työkäytännöt oppikirjojen mallia henkilöhaastattelun tekemisessä. Myös Petra Haaviston ja Tanja Hannuksen puheviestinnän pro gradu Toimittaja haastattelijana (1996) selvitti toimittajien käsityksiä ja kokemuksia haastattelutilanteesta. Tutkittavina olivat uutis- ja ajankohtaistoimittajat, jotka suhtautuivat haastatteluun enemmän tiedonhankintakeinona kuin vuorovaikutustilanteena.

1.2 Tutkielman lähtökohtia

Lähtökohta tämän tutkielman tekemiselle on hypoteesi siitä, että lisääntynyt henkilöiminen on pakottanut toimittajat tekemään valintoja. Olen kiinnostunut näistä valinnoista nimenomaan sanomalehden kontekstissa ja siitä, millaisia reunaehtoja se asettaa henkilöjournalismille. Tutkimuskysymykseni ovat: Miten sanomalehdissä tehdään henkilöjournalismia? Kenen asia tai tarina on kertomisen arvoinen ja miksi? Mikä henkilöjournalismissa on palkitsevaa, mikä ongelmallista?

Kysymys on mielestäni kiintoisa siksi, että alan opetuksessa on perinteisesti keskitytty uutiseen, ja niin sanottuun feature-kirjoittamiseen on alettu kiinnittää huomiota vasta viime vuosina niin alan opetuksessa kuin tutkimuksessakin (Töyry 2002, 61–64). Sanomalehtien lukemisto-toimituksissa työskentelee koko joukko uutistoimituksista lukemistopuolelle siirtyneitä toimittajia, jotka ovat tyyllilajissa enimmäkseen itseoppineita.

Edellä mainituissa tutkimuksissa aineistoina ovat olleet aikakauslehdet, Niemellä aikakaus-, paikallis-, sanoma- ja iltapäivälehtien toimittajat ja Haavistolla & Hannuksella uutistoimitusten radio- ja lehtitoimittajat. Rajaan tutkimukseni kohteeksi pelkästään sanomalehtien lukemistotoimitusten toimittajat useasta syystä. Pitkä henkilöjuttu mielletään helposti aikakauslehden juttutyypiksi (niitähän on aikaisemmin lähinnä tutkittukin), vaikka ne ovat vakiinnuttaneet asemansa myös sanomalehdissä. Ne ovat sanomalehdissä näkyvillä ja keskeisillä paikoilla. Lisäksi on tärkeää tutkia tätä journalismin osa-aluetta myös toimittajien käsitysten kannalta, ei vain tekstilähtöisesti. Viimeisenä syynä on tutkimuskohteen rajaaminen mielekkääksi kokonaisuudeksi.

Toki voisin valita juttutyypiksi jonkin muunkin kuin henkilöhaastattelun, koska sehän on vain yksi osa lukemisto-aineistoja. Teen sen kuitenkin jälleen

paitsi rajatakseni näkökulmaa, myös siksi, että näen sen haasteellisena journalismin muotona. Toimittajalta vaaditaan erilaisia taitoja kuin uutistyössä, sillä jutun materiaalina on ihminen ja hänen persoonansa. Tai kuten Maria Lassila-Merisalo kolumnissaan *Suomen Lehdissä* on osuvasti luonnehtinut: *”Ihmiskuvaus on taitolaji. Toisen ihmisen määrittelemisen voi pahimmillaan olla lähes väkivaltainen teko.”*

1.3 Tutkielman rakenne

Työssäni on viisi osiota. Alkuun hahmotan lisääntyneen henkilöimisen taustalla olevia kehityskulkuja. Olen jakanut tämän luvun 2 kahteen osaan: ensimmäisessä alaluvussa kerron journalismissa tapahtuneista muutoksista. Ensimmäinen on haastattelun nousu tiedonhankintamenetelmänä ja juttutyypinä. Käytän alaluvussa 2.1 lähteenä pääasiallisesti Jyrki Pietilän kattavaa väitöskirjaa juttutyyppeiden kehityksestä (2008).

Muita henkilövetoisen journalismin nousun taustatekijöitä ovat henkilöjuttujen lisääntyminen journalismin eri genreissä kuten politiikan, talouden ja naistenlehtien julkisuudessa, tarinoiden suosion lisääntyminen, henkilöjournalismin jakautuminen monenkirjaviin ilmenemismuotoihin ja yksilökeskeisyyden nousu keskeiseksi ideologiaksi yhteiskunnassa. Edellä mainittuja tekijöitä käsitellään omassa alaluvussaan kutakin.

Toisessa alaluvussa 2.2 lähestyn lisääntyntä henkilöimistä median murroksen kautta. Se tarkoittaa niitä käytännön puitteissa tapahtuneita muutoksia, jotka ovat mahdollistaneet henkilökeskeisen journalismin lisääntymisen. Niitä ovat lukemistojen yleistyminen, laman mediataloihin jättämät jäljet ja sisältöjen samankaltaistuminen lisääntyneen medioitten välisen kanssakäymisen sivutuotteena.

Koska työni aineistona ovat toimittajien käsitykset ja arvostukset, taustoitan toimittajuuden olemusta luvussa 3: mitkä ovat ne vallitsevat ideologiat ja toisaalta käytännön olosuhteet, joissa työtä tehdään. Ennakoin haastateltavieni vastauksia myös hahmottamalla, miten journalistit ovat puhuneet työstään aikaisemmissa tutkimuksissa.

Luvussa neljä puran käyttämäni aineiston ja tutkimusmenetelmät. Esittelen lyhyesti haastateltavieni edustamat julkaisut ja kerron käyttämäni metodeista, eli teemahaastattelusta ja aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä.

Luvut 5–8 ovat itse aineiston analyysia ja johtopäätösten tekoa. Lopulta luvussa 9 pohdin vielä työni keskeisiä havaintoja, arvoin työni onnistumista ja raotan jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 KOHTI HENKILÖVETOISTA JOURNALISMIA

Journalismin henkilöitymisen etenemiselle on kaksi edellytystä. Ensinnäkin *journalismi* muuttui, mikä pohjaa kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen muutokseen. Toisekseen *media* muuttui. Mediaa muuttivat markkinataloudelliset ja rakenteelliset syyt. Jos journalismi olisi ihminen, voisi kuvailla sen kasvaneen sekä henkisesti että fyysisesti. Kasvun laadusta lienee mielipiteitä yhtä paljon kuin mielipiteen ilmaisijoitakin.

Ensimmäisessä alaluvussa keskityn journalismissa tapahtuneisiin muutoksiin.

2.1 Haastattelu nousee keskiöön

Ihmiset, heidän elämänsä, sanansa ja tekonsa, ovat tietenkin aina olleet journalismin lähteenä ja kohteena. Siksi on vaikea hahmottaa, milloin puhtaan henkilöjutun lajityyppi oikeastaan on syntynyt. Se johtuu myös siitä, että henkilöhaastattelu on paitsi juttutyyppejä, myös tiedonhankintamenetelmä. On myös toisinaan hankalaa erotella asia- ja henkilöhaastattelua toisistaan, sillä asiahaastatteluissa voi olla human interest -ainesta ja toisaalta henkilöjutussa voi olla jokin asia keskeisessä roolissa (Pietilä 2008, 71–73).

Oli sitten puhe henkilöhaastattelusta tai henkilökuvasta tai -profiilista, kaikki ne ulottavat juurensa haastattelun juttutyyppeihin. Haastattelu tuli käyttöön uutisraportoinnin ja kaupallistuvan lehdistön nousun myötä 1800-luvulla Yhdysvalloissa. Kaikki varhaiset haastattelut tehtiin Yhdysvalloissa. Euroopassa suositettiin tällöin vielä pääkirjoitusmaisia tekstejä. (Berg & Herkman 2004, 40.)

Printtimedian juttutyyppeiden kehitystä Suomessa tutkinut Jyrki Pietilä on erottanut haastattelujournalismin kehityksessä neljä vaihetta, jotka tosin eivät ole mitenkään selvärajaisia. Pietilän mukaan ”haastattelun tuli paloi vuosikymmenet säästöliekillä - kunnes se sitten leimahti”. Pietilän nimeämät haastattelujournalismin kehitysvaiheet ovat seuraavat:

- 1) *Haastattelujournalismin esivaihe 1770-luvulta 1890-luvon alkuun.* Tällöin oli hahmotettavissa kaksi haastattelujournalismin esi-ilmiötä: suurmiesten henkilökuvaukset ja dialogimuoto, jonka tietävästi ensimmäisenä lanseerasi lehdistössä 1840-luvulla J.V. Snellman.
- 2) *Varsinaisten haastattelujuttujen alkuvaihe 1890-luvon alusta 1930-luvulle.* Ensimmäisenä suomalaisena lehtihaastatteluna pidetään Juhani Ahon Minna Canthista ja K.A. Tawaststjernasta kirjoittamaa juttua. Muissa lehdissä haastatteluja alkoi olla vasta itsenäistymisen jälkeen. Alkuaikojen haastatteluja leimasi haastateltavan mielistely ja haastattelijan näkyvä läsnäolo jutussa.
- 3) *Haastattelun hiljalleen tapahtuvan juurtumisen vaihe 1930-luvulta 1960-luvulle.* Haastattelulausunnot muuttuivat aidoimmiksi ja ne alettiin nähdä keinona välittää autenttista puhetta ja tunnelmia. Myös tavalliset ihmiset alkoivat kelvata haastateltaviksi.
- 4) *Haastattelun professionalistumisen ja monimuotoistumisen vaihe 1960-luvulta alkaen.* Asia- ja henkilöhaastattelu alkavat erottautua toisistaan, ja jälkimmäisestä versioituu myös henkilökuvan juttutyyppi. Televisiojournalismin vaikutus alkaa näkyä revolverihaastattelujen leviämisenä sanomalehtiinkin. Julkisen sanan neuvosto (JSN) ja journalistien ammattilliset ohjeet alkavat säännellä tätä journalismin lajia, minkä voi tulkita merkiksi haastattelujournalismin merkityksen kasvusta. (Pietilä 2008, 497–498.)

Kun haastattelujournalismin syntyä kurkotellaan pitkälle, nähdään siis että kiinnostus siihen virisi uteliaisuudesta suurmiehiä kohtaan. Henkilökuvien

esihistoria ulottuu jo 1700–1800-lukujen vaihteeseen Åbo Tidningariin, Suomettareen ja Päivättäreen, jotka julkaisivat juttuja hallitsijoista ja muista suurmiehistä, etenkin heidän merkkipäivinään. Zacharias Topelius puolestaan toi henkilöt laajemmin lehtien palstoille. Topeliuksen Helsingfors Tidningariin 1840-luvulla kirjoitetuissa Leopoldin kirjeissä vilahteli henkilöitä teatteriväestä virkamiehiin, sotilaista rouviin. Toisaalta dialogi-tekniikan käyttöönotto ja muut kaunokirjallisuuden puolelta imetyt vaikutteet edistivät haastattelujournalismin kehitystä. Moni 1800-luvun ja 1900-luvun alun journalisti oli nimittäin kirjailija, joten kaunokirjallisuus ja journalismi olivat kiinteässä vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. (emt., 2008, 496–497, 481.)

Haastattelujournalismin kehitykseen on myös merkittäväällä tavalla vaikuttanut kulloinkin saatavilla ollut tekniikka. Henkilölähteiden käyttöä jarruttivat hitaasti yleistyneet puhelimet, valokuvien käytön rajoitteet ja painotekniikan alkeellisuus, kunnes sitten 1960-luvulla niin liikenneyhteydet, kuvitusmahdollisuudet, tietoliikenne kuin painojälkikin olivat niin pitkälle edenneitä, että haastattelu yleistyi ja henkilöt tulivat pikku hiljaa keskeiseksi tiedonlähteeksi. Haastattelu tuli tiedonhankintamenetelmän lisäksi suosituksi juttutyypiksi. (emt., 2008, 498.)

Aikakauslehdet olivat aitojen henkilöhaastattelujen vauhdittajia ja ehkä esikuvakin suomalaisille sanomalehdille. Aikakauslehti Jokamiehen viikkolehdestä, joka perustettiin vuonna 1907, persoonallinen sävy henkilöjutuissa oli jotain ennen näkemätöntä. 1970-luvulla genererajat aikakauslehdistön ja sanomalehdistön välillä alkoivat liukua yhä enemmän, kun toimittajat liikkuvat lehtilajista toiseen. Esimerkiksi Aatos Erkko ja Simopekka Nortamo vaikuttivat sekä Helsingin Sanomissa että Viikkosanomissa. Myös ulkomailta imettiin vaikutteita. Yksi kriittisten henkilöhaastattelujen alkuunpanijoista oli italialainen haastattelijavirtuoosi Oriana Fallaci, jonka henkilöjuttuja julkaistiin Helsingin Sanomissa 1980-luvun alkuvuosiin asti. (emt., 2008, 71, 480.)

1980-luvulle tultaessa haastattelun merkityksen noususta kertoo myös Julkisen sanan neuvoston vuonna 1981 antama erillislausuma haastatteluun liittyvistä kysymyksistä. Taustalla oli vilkastunut keskustelu etenkin juttujen tarkistettavaksi luovuttamisen problematiikasta. (emt., 1998, 474–475.)

2.1.1 Isokenkäiset (naiset) edellä

”Politiikan asiantuntijoiden keskustelukerho Lauantaiseura katsoo, että kansallakin pitää olla oikeus tietää mitä Suomessa tapahtuu; siunataanhan meitä yksityiskohtaisilla tiedoilla Yhdysvaltain tai Ranskan presidenttiehdokkaista, heidän henkilökohtaisista ominaisuuksistaan, epämiellyttäivistäkin.”

Tamminiemen pesänjakajat (1981)

Kun aikain alussa henkilöjuttujen kohteeksi päätyivät hallitsijat ja valtiomiehet, myöhemmin heidät korvasi talouselämän ja politiikan eliitti. Talouden ja politiikan mediajulkisuus muutti suuresti muotoaan 1970–80-lukujen taitteessa (Pernaa & Railo 2006, 17; Mikkonen 1998, 257–260). Heistä alettiin tuolloin tehdä kiihtyvään tahtiin yksityiselämän kuvauksia sisältäviä henkilöesittelyjä, pitkiä henkilökuvia.

Etenkin politiikan journalismissa tyylin muutos oli selkeä. Vielä 1970-luvun lopulla poliitikoihin suhtauduttiin kunnioittavasti ja etäisesti, ja julkaistut haastattelut olivat ”toimittajan kysymys – poliitikon näennäisen sanatarkka vastaus” -tyyppisiä. Sitten kelkka kääntyi. Uuden ajan symboleiden kärkikaartiin kuului edellä siteerattu Tamminiemen pesänjakajat, joka oli Helsingin Sanomien politiikan toimittajien nimimerkillä Lauantaiseura kirjoittama teos. Siinä Kekkonen seuraajaehdokkaat ruodittiin uudennlaisella nykyjournalismille ominaisella tavalla, eli julkisuuden henkilöinä pohjamutia myöten. (emt., 17–26.)

Toisena merkkipaaluna voi pitää Iltalehden perustamista vuonna 1980. Kilpailussa Ilta-Sanomien kanssa se pyrki löytämään uusia näkökulmia politi-

kan journalismiin muun muassa henkilöön menevällä kuvauksella, jossa toimittaja vei juttua henkilökuvan suuntaan luomalla kohteesta mielikuvaa toimittajan subjektiivisilla luonnehdinnoilla. Lisäksi vuoden 1982 presidentinvaalit olivat käänne julkisuuden muutoksen kannalta. Silloin ehdokkaat läpivalaistiin Helsingin Sanomissa ja Iltalehdessä yksityiskohtaisesti paitsi poliittisina toimijoina, myös yksityisinä henkilöinä. Ennennäkemättömiä, kirjoitettuja asioita poliitikoista olivat muun muassa Mauno Koiviston rakkauskirjeet vaimolleen Tellervolle, Kalevi Kivistön kova lapsuus ja Harri Holkerin käsitykset onnesta. (emt., 22–23, 26.)

Myös Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen perustaminen 1983 lisäsi aikaisemmasta poikkeavia politiikkaa käsitteleviä tekstejä ja vei henkilöesittelyjä syvällisemmiksi henkilökuviksi (emt., 31). 1980–1990 lukujen taitteessa Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen ja sunnuntaisivujen poliitikkojen henkilökuvissa tapahtui myös toinen tyyllinen muutos, kun poliitikon ura laadittiin jutuissa yhä enemmän tarinan muotoon (Mattinen 2004, 22). Valtalehden liitteen tyyli lienee ollut esikuvana monille muille sanomalehdille.

Henkilöhaastattelusta tekee henkilöhaastattelun juuri käsiteltävän kohteen persoonaan menevä aines. Yksityiselämän kuvailu henkilöhaastatteluissa ylti naisten astuttua voimallisesti mukaan poliittiseen päätöksentekoon 1980-luvun puolenvälin jälkeen. Heitä alettiin käsitellä henkilöinä myös muissa kuin naistenlehdissä. Pernaa & Railo esittävätkin ajatuksen, että nimenomaan yksityistä elämänavuetta perinteisesti edustaneiden naisten tulo politiikkaan olisi johtanut yksityisen ja julkisen elämän rajan hämärtymiseen ja uudenlaisen populaarijulkisuuden muodostumiseen. (emt., 46, 50–51)

Henkilökohtaisuuksiin naispolitiikkojen kanssa menevien valtalehtien edelle ehtivät kuitenkin naistenlehdet. Ne olivat henkilöjournalismissa edellä muita julkaisuja. Kulttuuripersoonat, merkkihenkilöiden vaimot, kuninkaalliset ja missit olivat esillä jo varhaisissa naistenlehdissä, mutta voimallisesti julkkis-

kulttuurista tuli naistenlehdistön tavaramerkki jo 1950–60-lukujen taitteessa. Esimerkiksi 1962 perustettu naistenlehti *Jaana* keskittyi pitkälti juttuihin ”mielenkiintoisista ihmisistä lukijoiden romantiikan ja eksotiikan nälän tyydyttämiseksi”. (Malmberg 1991, 229–236.)

Mutta naistenlehtien henkilöjutut eivät olleet pelkkiä lyhyitä ja keppoisia julkkisjuoruja. Esimerkiksi *Jaanan* numerot 1960–1970 -lukujen taitteesta olivat täynnä aukeaman tai useamman sivun henkilöhaastatteluja. Lehdissä on henkilökuvat muun muassa nuorena vammautuneesta voimistelunopettajasta, suomalaisista matkatoimistojen johtajista ja taiteilija Joonas Peltosesta. (*Jaana* 11/1968 & 11/1970.)

Talouselhdetkin olivat henkilöjournalismin varhaisia omaksujia. Voimallisesti henkilöjournalismi löi läpi talouselhdeissä 1980-luvun alussa, mutta jo vuonna 1966 *Talouselämän* ”suuressa ulkoasu-uudistuksessa” alettiin turvautua tunnettujen henkilöiden vetovoimaan laittamalla heitä kanteen. Helsingin Sanomien taloustoimituksen veteraani Johannes Koroma on sanonut henkilöjournalismin syntyneen oivalluksesta, ”etteivät päätöksiä tee yritykset, vaan niissä toimivat ihmiset”. *Talouselämän* vaikuttajista ja muistakin merkkihenkilöistä teki lukuisia aikaansa edellä olevia henkilöjuttuja Suomen Kuvalehdessä toimittajana ja Uudessa Suomessa päätoimittajana työskennellyt Juha Numminen. Ominaista Nummisen henkilöjutuille oli runsas henkilön persoonallisuuden ja tapahtumien kuvailu. (Mikkonen 1998, 254–257; 260–261.)

2.1.2 Henkilökohtaisesta tulee kestouutinen

Sittemmin henkilöiminen on vain kiihtynyt. Esimerkiksi viihteellinen journalismi eli iltapäivälehdet ja niin sanotut juorulehdet ovat luoneet kokonaan uuden pintajulkisuuteen nousseiden ihmisten gallerian. Siinä yksityiselämäs-

tä tehdään kestouutisia. Useissa maissa on jo siirrytty keskusteluun siitä, kuinka pitkälle julkisuuden henkilöiden yksityiselämän paljastelussa voidaan mennä. Britanniassa 1990-luvun alussa valmistuneessa Calcutt-raportissa linjattiin, ettei julkisuudessa olevienkaan pidä alistaa kaikkea yksityisyyttään medialle. (Salminen 1998, 23–24.)

Nykyjournalismissa harrastetaan paljon sankaruuden journalismia, jolloin tavallinenkin ihminen voi nousta jutun aiheeksi. Viikon ajalta lehtiä selailemalla tällaisia jutun kohteita löytää kymmeniä: syntymäpäiväsankari, viikon ”hän”, kuukauden orkesterilainen jne. Pirjo Hiidenmaa esittää, että kaikenkarvaisia kilpailuja järjestetään uusien julkisuuden henkilöiden löytämiseksi, jotta medialla olisi raaka-aineita henkilökuviinsa. (Hiidenmaa 2004, 210–211.)

Varsinkin julkisuuden henkilöiden ollessa kyseessä, haastatteluista on tullut toimittajan ja haastateltavan välisiä vakiintuneita käytäntöjä, joiden pelisäännöt ovat molemmille tutut ja roolijako jokseenkin kyseenalaistamaton. Etenkin televisiohaastatteluilla on seremoniallinen, rituaalinen luonne, ja tilanne on molempien osapuolien, toimittajan ja haastateltavan, kannalta suorituksenomainen. Esiintymisistä tulee tunnustuksia ja puolustuspuheita, joiden draaman kaari on saatettu keskustella läpi ennen nauhoituksia. Haastattelulla ei siten ehkä enää olekaan tarkkailuluonnetta, vaan sillä rakentavat omaa minäänsä niin haastateltava, toimittaja kuin yleisökin. (Koski 2005, 135.)

2.1.3 Tarinat tarvitsevat päähenkilöitä

Henkilöimistä ovat lisänneet myös suuret linjat: yhteiskunnan, median ja sitä kautta journalismin muodon ja rakenteen kehitys. Tulevaisuustutkija Rolf Jensen on nimennyt nykyajan tarinatalouden ja mielikuvituksen ajaksi. Hyvä tarina voi olla informaatioisälttöä tärkeämpää, sillä pitkään kestäneen tieteen

ja rationalismin, analyysin ja pragmatismien voittokulun jälkeen tunteet, tarinat ja kertojat ovat jälleen tervetulleita – ihmiset haluavat tulla puhutelluiksi enemmän sydämellään kuin järjellään. (Jensen 1999, 1-4.) ”Unelmayhteiskunnassa” eläminen on jättänyt jälkensä myös journalismiin. Toimittajat kokevat tarinoiden janon lisääntyneen kaikkialla ja heiltä vaaditaan, että lehtijuttujen pitäisi olla kuin hyviä novelleja (Partanen 2008, 73).

Tarinavaatimus on murtanut myös perinteisen uutiskärjen traditiota. Lehtijuttu alkavat yhä useammin kuvauksella yksittäisestä henkilöstä ja siitä, miten itse uutisen aihe on koskettanut hänen elämäänsä. Juttuun haetaan ”case”, joka käsitellään joko omana kainalojuttunaan tai varsinaisen uutisen kärjessä tai sisällä. Sipolan (1998, 92) mukaan näin tekevät erityisesti iltapäivälehdet, mutta myös muut valtamediat henkilöivät uutisensa entistä useammin. Tarinan kertominen ja henkilöiminen liittyvät vahvasti toisiinsa, sillä hyvää tarinaa on vaikea kertoa ilman henkilöihahmoja. Henkilön/henkilöiden avulla juttuun saadaan draamaa ja jännite, jolloin se koskettavampi, samaistumiskelpoisempi ja kiinnostavampi. (emt., 1998, 92–94.)

Poliitikkojen henkilökuvia tutkineen Erkki Mattisen mukaan henkilökuvan kirjoittaminen tarinan muotoon sisältää sen riskin, että päähenkilö tulee siinä esitetyksi yksiulotteisesti. Henkilön luonteen tai toiminnan ristiriitaisuudet eivät välttämättä paljastu, sillä draaman kaari edellyttää juonen ja henkilön luonteen muodostavan kokonaisuuden. Kokonaisuuden puolestaan tulisi aiheuttaa lukijalle mielihyvää, ja sankaritarinalla päästään tavoitteeseen helpoimmin. (Mattinen 2004, 22–23.)

Tutkimuskohteenani olevat henkilöjutut edustavat tätä niin kutsuttua tarinajournalismia. Ne sisältävät usein draamallisia aineksia ja ovat luokiteltavissa featuren lajityyppiin. Ne pyrkivät syvällisempään henkilökuvaukseen ja erottuvat näin selkeästi lehden muista henkilöjutuista. Uuden Mediasanas-ton mukaan feature on erityisesti *human interest* -aineistoa sisältävä, vapaa-

muotoinen ja usein subjektiivisesti toteutettu, ei-uutismainen ja viihdepainotteinen erikoisjuttu, artikkeli, reportaasi tai ohjelma. Se on sisältönsä puolesta uutista ajattomampi ja monipuolisempi. (Kuutti 2006, 40–41.)

Feature-tyyppinen, tarinoita suosiva kirjoittaminen vahvistui Yhdysvalloissa 1960–70 -lukujen vaihteessa syntyneen uuden suuntauksen myötä. Niin sanottua uutta journalismia luonnehdittiin subjektiiviseksi ja kaunokirjallisuutta lähellä olevaksi reportaasijournalismiksi, jossa tyyli ja rakenne ovat ratkaisevassa roolissa. (Juusola 1988, 5.) Uusi journalismi oli dokumentaarista, taustoittavaa, elämyshakuista, eikä toimittaja kaihtanut tuoda jutuissa esille omia tulkintojaan. Suomeen uusi journalismi tuli pari vuosikymmentä jäljessä, mutta ei vielä 1980-luvulla saavuttanut suurta suosiota. (Morottaja 2008, 6-7.)

Kuten jo johdannossa totesin, tähänastisessa featureen keskittyneessä tutkimuksessa on käytetty aineistona aikakauslehtijournalismia. Lassilan (2001) mukaan featuren tunnistaa siitä, että jutussa on käytetty kaunokirjallisen kerroksen tekniikoita ja siinä on uutisjournalismista poiketen toimittajan persoonana vahvasti läsnä. Partasen mielestä featuren tunnistaa puolestaan siitä, että toimittaja on rakentanut tekstiinsä kohtauksia, artikkelia varten on tehty vähintään useita päiviä kestävä taustatyö, jutussa on runsaasti yksityiskohtia ja kertojalla on vahva, oma ääni (Partanen 2007, 34). Kerronnallinen journalismi elää Lassilan (2001, 13) haastatteleminen nonfiktio tuntijoiden mukaan vahvimmin Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä, Imagessa ja Valituissa Paloissa, mutta myös Nyt-liitteessä, sanomalehtien sunnuntaisivulla ja City-lehdessä on viitteitä lajityypistä. Partanen (2007, 34) lisää luetteloon Suomen Kuvalehden ja joiltain osin myös Avun ja Seuran.

Näkisin, että feature-tyyppistä journalismia on julkaisusta riippuen eriasteista, eikä se ole enää pelkästään aikakauslehtien valta-alue. Mielestäni Lassilan ja Partasen featuren määritelmät toimivat myös sanomalehdissä julkais-

tavissa feature-jutuissa, mutta ennen kaikkea niiden tekemiseen vaikuttavat vahvimmin toimittajan omat käsitykset, mieltymykset ja taidot kirjoittajana. Toiset rakentavat tekstiinsä kohtauksia, toiset eivät, mutta jutut voivat silti sisältää draamallisia aineksia. Myöskään vaatimus useiden päivien taustatyöstä ei kaikkien sanomalehtien lukemistojutuissa täyty, jo pelkästään aikataulullisista syistä. Feature-journalismia voi siis olla monenkirjavaa, toisin kuin uutisjournalismia, jolle on tiukemmat raamit niin alan opetuksessa kuin vallitsevissa käsityksissäkin.

2.1.4 Henkilöjournalismin monet versot

Mitä enemmän henkilöistä tehdään juttuja, sitä enemmän genrelle on versonnut erilaisia lajityyppejä. Liitteissä ja lukemisto-osissa oleville henkilöjutuille ei ole virallista ja vakiintunutta määritelmää. Tämä tuli ilmi myös haastatteluja tehdessä. Haastateltavilleni piti tähdentää, että olen kiinnostunut nimenomaan *pitkistä* henkilöjutuista, sillä he tekevät lukemistoon monenlaisia muitakin henkilövetoisia juttuja.

Joka tapauksessa on selvää, että sanomalehtien henkilöjutut painivat eri sarjassa kuin aikakauslehtien syvällisemmät *henkilökuvat*, joita on saatettu tehdä viikkoja, jopa kuukausia. Niitä ei Suomessa tehdä oikeastaan muualla kuin Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä ja aikakauslehti Imagessa. Henkilökuvankaan käsite ei kuitenkaan näyttäisi olevan kiveen hakattu, sillä esimerkiksi vuonna 2005 päivitetty Uusi Mediasanasto ei henkilökuvan käsitettä tunne.

Määritelmiä on määrittelijästä riippuen useita, mutta ne ovat hyvinkin samansuuntaisia. Yksi käytetyimmistä lienee Panu Rädyn (2001, 138) jaottelu. Hänen mukaansa eroja henkilökuvan ja haastattelun välillä on yksinkertainen: haastattelussa välitetään tietoa, mutta henkilökuva pyrkii kokonaisku-

vaan kohteestaan, voimista tämän ympärillä ja nousee parhaimmillaan kertomukseksi ajasta, aatteesta, ihmisestä – maailmasta. Tätä kunnianhimoista tavoitetta ei siis monikaan juttu täytä. Tekemisen tasolla olevia eroja ovat lisäksi mielestäni jutun pituus, taustatyöhön sekä itse haastatteluun käytetty aika sekä suurempi liikkumatila jutun muotoilussa ja kuvituksessa. Henkilökuva on siis kaikin tavoin laajempi ja vaatii enemmän työtä.

Vaikka henkilökuva olisikin määriteltävissä selkeästi, siitä eteenpäin liikutaan heikolla jäällä. Suppeamman henkilöhaastattelun muoto ja tyyli vaihtelevat ensinnäkin kontekstin mukaan. Esimerkiksi Siivonen (2007, 51) jakaa päivälehdissä ilmestyvät henkilöjutut kahteen tyyppiin: ”tavalliseen” henkilökuvaan ja reportaasihenkilökuvaan. Reportaasihenkilökuvan erottaa taval-
lisesta henkilökuvasta se, että miljöökuvaukselle annetaan siinä suurempi rooli. Lisäksi Siivonen tekee henkilöjournalismin sisällä tukun jaotteluja erilaisiin tyyppeihin, esimerkiksi elämäkertahenkilökuvaan (biografiskt porträtt), kysymys- vastaus henkilökuvaan (frågoch-svar-porträtt), syntymäpäivähenkilökuvaan (födelsedagsporträtt), kehityskertomukseen (utvecklingsberättelse), asiahaastatteluun (sakintervju) ja parihaastatteluun (parintervju). Siivonen sanoo tutkimustaan tehdessään hahmottaneensa henkilökuville tai henkilöhaastatteluille useampia alakategorioita kuin oli kuvitellut (Siivonen 2007, 341).

Alan oppikirjoissakin käsitteet menevät vähän päällekkäin. Suholan, Turusen ja Variksen (2005, 71–74) kirjoittamassa Journalistisen kirjoittamisen perusteet -oppaassa puhutaan rinnan henkilöhaastattelusta, henkilökuvasta, henkilöjutusta tai henkilöprofiilista. Ainoastaan henkilöprofiiliin tehdään eroa määrittelemällä se syvällisemmäksi. Tom Lundberg on laatinut paremman kirjoittamisen oppaansa erityisesti aikakauslehteen kirjoittaville ja puhuu yksinomaan henkilökuvasta, jonka tulisi olla kirjallinen muotokuva, näköispatsas henkilöstä (Lundberg 1992, 121–123).

Tyyliseikoista puhuttaessa henkilöjournalismia on mielestäni niin monenlaisia kuin on niiden tekijöitäkin. Henkilöjuttu, kuten featuretyyppinen kirjoittaminen yleensäkin, ei ole sidottu kaavaan kuten uutinen. Siinä päinvastoin toimittajalla on mahdollisuus luoda oma, tunnistettava tyylinsä, rikkoa vanhoja konventioita ja luoda uusia. Esimerkiksi City-lehden Jaana Rinne on luonut hyvin tunnistettavan, omanlaisensa tavan tehdä henkilöjuttuja. Rinteen jutut ovat ikään kuin aukikirjoitettuja kohtaamisia haastateltavan kanssa, ja niissä koko juttu on rakennettu toimittajien omien ja haastateltavan sitaattien varaan.

Käytän tutkimuksessani määritelmää henkilöjuttu sekaannusten välttämiseksi. On kuitenkin tulkinnanvaraista, missä henkilöjutun ja -kuvan raja menee. Esimerkiksi Hufvudstadsbladetin Volt-liite on kaikenkaikkiaan hyvin aikakauslehtimäinen ja antaa muusta aineistosta poiketen paljon tilaa sekä kuville että teksteille. Sitä kuitenkin tehdään samassa tahdissa kuin muitakin aineiston juttuja, ja se on profiililtaan sanomalehden viikkoliite. Ideaalitilanteessa henkilöjutun suunnittelemisen voi aloittaa neljä viikkoa ennen deadlinea, mutta käytännössä se ei juuri koskaan kiireen vuoksi toteudu (Janne Strang, henkilökohtainen tiedonanto 6.2.2009). Voltin kunnianhimoinen ote tulikin Hufvudstadsbladetille liian kalliiksi, ja se päätettiin muuttaa kuukausiliitteeksi alkuvuoden 2009 yt-neuvottelujen yhteydessä (Journalisti 4/2009). Voltin mukanaolo aineistossa puoltaa näkemystä, että sanomalehdissä tehdään hyvin monenlaista ja eritasoista henkilöjournalismia.

2.1.5 Kaiken keskellä yksilö

Lopuksi haluan hahmotella vielä sitä henkistä murrosta ja laajempaa yhteiskunnallisen eetoksen muutosta, joka journalismin henkilöitymistä edeltää: yleistä individualismin nousua. Siirtyminen yksilökeskeiseen ajatteluun on tapahtunut vaiheittain viimeisen parinsadan vuoden aikana tiedon, ajattelun,

teknologian kehittyessä ja suhteen uskontoon muuttuessa. Kehityksen myötä olemme päätyneet nykyiseen käsitykseen ihmisestä vapaa-ajattelijana, jolla on omat ainutlaatuiset ajatuksensa, uskomuksensa ja arvonsa. (Burr 2002, 11–13.)

Yksilöllistyminen voidaan nähdä niin emansipatorisena kehityksenä kuin pakkonakin. Saksalaisen sosiologin Ulrich Beckin mukaan meidät on *tuomittu* yksilöllistymään. Yksilöllistyminen on seurausta teollisen elämäntavan hajoamisesta siten, että yksilöistä tulee olosuhteiden pakosta oman elämänsä keskeisiä toimijoita. Teollisen yhteiskunnan kollektiiviset merkityslähteet kuten luokkatietoisuus ja edistysusko hiipuivat 1900-luvun kuluessa, ja ihmisen on määriteltävä itse itsensä uudelleen. (Beck 1994, 19, 27–29.)

Koska yksilöstä tulee vapaa (oli sitten pakotettu siihen tai ei) toimija, heijastuu se myös ”maailmaa sellaisenaan” kuvaamaan pyrkivässä journalismissa. Tiedotusvälineissä yksilökeskeisyys näkyy etenkin siten, että monimutkaisia prosesseja halutaan kuvata ja selittää yksittäisten ihmisten kautta. Yksilön korostamista tapahtuu oikeastaan kaikkialla: mainonnassa, populaarikulttuurissa, työelämässä, kasvatuksessa ja etenkin uudessa, ”sosiaalisessa” mediassa. Erittäin näkyvästi ja pitkään yksilöä on nostettu parrasvaloihin politiikassa. Tuorein esimerkki voisi olla kevään 2009 eurovaalikampanjoinnista. Kokoomuksen keulahahmot olivat Jyrki Katainen ja Alexander Stubb, Vihreitten vaalijulisteissa ilakoivat heidän tunnetuimmat kasvonsa ja Keskusta oli kaivanut Urho Kekkosen naftaliinista kampanjansa keulakuvaksi. Silmille ryöpsähti ihminen, ei asia. Ihmisen puolestaan toivottiin herättävän tiettyjä mielikuvia asian suuntaan.

Apu-lehden ja Suomen Kuvalehden henkilöjuttujen kautta suomalaisia arvomutoksia tutkineet Helkama ja Seppälä totesivat 1990-luvun olleen käänne individualistisempaan suuntaan. Tutkimuksen mukaan lehdissä korostuivat 1980-luvulta 2000-luvulle tultaessa arvot, jotka painottavat kilpailuky-

kyä, uudistumista, työtä, suoriutumista ja itseohjautuvuutta. (Helkama & Seppälä 2004, 1-3.) Ominaisuudet ovat varsin tyypillisiä kapitalistisen yhteiskunnan arvoja.

Journalismissa minäkeskeisyys näkyy myös toimittajien nousemisena valokeilaan. Etenkin aikakauslehdissä toimittaja on artikkelin kohteen lisäksi tunnistettava persoona, ei anonymi toimija. Lehdet suosivat minämuotoisia, toimittajien henkilökohtaisia näkemyksiä suosivia kolumneja. Lehtijutun viereen laitetaan toimittajan nimi ja kuva, radiokanavaa mainostaa ohjelman juontajapari, aikakauslehden kanteen nostetaan jutun kirjoittajan nimi. (Partanen 2008, 77-78.)

Puhumattakaan blogeista, jotka ovat monen verkkolehden näkyvää antia. Paitsi että toimittajat bloggaavat itse, lehtiin haalitaan tunnettuja nimiä vakituisiksi blogin pitäjiksi. Esimerkiksi Helsingin Sanomien verkkosivuilta puhuvia päitä riittää: lehden sivuilta voi tällä hetkellä (toukokuussa 2009) lukea yli kymmentä blogia, lisäksi siellä on 18 kirjoittajan kolumnit. Se tuntuu määrällisesti paljolta.

Blogit lisäävät henkilövetoisia sisältöjä entisestään. Ne ovat myös hyvin luetuja. Vuonna 2008 tehdyn Tilastokeskuksen vuosittaisen tieto- ja viestintätekniikan käyttötutkimuksen mukaan blogeja lukee 38 prosenttia internetiä käyttävistä suomalaisista. Ikäluokan 16-29-vuotiaat osalta blogeja lukee yli puolet, eli 53 prosenttia käyttäjistä.¹

¹ (http://www.stat.fi/til/sutivi/2008/sutivi_2008_2008-08-25_tau_001.html.)

2.2 Liitteet ja lukemistot lisääntyvät

Henkilöjournalismiin lisääntymiseen vaikutti siis journalismin muutos, joka on aina heijastellut kulloistakin ajan henkeä. Lisäksi lisääntymiseen vaikutti median rakenteen tasolla tapahtuneet muutokset, joiden suurimpana sysäyksenä olivat kaupalliset ja taloudelliset syyt.

Määrällisesti taustoittava ja ei-päiväkohtainen tieto on lisääntynyt tiedotusvälineissä parina viime vuosikymmenenä. Se näkyy erilaisten liitteiden suosiona, sanomalehtien viikonloppusivujen määrän lisääntymisenä, television uusina erikoisohjelmina ja uusien aikakauslehtien perustamisena. Kysymys on kilpailuasetelmasta: siinä menestyvät ne välineet, jotka pystyvät paitsi tehokkaaseen uutishankintaan, myös hankitun tiedon monipuoliseen ja ymmärrettävään taustoittamiseen. (Huovila 2005, 63.)

Pidemmät henkilöhaastattelut (ja muukin henkilöjournalismi) ovat löytäneet luontevan paikkansa juuri sanomalehtien liitteistä ja lukemisto-osista. Sisällön julkaisua edellyttää siis sille sopiva areena. Lukemistot on luotu tuomaan lehdelle lisäarvoa ja kilpailuvaltin sekä lehtien keskinäisessä kilpailussa, myös kilpailussa muiden viestintävälineiden, kuten television ja aikakauslehtien kanssa (Tommila & Salokangas 1998, 318).

1990-luvulla liitteitä perustettiin kiihtyvällä tahdilla, mutta niin sanottu kevyempi aines on kuulunut sanomalehtiin jo pitkään ennen sitä. Viime vuosituhannen alussa sanomalehdille tuli enenevässä määrin myös viihdearvoa. Lukijoita viihdyttäväksi sisällöksi on luokiteltu kaikki uutiskriteerit täyttämätön materiaali urheilusta pakinoihin, sarjakuviin ja reportaaseihin (emt., 200–208).

2.2.1 Varhaisia lukemistoja

Viikonloppulukemistot, jotka olivat sisällöltään pääsääntöisesti puhtaan viihteellisiä, alkoivat muodostua suomalaisiin sanomalehtiin 1920-luvulla. Suuret maakuntalehdet alkoivat silloin ottaa niitä aineistoikseen. Edellytyksenä oli teknisten ja taloudellisten mahdollisuuksien paraneminen, mutta viihteellistä ainesta käytettiin jo tuolloin myös kilpailukeinona. (Tommila & Salokangas 1998, 205.)

Turun Sanomat perusti nelisivuisen sunnuntailiitteen jo vuonna 1915, tosin se ilmestyi vain kolmisen vuotta (Kalpa 1984, 111). Muita edelläkävijöitä olivat Uusi Suomi (1926) ja Helsingin Sanomat (1928), joiden sunnuntailiitteet olivat hyvin aikakauslehtimäisiä. Liitteiden sisältö oli ajatonta materiaalia: sarjakuvia, pakinoita, novelleja, poliittisten tapahtumien taustoja, reportaaseja, matkakertomuksia, historiaa sekä naisille ja lapsille suunnattua materiaalia. (Salokangas 1987, 384–386.)

Historiankirjoituksen mukaan varsinaisia henkilöhaastatteluja ei siis vielä järjestelmällisesti julkaistu varhaisissa viikonloppulukemistoissa. Henkilöimisen lisääntyminen liitetäänkin journalismin tabloidisaatioon eli viihteellistymiseen, joka pääsi toden teolla vauhtiin vasta viime vuosituhannen lopulla. Tabloidisaatiosta kerron lisää luvun 2.2.3 lopussa.

2.2.2 Lama myllertää mediakentän

1990-lukua on sanottu mediakentän mullistusten vuosikymmeneksi. Mullistukset edelsivät liitteiden ja lukemistojen lisääntymistä kohti nykypäivän tilannetta.

Vuosikymmenen alun lama käänsi päivälehtien levikit laskuun. Kilpailu alkoi kiristyä paitsi huonon taloudellisen tilanteen, myös monipuolistuneen mediatarjonnan vuoksi. Lama koetteli kaikkia tiedotusvälineitä mainonnan supistumisen ja osin myös tilaajien vähenemisen kautta, mutta vahvimmat muutospaineeet kohdistuivat sanomalehdistöön. Valtion lehtituki ajettiin alas ja useimmat alueelliset kakkoslehdet kuolivat. Sen sijaan paikallislehtien ja iltapäivälehtien levikit eivät laskeneet lainkaan. Aikakauslehdistökin selvisi lamavuosista verrattain hyvin. Mediatalot hakivat säästöjä keskittämällä omistusta ja muuttamalla siten median rakenteita suurten yksiköiden suuntaan. Laman jälkeen kaupankäyntien seurauksena isoimmat mediakonsernit olivat Sanoma Osakeyhtiö ja Alma Media ja niiden vastapainoksi käynnistyi myös Väli-Suomen sanomalehtien yhteistyö. Sisällöllinen yhteistyö alkoi muuallakin: yhteisesti toimitettuja viikonloppu-, radio- ja TV-sivuja sekä erikoisliitteitä tehtiin noin 14–16 lehdessä. (Kivikuru 1999, 15–16; myös Tommila & Salokangas 1998, 298–301, 309–316).

Sisällöistä tuli myös puhdasta kauppatavaraa, kun lehdet alkoivat vaihtaa juttuja ja kuvia yli yhtiörajojen riippumatta niiden alkuperästä. Yhteistyön ja kaupankäynnin muodoiksi tulivat maakuntalehtien yhteiset Helsingin toimitukset, päivittäiset yhteisosiot (Tänään-osa, B-osa, ulkomaansivut), teemayhteistyö (teemasivut, sunnuntaisivut) sekä yksittäisten juttujen juttuvaihdot ja juttutorit. Säästöjä haettiin myös siten, että maakuntalehdet perustivat yhteisiä Helsingin toimituksia hoitamaan valtakunnan politiikan ja talouden uutisointia. (Sederholm 2002, 51–53.)

Sanomalehtien sisältöihin heijastui myös se, että mediakentälle ilmestyi yhä enemmän pelaajia. Paikallisladiot syntyivät ja elivät kukoistuskauttaan eri puolilla Suomea 1980-luvulla. Myös kaapelikanavat yleistyivät 1980-luvun puolivälistä lähtien. Valtakunnallinen kanavauudistus eriytti MTV3 -kanavan omaksi kanavakseen eroon Yleisradiosta vuonna 1993, ja neljä vuotta myöhemmin aloitti neljäs valtakunnallinen televisiokanava, Nelonen. Yh-

deksänkymmentäluvulla alettiin myös suunnitella sähköisen viestinnän digitalisointia. (Kivikuru 1999, 10–12.) Digitalisointi pääsi todenteolla käyntiin vuosituhannen vaihduttua ja virallisesti digiaikaan siirryttiin alkuvuodesta 2008.

Mediamyllerryksen seurauksena kaupallisen kilpailun periaate voimistui julkisen palvelun toimintamallin kustannuksella. Uutta toimintamallia leimasi se, että ohjelmapolitiikassa seurataan tarkasti vastaanottajaosuuksien liikkeitä, nousuja ja laskuja. Syntyi ilmiö nimeltä fragmentoituminen, eli yleisöjen hajaantuminen. (emt., 12–13.) Media on tuote markkinoilla siinä missä muutkin kulutushyödykkeet, ja sen vuoksi yleisön kulutustavat, varallisuus, kiinnostuksen kohteet ja lukemistavat kiinnostavat mediataloja, sillä ne kiinnostavat sen suurimpia rahoittajia eli mainostajia (Pietilä A-P, 2007, 160).

Sisältöjä alettiin tehdä entistä enemmän räätälöidyille kohdeyleisöille ja ollen aikaisempaa kiinnostuneempia siitä, mitä ihmiset haluavat lehdestä lukea. Koska ihmisten halut ovat moninaiset, pyrkivät sanomalehdet laajentamaan repertuaariaan tarjoamalla jokaiselle jotakin. Heikkilän (1998, 81) mukaan kyseessä on journalismin näkeminen ”tavaratalona”, joka ei pyri tarjoamaan kaikille samaa vaan antaa lukijoiden itse päättää, mikä heitä kiinnostaa tai hyödyttää.

Esimerkiksi Väli-Suomen Median julkaisema Sunnuntaisuomalainen perustettiin viiden maakuntalehden (Karjalainen, Savon Sanomat, Keski-suomalainen, Ilkka ja Pohjalainen) yhteistyönä vastaamaan muuttuneen mediakentän haasteisiin ja taistelemaan laskevia levikkilukuja vastaan. Hanke käynnistettiin kartoittamalla ensin perusteellisesti sitä, millainen levikkialueen lukijakunta on. Käyttäytymistieteiden, markkinointitutkimuksen ja väestötutkimuksen perusteella määriteltiin sisältöjä, jotka mahdollisesti kiinnostaisivat lehtien lukijakuntia. Sisältöalueet myös testattiin 200 henkilön raadilla. Tes-

tauksen perusteella sapluunaan päätettiin valita juttutyypeiksi henkilöhaastattelu, reportaasi, ihmissuhde-, asia- ja nostalgiajuttu. (Mervola 1999, 34–43.)

Muita toimituksellisen yhteistyön hedelmiä olivat Treffi-liite, jonka konsortioon kuului parhaimmillaan 27 lehteä, sekä Kymen Lehtimedia Oy:n julkaisema kolmen lehden Seepra-liite. Myös Keski-Uusimaa konserni, Suomen Paikallissanomat ja sanomalehdet Länsi-Savo ja Itä-Savo virittelivät yhteistyötä erilaisin juttuvaihdoin, teemaliittein ja päivittäisten yhteisten sivujen kautta. (Kiviluoto 1999, 16–18, myös Raittila & Kupari 1999, 16–20, Sederholm 2002, 53.)

Muut lehdet perustivat liitteitään isomman imussa. Tunnetuimmat liitteet Kuukausiliite ja Nyt-liite valtakunnan päälehti Helsingin Sanomat perusti vuosina 1983 ja 1995.

Miksi kilpailukeinoksi otettiin juuri liitteet? Yhtenä selityksenä on pyrkimys estää nuorison etääntyminen sanomalehdistä ja koukuttaa heidät liitteiden kautta myöhemmin myös sanomalehtien lukijoiksi. Lisäksi esimerkiksi Kymen Lehtimedian Seepra-liitteen tapauksessa haluttiin perustaa kunnollinen radio- ja televisioliite ja tarjota lukijoille lisäarvoa. Yhtenä kannustimena oli halu testata eri mediatalojen yhteistyömahdollisuuksia teknisesti, poliittisesti ja toiminnallisesti. (Pölkki 2002, 89.)

2.2.3. Tabloidisaatio ja sisältöjen samankaltaistuminen

Iltapäivälehtien menestys lamasta huolimatta vaikutti oleellisesti myös päivälehtien sisältöjen kevenemiseen eli tabloidisaatioon. Kivikurun (1999, 12, 17) mukaan sisällön keventyminen ja tuotteistuminen ovat tärkeimpiä lamaajan jälkeisistä muutoksista. Lehdestä tuli tuote, jonka on menestyttävä myös taloudellisesti.

Tabloidisaation myötä media käsittelee aiheita yhä enemmän kärjistäen, sitoen tapahtumat henkilöihin ja muuttaen tiedonvälitystä viihteelliseksi. Tabloidisoitumisen myötä kuilu arvostetun ja tabloidimedian välillä kapenee, kun yleisöä ja mainostajia tavoitellessaan media tekee sisällöistä viihteellisempiä ja viihdyttävämpiä. Mediasisällöt samanlaistuvat, koska eri mediat käyttävät samoja keinoja myydäkseen ja viihdyttääkseen enemmän. (Herkman 2003, 153–154.)

Henkilöjuttujen lisääntymistä selittää myös lisääntynyt sisältöjen liikkuvuus sanomalehtien välillä. Esimerkiksi Sunnuntaisuomalaisen toimintaa käynnistellyt Pekka Mervola on linjannut, että yhteistoimitusten tavoitteena on tehdä juttuja, jotka sopivat kaikille julkaisijalehdille (Sederholm 2001, 73). Näin ollen etenkin julkisuuden henkilöiden henkilöhaastattelut ovat tähän tarkoitukseen käypää materiaalia. Tämä on helppo havaita selailemalla sanomalehtien liitteitä ja lukemistoja: yhdestä jos toisesta löytyy esimerkiksi kirjan tai levyn julkaisseen julkisuuden henkilön haastattelu viikon, parin sisällä. Sisältöjen liikkuvuuden käänköpuolena on ollut alueellisuuden ja maakunnallisuuden mureneminen (Sederholm 2001, myös Kiviluoto 1999, 18). Julkisuuden on sanottu yhdenmukaistuvan (Kunelius 1998, 224).

Journalismin henkilöitymisestä puhutaan muutenkin kauttaaltaan negatiiviseen sävyyn. Tutkielmaa tehdessäni huomasin, että milloin tahansa alan kirjallisuudessa puhuttiinkaan median henkilöitymisestä, puhuttiin lähes samaan hengenvetoon myös viihteellistymisestä ja tabloidisaatiosta. Esimerkiksi Sipolan (1998) mielestä henkilöiminen myös yksinkertaistaa asioita liikaa ja pahimmillaan leimaa henkilön lopullisesti annetun julkisuuden mukaiseksi. Pelkona on myös uutisvälityksen köyhtyminen, kun *kuka* tai *ketkä* tulevat tärkeämmiksi kuin se, mitä sanotaan (Sipola 1998, 94).

Ilmassa on kakofonisia kaikuja. Toisaalta kannustetaan tuomaan aiheet lähemmäksi lukijaa nostamalla kärkeen tavallisen ihmisen kokemukset tai ker-

tomaan kova ydin ihmisen kautta. Toisaalta se nähdään helppona yleisön kosiskeluna, kevyenä höttönä, pehmentyneinä uutisina. Pehmeistä uutisista käytetäänkin rinnan erilaisia termejä: human interest, keltainen journalismi, kansalaisjournalismi, sensaatiojournalismi, kokemus- ja elämysjournalismi, hömpä (Tiitto 2001, 17-19).

Näiden termien välillä on kuitenkin suuria eroja siinä, nähdäänkö ”pehmentyminen” negatiivisena vai positiivisena asiana. Esimerkiksi Pertti Hemánuksen nimeämä kokemus- ja elämysjournalismi voi käsitellä suuria ja vakavia-kin aiheita arkipäiväisten asioiden lisäksi. Hemánus ennusti lajityypille valtaisa suosiota positiivisessa mielessä ja sanoi sen muuttavan syvällisyyden ja pinnallisuuden kriteereitä ja arvostusta. (Hemánus 1990, 208-209.)

Myös yksittäisten journalistien joukosta kuuluu soraääniä. Jo aiemmin mainitsemani Ilkka Malmberg on puhunut ”pehmeän naarasjournalismin” puolesta, ja kokenut toimittaja Simopekka Virkkula on samoilla linjoilla. Virkkula kokee 1990-luvulla tapahtuneen rakenteellisten muutosten lisäksi myös niin sanotun henkisen murroksen journalismin sisällöissä.

”1990-luvulla sanomalehdet alkoivat vähitellen kohdata lukijansa samalta tasolta. Alettiin puhua sillä tavalla kuin ihmiset puhuvat kuppilakeskusteluissa tai saunailloissa. Ryhdyttiin nostamaan esiin tarinoita, muistoja, tunteita. Siis aihepiirejä, jotka olivat olleet vain naistenlehtien reviiiriä. -- Jonkun mielestä se on varmaan viiheteellistymistä, joka läpäisee pikku hiljaa kaiken. Minusta se oli enemmän sitä, että lehdistö löysi arjen kokemukset.”²

² Journalisti 1.10.2008.

3 TUTKIMUSKOHTENA TOIMITTAJA

Jotta voin paremmin ymmärtää tutkimuskohdettani, taustoitan tässä luvussa sitä, millaisten oletusten ja mallien varassa toimittajan työtä tehdään. Käsitys omasta työstä ja ammatti-identiteetistä vaikuttaa kuitenkin koko ajan taustalla siihen, miten työtä tehdään ja miten siitä puhutaan.

Toimittajien työtä ja näkemystä journalismista on pitkälti tutkittu vain uutisjournalismin näkökulmasta. Se johtuneee siitä, että uutisen hallinta on journalistisen ammattitaidon ydinasioita. Juuri uutinen, sen kerrontamuoto, faktapohjaisuus ja ajankohtaisuus, tekevät journalismista tiedonvälitystä, joka erottaa sen muista yhteiskuntaan tietoa tuottavista tahoista. Niinpä alalle hakeutuvien koulutuksessa kaikki alkaa uutisen rakenteen opettelusta.

Muita kuin uutistoimittajia on siis tutkittu vähän. Yksi poikkeuksista on kaunokirjallista journalismia tutkinut Maria Lassila-Merisalo (2009), joka haastatteli feature-juttuja tekeviä Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen toimittajia avatakseen, miten Kuukausiliitteen pitkät jutut syntyvät ja miten niiden kirjoittajat hahmottavat kertojuuden omissa jutuissaan. Toimittajien haastattelut eivät olleet kuitenkaan väitöskirjan keskeinen aineisto, vaan täydentävä osio. Vaikka aineisto oli suppea (neljä toimittajaa yhdestä toimituskulttuurista), saa vastauksista mielenkiintoista osviittaa pitkiä reportaaseja tekevien toimittajien näkemyksistä.

Vastausten perusteella toimittajat eivät ole juurikaan saaneet valmiuksia koulutuksesta Kuukausiliite-tyyppisen journalismin tekemiseen. He ovat työnsä kautta oppineita ja oman harrastuneisuutensa pohjalta asialle vihkiytyneitä. Kirjoittajana arvostettavimpia ominaisuuksia ovat intohimoinen suhtautuminen aiheeseen, kyky observointiin ja tarinankerrontaan, elämänkokemus ja ihmistuntemus. Viihdettä ei vierasteta, vaan se nähdään yhtä tärkeänä arvona kuin asiasisältökin. Yhtenä keskeisenä tavoitteena on tarjota

elämyksiä. Ideointi on erityisen vaikeaa, sillä idean tulisi kantaa läpi monisuuisen artikkelin. Myös toimittajien työskentelytavat voivat vaihdella suuresti järjestelmällisyydestä kaoottisuuteen. (Lassila-Merisalo 2009, 177–187.)

Omassa tutkimuksessani on kuitenkin hyötyä myös perinteisessä uutisjournalismissa vallitsevien arvojen kartoittamisesta, koska kaikki aineistoni haastateltavat työskentelevät sanomalehdessä ja heillä on yhtä lukuun ottamatta myös uutistoimittajan taustaa. He ovat päätyneet lukemistotoimitukseen pääsääntöisesti toimituksen sisäisen kierron kautta.

3.1 Journalistin ohjeet ammatin kulmakivenä

Toimitustyön arvomaailmaa heijastelevat journalistin ohjeet. Länsimaissa noudatetaan yhtenäistä journalistista ammattinormistoa ja toimittajat pitävät sekä oikeutenaan että velvollisuutenaan toimia vallanpitäjien vahtikoirana. (Salminen 1998, 23, Heinonen 1996, 88–89).

Eri maiden journalistien eettiset säännöt muistuttavat aika lailla toisiaan. Journalistisen kulttuurin itsereflektion mukaan journalistit katsovat olevansa vastuussa tekemisistään ennen kaikkea yleisölle. Yleisön ohella painotetaan usein vastuuta suhteessa tietolähteisiin ja juttujen kohteisiin. Vähiten lojaalisuutta, jos ollenkaan, osoitetaan työnantajaa ja valtiota kohtaan. Itsesääntelykoodiston perusteella voidaan kiteyttää journalistisen professionalismin idea julkiseksi palveluksi, jolle on keskeistä tieto ja riippumattomuus valtiosta ja lehden kaupallisesta toiminnasta. (Kunelius 1998, 213–214.)

Johtuuko juuri hyvin sisäistetyistä journalistin ohjeista se, että toimittajien ammatillista roolia koskevat käsitykset ovat varsin yksituumaisia suomalais-toimittajien keskuudessa. Ihanneroolista piiryy esiin kohtuullisen selkeä yhteiskunnallisen toiminnan ulottuvuus. Hyvän toimittajan tulee olla kriitti-

nen yhteiskunnallista vallankäyttöä kohtaan arvostelemalla yhteiskunnallisia epäoikeudenmukaisuuksia ja toisaalta vahtia niitä, jotka yhteiskunnallista valtaa käyttävät. Lisäksi ihannerooliin liitetään sellaiset kuvaukset kuin uusien ajatusten tai ideoiden esilletuominen sekä monimutkaisen maailman tekeminen ymmärrettäväksi yleisölle. Ammattikäytännön tärkeimmäksi periaatteeksi nostettiin Heinosen tutkimuksessa vuodelta 1995 totuudellisuus ja olennaisuuden periaate. Lisäksi ammatillinen itsenäisyys, riippumattomuus ja vastuullisuus yleisölle nostettiin korkealle. (Heinonen 1996, 92–94.)

Toimittajat ovat myös varsin yksituumaisia siitä, millaista on huono journalismi. Sensaatiohakuinen julkkisjournalismi ja henkirikoksilla mässäilevä rikosjournalismi, liian läheiset suhteet päättävään eliittiin, omien tarkoituserien ajaminen, journalismin tekeminen muille toimittajille sekä journalismin ja mainonnan häilyvä raja koetaan suomalaista journalismia vaivaaviksi ongelmiksi. (emt., 96–98.)

3.2 Idealistinen kansantajuistaja

”Sanomalehtimiehen toimi, joka tähän saakka on ollut sivutoimi muiden rinnalla, muuttuu vähitellen ammatiksi. Se anastaa nykyään harjoittajansa kaiken ajan, kysyy valpasta silmää, terävää arvostelua, paljon opintoja, taitoa, hienotunteisuutta, mukautumiskykyä, se hermostuttaa helposti ja kuluttaa pian. Toimittaja tahtoo olla valtiomies, valtiontalouden tuntija, arvostelija ja reportteri samalla kun hän on kronikoitsija, uutisten urkkija ja liikemies. Hänen korvansa kuulee kaikkialla, hänen huomionsa on suunnattu tuhansille tahtoille, ja kuitenkin hänen täytyy täsmällisesti ja nopeasti käsittää mitä asema vaatii. Harva voi täysin täyttää näitä vaatimuksia.”

(Salminen 1998, 27).

Toimittajan työhön liittyy paljon idealismia, kuten yllä olevasta Zacharias Topeliuksen kuvauksesta 1800-lopulta käy ilmi. Sata vuotta myöhemmin tehty tutkimus kertoo ideaalien olevan yhä voimissaan: sekä suomalaisia että ulkomaalaisia toimittajia haastatellut Esko Salminen kiteyttää hyvälle journalistille kuuluvan seuraavia ominaisuuksia: uteliaisuus, älyllinen rehellisyys,

sammumaton tiedonhalu, hyvä yleissivistys, riippumattomuus kaikista taustaryhmistä ja auktoriteettiuskon puute. Lisäksi vastauksissa korostui verbaalinen lahjakkuus ja intohimoinen suhtautuminen omaan työhön. (Salminen 1998, 253.)

Kun journalismi alkoi 1800-luvun lopulla kaupallistua, se pyrki alkuun tavoittelemaan mahdollisimman suuria yleisöjä. Syntyi ajatus vain tosiasioihin nojaavista ja vain niitä välittävistä "neutraaleista" jutuista, uutisista, jotka voivat olla kaikille samat, vaikka "todellisuutta" koskevat mielipiteet ja tulokset eroavaisivatkin toisistaan. Näistä faktapohjaisista uutisista tuli vähitellen koko journalismin ja "vakavan" ajankohtaisjulkisuuden kova ydin. (Kunelius 1998, 211.)

Nykypäivän journalisteja Kunelius on kuvannut "modernin myyntitykeiksi", joiden ammattina on kuvata, uusintaa, mainostaa ja ylläpitää modernia yhteiskuntaa ja sen elämäntapaa. Journalistien tehtävä on lisätä itseymmärrystä yhteiskunnassa ja kansantajuistaa sen ideologiaa. (emt., 1998, 213.)

Toimittajilla katsotaan olevan myös valtaa. Julkisuudessa on keskusteltu suoranaisesta toimittajavallasta 1980-luvulta alkaen. Journalistit ovat poliitikkojakin merkittävämpiä yhteiskunnallisen keskustelun säätelijöitä ja vaikuttajia. Mediassa luodaan ihmisille erilaisia julkisia identiteettejä, halusivat he sitä itse tai eivät. Valtiollisten johtohenkilöiden valinnassakin otetaan huomioon heidän kykynsä esiintyä mediassa. (Salminen 1998, 20–21.)

3.2 Toimitustyö on rutiinia

Journalismin juhlat periaatteet ja tavoitteet altistuvat kuitenkin niille olosuhteille, joissa journalismia tehdään: usein kiireessä tiukan deadline ja tulosodotusten paineissa. Lehdet, radio- ja tv-lähetykset ovat formaatteja, jotka

on täytettävä joka päivä. Ilman rutiineja säännöllinen uutistuotanto ei olisi edes mahdollista (Möra 1996, 115).

Toimittajien käytännön työhön vaikuttaa niin sanottu hiljainen tieto, joka uusiutuu arkisissa toimissa, mallioppimisena, kollegoiden esimerkkiä seuraamalla ja niin edelleen. Uutiskriteerit (uutisten vaikutusten laajuus, henkilökeskeisyys, konfliktihakuisuus, epätavallisuus, ajankohtaisuus, läheisyys jne.) ovat usein ääneen lausumattomia, sisäistettyjä periaatteita, jotka ohjaavat toimittajien käytännön työskentelyä. (Kunelius 1998, 217.) Mediarutiineja hahmotellut Tuomo Möra (1996, 106) antaa samalle asialle nimen *määrittely-rutiinit*, joiden mukaan pystytään melko nopeasti erottelemaan jutun arvoiset asiat akanoista.

Koska journalismia on tuotettava säännöllisesti ja sen ydinainesta ovat "tieto" ja "edustavien" tahojen kommentit, journalismi tarjoaa näille tietyille tahoille etuajo-oikeuden julkisuuteen. Se tekee lähdekäytännöstä vakiintunutta. Tosiasioita ja "edustavia" kommentteja tuottavat instanssit ovat lähteinä käyttökelpoisia ja tehokkaita ja helpottavat toimittajan arkista työtä. Journalismia hallitsevat rutiinilähdeorganisaatiot eivät kuitenkaan ole keskenään tai sisäisestikään yksimielisiä, jolloin esiin pääseviin ääniin tulee hajontaa. (Kunelius 1998, 217-220.) Möra (1996, 107-111) määrittelee journalistisen perusaineiston hankinnan *keruurutiineiksi*: materiaalia tuottavat uutistoimistot, eliittilähteet eli viranomaiset, tiedottajat, organisaatioiden johtajat ja vallankäyttäjät yleensä, briifaukset ja vuodot sekä toimittajakollegoiden kanssa keskusteleminen mahdollisista juttuaiheista.

Jutunteko on verrattavissa teolliseen tuotantoon, jota leimaa nopeus. Ammatillisuus on itse asiassa kollektiivisten mediarutiinien hallintaa. Rutiinien kannalta ihminen on helpompi uutisaihe kuin asia. (emt., 1996, 104-106.) Se osaltaan selittää henkilöjournalismin suosion nousua yhä kiihvastahdemaksi muuttuneessa mediamaailmassa.

Myös erilaisten juttutyyppeiden vakiintuneet esitystavat tekevät journalistisesta työstä rutiinia. Muoto- ja rakennesäännöt määrittävät jutun sisältöä ja täten helpottavatkin käytännön työtä. Tämä *esitystaparutiini* soveltuu parhaiten uutisjournalismiin. (emt., 1996, 111–112.) Sen sijaan henkilöjutuissa kaavamaisuutta pyritään välttämään, ja jopa tietoisesti rikotaan journalistisen tarinankerronnan konventioita. Ennen kuin sääntöjä voi rikkoa, ne on kuitenkin tunnistettava.

3.4 Juhlapuheet ja karu arki

Kuneliuksen mukaan journalistit puhuvat työstään kahdella tavalla: arkipuheella ja juhlavalla puheella. Juhlavassa puheessa esitellään ammatin ihanteita ja sen ideaaliroolia yhteiskunnassa. Juhlava puhe heijastelee esimerkiksi ammattijärjestöjen hyväksymiä itsesääntelynormeja. Arkisempi puhe on raadollisempaa: se ei kokonaan kiistä ihanteiden merkitystä, mutta ilmentää niiden ja jokapäiväisen todellisuuden välistä ristiriitaa. (Kunelius 1998, 213.)

Toimittajat ovat kuitenkin keskivertoa kriittisempiä, mitä suhtautumisessa omaan ammattiin tulee (Heinonen 1996, 91, 94–95). Ideaali demokratian palvelemisesta usein kyseenalaistetaan. Journalistit siis tiedostavat juhlapuheidon ja arkisen todellisuuden välisen kuilun. (Kunelius 1998, 215, myös Luostarinen, Kivikuru & Ukkola 1996, 85).

Journalismiin enenevässä määrin liitetty ”ihmisläheisyyden” vaatimus ei useinkaan toteudu. Tämä tuli ilmi Purasen (1998) tutkimuksesta, jossa kysyttiin muun muassa sitä miksi toimittajat käyttävät niin vähän tavallisia ihmisiä juttujensa lähteinä. Erään toimittajan vastauksen mukaan vain harvalla tavallisella ihmisellä on kiinnostavaa sanottavaa ja tilanteessa on myös se riski, että kysymällä tavalliselta ihmiseltä, joka ei ole asiantuntija, nolataan

hänet julkisesti. Toimittajat saattavat siis tiedostaa ristiriitaisuudet, mutta osaavat myös selittää ne parhain päin. (Kunelius 1998, 215–216.)

Toimittajilla on usein vaikeuksia kuvata sanoin ammatillisia toimintatapojaan. Professionalismi on osittain mysteeri. Opitun teorian soveltaminen käytäntöön selittää vain osittain journalistista ammattitaitoa: osansa on myös intuitiolla. Journalismin oppikirjoissa ei oteta vakavasti ”uutisnenän” metaforaa, mutta journalistien haastatteluissa tulee ilmi intuitiivisten tekijöiden merkitys uutisen löytämisessä ja juttuvalinnassa ylipäättään. (Ettema & Glasser 1998, 21–23.)

Ari Heinonen (1996, 99–102) hahmotteli useita syitä sille, miksi ihanteet ja arjen todellisuus ovat kaukana toisistaan. Ensinnäkin toimittajan työhön soiaalustetaan, jolloin ammatin ihanteet ovat vallitsevaan eettiseen normistoon pohjautuen ulkoaopittuja. Toisekseen toimittajan ideaalia ilmentävä eettinen normisto on laadittu turvaamaan ja kohottamaan toimittajien asemaa yhteiskunnassa. Kolmanneksi ne on laadittu julistuksenomaisesti: ammattitaito on voitava kiteyttää huoneentauluksi, joka oikeuttaa ja vapauttaa toimittajat töihinsä. Neljänneksi ihanteiden toteutumattomuutta journalistit perustelevat myös esimiesten ja toimitusorganisaation taholta tulevilta pakoilta, jotka rajoittavat vapautta.

Yhtenä syynä on journalististen ihanteiden tietoinen hylkääminen ja niiden alistaminen liiketaloudellisille tavoitteille: sensaatiojournalismia tehdään, koska se myy. Ihanteiden ja arjen ristiriitaa selittää viimein myös journalistien ”sisäänrakennettu” kriittisyys: journalistit ovat ammattinsa vaatimusten mukaan kriittisiä myös ammattikunnan työtä arvioidessaan. (emt., 1996, 99–102.)

3.4. Toimittajan työ on murroksessa

Toimittajan työhön on kasvamassa sukupolvi, joka on elänyt hyvin erilaisessa maailmassa kuin edeltäjänsä. Samaan aikaan mediatarjonta on moninkertaistunut ja internet vie yhä suuremman tilan muilta tiedotusvälineiltä. Tämä näkyy väistämättä myös toimittajan työssä ja itseymmärryksessä.

”Toimittajan ammatin tulevaisuus saa miettiäksi. He ovat kuolemassa sukupuuttoon. Järjestelmässä ei enää ole heille sijaa, se pystyy toimimaan hyvin ilman heitäkin. Tai pikemminkin se suostuu toimimaan heidän kanssaan, mutta antaa heille vähemmän tärkeän roolin kuin ennen: heidät on alennettu sähkösanomien kirjaajiksi, liukuhihnatyöntekijöiksi kuten Chaplinin kulkuri Nykyajassa.”

Ignacio Ramonet (2001)

Toimittajan työstä on toden totta maalailtu aika synkkiä tulevaisuudenkuvia. Median muodonmuutosta pohtinut A.-P. Pietilä sanoo toimitustyön arkipäiväistyneen erilaisten palstojen ja juttuformaattien ylläpidoksi. Budjettileikkaukset ovat pudottaneet toimittajat tiedonvälityksen pilvilinnoista kaupalliseen arkirealismiin. Perinteiset ammattikuvat ovat hajoamassa, kun tekemisen rytmi on muuttunut kerran päivässä ilmestymisestä jatkuvaan verkkojulkaisemiseen. Myös kustantajien asenne toimittamiseen on muuttunut. He eivät enää passiivisesti odota toimittajien työn tuloksia, vaan vaikuttavat aktiivisesti tuotteen sisältöön ja sopivuuteen mediayrityksen pörssisalkussa. (Pietilä A.P., 2007, 317–319.)

Journalismin kriisistä on puhuttu 1990-luvulta saakka. Ankara kilpailu pakottaa hakemaan voittoja lyhyellä tähtämellä, joka pitkällä aikavälillä romahduttaa koko alan maineen. Nopeus, runsaus, samanaikainen versiointi eri välineille ja kriittinen, laadukas journalismi eivät voi mahtua samaan yhtälöön. (Luostarinen 1999, 20–21.)

Uutisteollisuudeksi muuttunut tiedonvälitys puristaa inhimillisen, luovan työpanoksen yhä tiukemmalle.

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

Rajasin tutkimukseni kohteeksi sanomalehtien toimittajat, jotka työskentelevät sanomalehden lukemisto-osassa, joko liitteen tai viikonlopputoimituksen toimittajina. Näin ollen he tekevät työssään pidempiä henkilöhaastatteluja jokseenkin säännöllisesti, sillä kaikissa haastateltavieni edustamissa julkaisuissa on säännöllinen tila pidemmälle henkilöhaastattelulle.³ Toki haastattelemani toimittajat tekevät muunkin tyyppisiä lukemistojuttuja, mutta kokemus henkilöjuttujen teosta oli valintakriteeri. Pidemmällä henkilöjutulla tarkoitan tässä yhteydessä noin 6000–12 000 merkin pituisia juttuja, joita julkaistaan kerran viikossa. Niiden tekemiseen on lehdestä ja tilanteesta riippuen käytetty aikaa viikosta kahteen viikkoon.

Hain haastateltaviksi eri-ikäisiä ja eri sukupuolta olevia toimittajia ja oli suotavaa, että kokemuksen pituus vaihtelee. Tämä siksi, että se vastaa enemmän toimitusten todellisuutta.

4.1 Haastateltavat ja edustamansa julkaisut

Aloitin mahdollisten haastateltavien kartoituksen käymällä läpi suomalaisia sanomalehtiä pitäen silmällä sitä, löytyykö niistä edellä mainitut valintakriteerit täyttävä henkilöjuttu. Hyvin pitkälti tukeuduin myös aikaisempaan tietämykseeni eri sanomalehtien henkilöjutuista. Lopulta päädyin hakemaan haastateltavia Aamulehdestä, Kalevasta, Turun Sanomista, Väli-Suomen Median Sunnuntaisuomalaisesta ja Hufvudstadsbladetista. Valintaan johtaneita syitä on useita. Ensinnäkin niiden henkilöjutut ovat resurssiltaan ja

³ Poikkeuksena Turun Sanomat, jonka Sunnuntai-osioon ei ole määritelty julkaistavaksi säännöllisesti henkilöön keskittyvää haastattelua, mutta tila niille kuitenkin tarpeen mukaan löytyy. Turun Sanomista oleva haastateltavani Eva Latvakangas oli validi aineistoon, sillä hänellä on pitkä kokemus myös henkilöjuttujen teosta eri osastoilla lähes nelikymmenvuotisen uransa ajalta.

ulospanoltaan jokseenkin⁴ samalla viivalla. Ilmestymistahti on myös sama: ne ilmestyvät kerran viikossa viikonloppuisin, joko sunnuntaina (Kalevan Viikkokaleva, Turun Sanomat Sunnuntai, Sunnuntaisuomalainen, Aamulehden Ihmiset ja Asiat -liitteet) tai lauantaina (Hufvudstadsbladetin Volt).

Toisekseen aineiston haastateltavien edustamat julkaisut kattavat levikeiltään melko hyvin maan isoimpia asuinkeskittymiä, eli Tampereen, Oulun, Turun, Väli-Suomen eli Vaasan, Seinäjoen, Jyväskylän, Kuopion, Joensuun sekä Helsingin seudut. Näin ollen haastateltaviksi valitsemieni toimittajien henkilöjutut tavoittavat yhteensä viikoittain lähes puolitoista miljoonaa lukijaa.⁵ Voidaan siis ajatella, että vaikka haastateltaviksi päätyi lopulta suppea yhdeksän toimittajan joukko, edustavat he maan suurimpien sanomalehtien lukemistotoimituksia melko kattavasti.

Kolmanneksi näiden lehtien lukemisto-osien toimituksissa työskentelee kutakuinkin sama määrä toimittajia eli toimitusten koko toimituspäälliköt/tuottajat, kirjoittavat toimittajat, ad:t/graaafikot ja kuvaajat yhteenlaskettuna on alle kymmenen henkilöä. Helsingin Sanomat rajasin ulkopuolelle, koska sillä on käytössään mittavimmat resurssit ja näin ollen vastaukset eivät olisi yhteismitallisia.

Hain yhteensä kymmentä haastateltavaa, eli kahta toimittajaa per julkaisu. Muilta osin tämä onnistuikin, paitsi Turun Sanomista haastateltavaksi löytyi, ehti tai halusi mukaan vain yksi toimittaja. Tyydyin yhteen, sillä ennen Turun Sanomien toimittajan haastattelua olin jo tehnyt valtaosan haastatteluista ja vaikutti siltä, että aineisto alkoi kylläntyä ilman kymmenettä haastateltavaakin.

⁴ Joskaan ei täysin, etenkin liitteessä ja kantalehdessä kiinteästi ilmestyvissä sunnuntaiosioissa on eroja. Liitteiden ja sunnuntai-osioiden profiileista enemmän seuraavissa luvuissa.

⁵ Aamulehden liitteiden, Hufvudstadsbladetin Volt-liitteen, Kalevan, Turun Sanomien, Pohjalaisen, Ilkan, Keskisuomalaisen, Savon Sanomien ja Karjalaisen yhteenlaskettu lukijamäärä vuonna 2008 oli 1 466 000. Lähde:

http://www.levikintarkastus.fi/mediatutkimus/KMT_Lukijatiedote_2008.pdf Viitattu 15.3.2009.

Alun alkaen hain haastateltavaa Turun Sanomien Extra-viikkoliitteestä, sillä siinä on säännöllinen, sivun mittainen henkilöjutun paikka. Otin yhteyttä toimituspäällikkö Annamari Nurmiseen, joka lupasi välittää viestiäni eteenpäin. Tiedustelun tuloksena Extrasta ei löytynyt haastateltavia, mutta sen sijaan Sunnuntai-osioista yksi halukas. Koska hän kuulosti sopivalta haastateltavalta (oli tehnyt paljon henkilöjuttuja uransa aikana sekä työskennellyt lehden eri osastoilla, muun muassa Extrassakin), olin valmis muuttamaan suunnitelmaa siltä osin.

Tein haastattelut aikavälillä marraskuu 2008 - helmikuu 2009. Alkuvuodesta 2009 huonontunut taloustilanne pakotti myös monet mediatalot säästötoimenpiteisiin. Esimerkiksi Turun Sanomia julkaisevaa TS-Yhtymää ja Hufvudstadsbladetia julkaisevaa KSF Mediaa koskevat yt-neuvottelut käytiin helmikuussa 2009. Luulen, että se hankaloitti toisen haastateltavan saamista Turun Sanomista, enkä epävarman tilanteen vuoksi halunnut sen enempää painostaa asiassa.

Esittelen haastatellut toimittajat taustatietoineen liitteessä 2. Itse haastatteluaineiston ja tulokset esittelen anonymisti. Numeroin haastateltavat koodein T1-T9. Identifioin haastateltavat liitteeseen, sillä heidän valitsemansa esimerkkijutut ovat tutkielmani lopussa ja siten haastatellut henkilöt tulisivat ilmi joka tapauksessa. Koodaus ei vastaa toimittajien järjestystä liitteessä.

Lähestyin toimituksia lukemiston tai liitteen toimituspäällikön tai tuottajan kautta puhelimitse, poikkeuksena Sunnuntaisuomalainen, jonka toimittajat tunnen henkilökohtaisesti. Heille haastattelupyynnön esitin vapaamuotoisesti kasvotusten tai puhelimitse ilman välikäsiä. Kun haastateltavat olivat varmistuneet, lähetin heille sähköpostitse haastatteluohjeistuksen (Liite 1).

Kaikki haastateltavat suhtautuivat tutkimukseen osallistumiseen avoimesti ja innokkaasti. Haastattelut kestivät tunnista noin puoleentoista tuntiin. Seuraavissa luvuissa esittelen haastateltavien edustamat julkaisut lyhyesti.

4.1.1 Aamulehden Ihmiset ja Asiat -liitteet

Aamulehden sunnuntailukemisto eriytettiin vuonna 2006 kahdeksi erilliseksi liitteeksi, asiapainotteiseen Aamulehti Asiat-liitteeseen ja henkilöpainotteiseen Aamulehti Ihmiset-liitteeseen. Myös Asiat-liitteessä on viikoittainen tila pitkälle henkilöhaastattelulle. Liitteet muodostavat yhteisen sunnuntaitoimituksen, jossa työskentelee tuottajan lisäksi viisi toimittajaa ja kaksi toimitussihteeriä. Lisäksi molemmissa liitteissä käytetään useita freelancereita.

Ihmiset-liitteen kansijuttuna on aina pitkä henkilöhaastattelu. Sille on tilaa kaksi aukeamaa tabloid-kokoisesta liitteestä ja jutun maksimipituus on 12 000 merkkiä. Kuville annetaan iso tila: ensimmäinen aukeama saattaa olla kokonaan kuvaa, jonka päällä on otsikko, ingressi ja kuvateksti. Toisella aukeamalla on kuvalla, nostoilla ja faktalaatikolla kevennetty tekstimassa.

Asiat-liitteessä henkilöjuttu toteutetaan jokseenkin samalla rakenteella, mutta Henkilö-vinjetillä varustettuja juttuja ei tehdä joka numeroon.

4.1.2 Hufvudstadsbladet: Volt

Myös Hufvudstadsbladetin viikkoliite Volt perustettiin vuonna 2006. Henkilöjuttu on liitteen ydinsisältöä, sillä se on aina lehden kannessa. Voltin muuta sisältöä ovat pitkä reportaasi ja viikon ilmiöitä, ajankohtaisia tapahtumia, musiikkia, kulttuuria, ravintoloita ja ostosmahdollisuuksia esittelevät jutut.

Toimitussihteerin lisäksi Volt työllistää AD:n, kolme toimittajaa, kaksi valokuvaajaa, kuvaajan assistentin ja lukuisia freelancereita. Volt on profiililtaan haastateltavien edustamista julkaisuista aineiston aikakauslehtimäisin. Se käyttää henkilöjutun ulospanoon kolme aukeamaa ja useita isoja, huolella suunniteltuja kuvia. Maksimimerkkimäärä henkilöjutuissa on 15 000, tavallisesti pituus on 12 000 merkin kieppeillä.

Kuten aikaisemmin kerroin, haastatteluja tehdessäni Voltia julkaisevassa KSF Mediassa oli käynnissä yt-neuvottelut. Niiden tuloksena yhtenä säästötoimenpiteenä Voltista päätettiin tehdä kuukausiliite, koska aikakauslehtimäisen viikkolehden konsepti oli tullut yhtiölle liian kalliiksi (Journalisti 4/2009).

4.1.3 Kaleva: Viikko-Kaleva

Viikko-Kaleva starttasi lokakuussa 1988, mutta oli tällöin vielä kovin erisieläinen kuin nykyään. Aineistona oli pakina, nuorten osasto, sarjakuvia ja viikon radio- ja televisio-ohjelmat (Suistola 1999, 412). Tuotetta muokattiin vuonna 1995 "viikonvaihteen lukupaketiksi", ja tv- ja radio-ohjelmätiedot eriytettiin seuraavana vuonna perustettuun kahdentoista lehden yhteishankkeeseen, Treffi-liitteeseen (emt., 467).

Tänä päivänä Viikko-Kalevan journalismi on hyvin henkilövetoista. Kolmosivulla lähestytään ajankohtaista aihetta mielellään jonkun "kovan" asiantuntijan kuten poliitikon, ministerin tai virkamiehen kautta (Henrik Ahola, henkilökohtainen tiedonanto). Keski-aukeamalla on pitkä henkilöjuttu, lisäksi henkilöt nousevat esille kysymys-vastaus -tyyppisellä Stop-palstalla, Viikon profiilissa ja Katupeilissä, jossa on lyhyitä pätkiä julkisuuden henkilöistä.

Viikko-Kaleva toimii Ajankohtaistoimituksen alaisuudessa. Sen muita osastoja ovat PeTo-viikkoliite, Koti-Kaleva, Arki-, Radio ja tv- ja Ruoka -teemasivut. Viikko-Kalevassa työskentelee toimituspäällikön lisäksi kolme kirjoittavaa toimittajaa. Pesti Viikko-Kalevassa on määräaikainen; väki vaihtuu toimituksen sisäisessä kierrossa kahden vuoden välein. Pestin kestoja voi mahdollisuuksien mukaan myös muuttaa.

Maksimimerkkimäärä Kalevan keskiaukeaman pitkässä henkilöjutussa on noin 10 000 merkkiä.

4.1.4 Turun Sanomat: Sunnuntai

Kuten luvussa 2.2.1 kerroin, Turun Sanomat on yksi varhaisia Sunnuntailiitteen perustaneita maakuntalehtiä. Ensimmäinen nelisivuinen Sunnuntailiite julkaistiin 5.9.1915. Kyseisessä muodossa se ilmestyi kuitenkin vain vuoden 1918 tammikuulle. Seuraava viihteellinen liite TS-Extra aloitti ilmestymisensä vuonna 1970. (Kalpa 1984, 111.)

Tavoittelin siis Turun Sanomista alun perin haastateltavia Extra-viikkoliitteestä, jossa on jokaviikkoinen henkilöjutun paikka. Sunnuntai-osiossakin henkilöjuttuja julkaistaan, mutta se on satunnaisempaa (Eva Latvakangas, henkilökohtainen tiedonanto). Latvakankaan mukaan Sunnuntai-osion osalta linjaus henkilöjutuista on hieman epäselvä. Käytäntönä on, että henkilövetoinen juttu voidaan tehdä, jos idea ja toteutustapa palvelevat parhaiten tarkoitusta eli sanoman perillemenoaa. Säännöllistä tilaa niille ei ole varattu. Päällikön lisäksi osastolla työskentelee kolme toimittajaa. Maksimimerkkimäärä henkilöjutulle sunnuntaisivulla on noin 10 000 merkkiä.

4.1.5 Väli-Suomen Media: Sunnuntaisuomalainen

Väli-Suomen sanomalehtien eli Pohjalaisen, Ilkan, Keski-suomalaisen, Savon Sanomien ja Karjalaisen yhteinen sunnuntaisivusto Sunnuntaisuomalainen perustettiin vuonna 1998. Kirjoittavia toimittajia on kaikista osakaslehdistä, eli yhteensä viisi. Niin toimittajien kuin tuottajan pestit ovat määräaikaista ja ne vaihtuvat noin kahden vuoden välein toimitusten sisäisessä kierrossa. Graafikon/taittajan vakanssi on ollut perustamisesta saakka samalla henkilöllä. Lisäksi Sunnuntaisuomalainen käyttää free-kuvaajia ja -toimittajia.

Henkilöjuttu löytyy pääsääntöisesti jokaisesta Sunnuntaisuomalaisesta, mutta tilanne elää tarpeen mukaan. Nykyisen linjauksen mukaan periaatteessa jokaisessa numerossa on juttupaikka henkilö-, ilmiö- ja uutisjutulle sekä lyhyemmät vakipalstat. Henkilöjutun pituus voi vaihdella 6000 – 8000 merkin välillä.

4.2 Kvalitatiivinen teemahaastattelu

Tutkimusaineistoksi päätyi siis yhdeksän toimittajan teemahaastattelut. Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77). Teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja asioista, heidän asioille antamia merkityksiä sekä sitä, miten merkitykset muodostuvat vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48).

Minulla oli teemahaastattelussa viisi löyhää teemaa, joihin liittyen esitin kaikille haastateltaville samat, tarkentavat kysymykset. Teemat olivat seuraavat: Henkilöjuttu juttutyypinä, toimittajan käsitykset itsestään henkilöjutun

tekijänä, henkilöjutun rooli sanomalehdessä, juttutyypin mahdolliset ongelmat/vaikeudet ja lyhyt analyysi omasta, onnistuneesta henkilöjutusta. Lisäksi kysyin seuraavat taustatiedot: ikä, työtehtävä, koulutus ja työkokemus. (ks. Liite 2.) En noudattanut haastattelurunkoani orjallisesti, kuten puoli-strukturoidun teemahaastattelun luonteeseen kuuluu (Eskola & Suoranta, 1998, 87). Tein tarvittaessa jatkokysymyksiä ja haastattelujen alussa ”lämmittelyyn” tähtääviä kysymyksiä aiheen ulkopuoleltakin, kuten suositellaan (esim. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 24).

Alun perin testihaastatteluksi ajattamani ensimmäinen haastattelu onnistui hyvin, joten en nähnyt syytä miksi se ei voisi olla mukana aineistossa varsinaisena tutkimushaastatteluna.

Olin pyytänyt haastateltavia lähettämään minulle etukäteen yhden julkaistun henkilöjuttunsa, jota he pitävät onnistuneena.⁶ Jutun lähettämällä oli kaksi funktiota: saada haastateltava orientoitumaan tulevaan haastatteluun ja saada konkreettisten juttujen kautta läpileikkaus toimittajien mielestä onnistuneista henkilöjutuista. Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan analysoida itse juttuja, vaan ne ovat tuomassa tutkielmaan lisäarvoa siten, että lukija voi itse päätellä korreloivatko toimittajien vastaukset ja itse juttujen sisältö keskenään.

Aloitin kaikki haastattelut näistä esimerkkijutuista keskustelemalla. Se edesauttoi keskustelun luontevaa käynnistymistä. Mielestäni myös ”orientoitumistavoite” täyttyi, sillä toimittajat olivat selvästi jo etukäteen miettineet hyvän henkilöjournalismin kriteereitä ja omia työskentelytapojaan, eivätkä näin joutuneet vastaamaan kysymyksiin täysin kylmiltään. Osa kysymyksistä osoittautui kuitenkin hankaliksi, kuten kysymys henkilöjournalismin

⁶ Vaatimus yhdestä jutusta oli sen vuoksi, että vain yhdestä esimerkkijutusta keskusteleminen ei vienyt niin paljon aikaa. Yksi haastatelluista kuitenkin lähetti kaksi juttua, koska ei ollut osannut valita vain yhtä oikeaa. Ajattelin sen helpottavan haastateltavan vastaamista, joten hyväksyin sen, koska aikaakin oli käytettävissä.

eroista sanomalehdissä ja aikakauslehdissä. Toisaalta kysymys oli paljastava, sillä monet vastaajat jäivät pohtimaan asiaa ja muotoilivatkin lopulta aika samansuuntaisia vastauksia.

Haastateltavien yleinen kommentti haastattelujen päätteeksi oli se, että he olivat tyytyväisiä saadessaan puhua työstään ja että kysymykset olivat myös pakottaneet pohtimaan omia lähtökohtia henkilöjutun teossa. ”Ei näitä yleensä tule juttua tehdessä mietittyä hirveästi” oli melko yleinen kommentti, ja sitä voikin pitää yhtenä tutkimuksen epävirallisena tutkimustuloksena.

Haastatteluaineistoa kertyi yhteensä noin 11,5 tuntia. Litteroin aineiston melko sanatarkasti, mutta karsien jo purkuvaiheessa nauhoilta kohtia, joita en tulisi tarvitsemaan. Litteroidun aineiston kävin läpi useaan kertaan hakien vastauksia tutkimuskysymyksiini.

4.2.1 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Tutkimusotteeni on laadullinen, ja se nojaa fenomenologiseen perinteeseen. Eskolan & Suorannan (1998, 147) mukaan fenomenologisessa menetelmässä yksinkertaistaen pyritään näkemään tutkittava ilmiö mahdollisimman pelkistettynä ilman etukäteisoletuksia ilmiön luonteesta. Teoria tai käsitykset eivät ole fenomenologiassa etukäteen lukkoon lyötyjä (Varto 1992, 86).

Aineiston purkuun käytän aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Se on Miles & Hubermanin (1984) mallissa kolmevaiheinen prosessi, johon kuuluu aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely ja lopulta abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen (Tuomi & Sarajarvi 2002, 110–111).

Sisällönanalyysini on aineistolähtöistä, sillä aineiston käsittely ja johtopäätösten tekeminen on luonteeltaan induktiivista eli yksittäisistä havainnoista yleisiin päätelmiin etenevää (emt., 95–97).

Ensimmäinen vaihe eli pelkistäminen tarkoittaa aukikirjoitetun aineiston pilkkomista ja tiivistämistä osiin. Pelkistämistä ohjaavat tutkimuskysymykset, joiden mukaan aineistosta erotetaan kysymyksiin vastaavat ilmaisut. (emt., 111.) Omassa tutkimuksessani pelkistäminen oli käytännössä oleellisen erottelua litteroidusta tekstistä alleviivauksin ja epäoleellisen rajaamista pois.

Toisessa vaiheessa eli ryhmittelyssä aineistosta nousseet ilmaisut käydään läpi tarkasti ja niistä etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Käsitteet ryhmitellään, luokitellaan ja nimetään kokonaisuuksiksi. (Emt., 112.) Jotta en jäisi tutkimuksessani ensimmäiselle, selvityksen tasolle, luin alleviivaukset useaan kertaan ja aloin ryhmitellä niitä teemoiksi, jotka valaisevat tutkimusongelmaani (Eskola & Suoranta 1998, 174.) Teemoittelua ohjasi paitsi tutkimuskysymykset, myös haastattelurungon kysymykset, jotka valottivat tutkimusongelmaa eri näkökulmista. Koodasin haastateltavat kirjain ja numeroyhdistelmällä (T1-T9) ja listasin vastaukset teemoittain.

Haastateltavien puheesta nousi esiin 11 teemaa eli niin sanottua yläluokkaa, joilla oli useita eri alaluokkia haastateltavien vastauksista riippuen. Yläluokka oli esimerkiksi ”Ongelmat”, jonka alaluokiksi tuli sellaisia vastauksia kuten kiire, pinnallisuus tai maneerit. Toinen esimerkki yläluokasta on ”Juttutyypin arvostus”, jolle alaluokiksi tulivat muun muassa asema lehden hierarkiassa (korkea), juttutyypin luontevuus kirjoittajalle ja toisaalta juttutyypin aliarvostus.

Osa teemoista paljastui luontevasti tutkimuskysymyksiin vastausta hakiessa, osa nousi siten, että teema toistui kaikkien tai lähes kaikkien haastateltavien puheessa, vaikka asiaa ei ollut suoraan kysyttykään.

Viimeinen vaihe kolmevaiheisessa prosessissa on teemojen käsitteellistäminen, jolloin voidaan tehdä tutkimuksen varsinaiset johtopäätökset (Tuomi & Sarajärvi 2002, 115). Oman aineistoni kohdalla se tarkoitti aikaisemmin tehtyjen luokitusten yhdistelyä niin kauan kuin se oli sisällön näkökulmasta mahdollista. Lopulta taulukoitujen käsitteiden kriittinen tarkastelu ja nimettyjen yläluokkien tulkinta muodostivat tutkimuksen johtopäätökset.

Aineistolähtöisissä analyysissä on muistettava, että tutkija on aineistosta raportoidessaan tulkintojen tekijä, ja joku toinen tutkija voisi löytää samalle aineistolle erilaiset luokittelutavat (Kiviniemi 2007, 83). Ongelmallista on se, voiko tutkija kontrolloida omia ennakkoluulojaan analyysivaiheessa. Aineistolähtöisessä analyysissä ongelma pyritään ratkaisemaan siten, että tutkija kirjoittaa auki omat ennakkokäsityksensä tutkittavasta ilmiöstä ja tiedostaa ne analyysivaiheessa (Tuomi & Sarajärvi, 98).

Paitsi analyysivaiheessa, tutkijan omat ennakkoluulot ja lähtö-oletukset ovat läsnä jo tutkimuskohteen valinnassa ja kysymysrunгон laatimisessa. Kysymysrunгон osalta pyrin välttämään ongelman valottamalla toimittajien käsityksiä mahdollisimman monesta kulmasta: millaisia ominaisuuksia henkilöjutulla on juttutyypinä, millainen käsitys toimittajalla on itsestään niiden kirjoittajana, miten sanomalehden konteksti vaikuttaa juttutyyppeihin ja mitä ongelmia lajityyppeihin liittyy. Kun tähän lisättiin vielä konkreettisten juttujen lyhyt analyysi, oli tiedonhankinta melko työläs prosessi, mutta kokemukseni mukaan se onnistui myös käsittelemään aihepiiriä melko tyhjentävästi.

On selvää, että oma toimittajankokemukseni ja aikaisempi työskentelyni Sunnuntaisuomalaisessa antoivat minulle ”sisäpiirin tietoa” ja tiettyjä ennako-oletuksia. Se ohjasi sekä tutkimusaiheen että osittain haastateltavienkin valintaa. Etenkin Sunnuntaisuomalaisessa haastateltavani tunsivat minut, mutta koska työhistoriani siellä oli siihen mennessä vain neljä kuukautta

ja toinen toimittajista työskenteli lisäksi eri paikkakunnalla, en kokenut sitä ongelmalliseksi. Vain pariin otteeseen haastateltavat muotoilivat vastaukseensa ”niin kuin olet huomannut” tai ”kuten tiedät”. Pääsääntöisesti he suhtautuivat minuun ulkopuolisena, neutraalina tahona, koska osasivat asemoitua tutkimustilanteeseen. Muille haastateltaville en edes maininnut työskennelleeni itsekin lukemistotoimituksessa, vaan esittelin itseni journalistiikan opiskelijana. Jotkut heistä kysyivät työhistoriastani haastattelun loputtua, jolloin tietenkin kerroin taustastani.

5 POTRETIN RAAMIT

Litteroitua tutkimusaineistoa läpikäydessäni nousi varsin pian kolme kiinnostavaa teemaa. Ne vastaavat tutkimuskysymyksiini, mutta sivupolkuina nousi esiin myös teemoja, joita en ollut tullut etukäteen ajatelleeksi. Ne ovat pääteemojen alaisuudessa omina lukuinaan.

Tulosten suuret linjat kuvailevat seuraavia kokonaisuuksia: sanomalehdelle tyypillisen, pitkän henkilöjutun kriteerit, toimittajien ote työskentelyynsä ja käsitykset hyvästä henkilöjournalismista. Esittelen tutkimustulokset jaotellen ne omiin lukuihinsa, jotka vastaavat kysymyksiin *miten* ja *kenestä* sanomalehdissä tehdään henkilöjournalismia. Lisäksi luodaan katsauksia siihen, miten henkilöjournalismi toimittajien mielestä voi ja miltä sen tulevaisuus näyttää tai pitäisi näyttää. Kunkin luvun lopussa on johtopäätökset tiivistävä yhteenveto.

Aluksi lähden purkamaan sitä, mitä seikkoja nousi esille toimittajien ruoties- sa edustamansa julkaisujen henkilöjournalismia ja sitä, miten he siihen pyrkivät.

5.1 Asiallisen tarinan hahmottelijat

Selkein tutkimustulos, joka painottuu kaikkien paitsi yhden haastateltavan vastauksissa, on pyrkimys asiakeskeisyyteen henkilöjutussakin. Asia on jopa tärkeämpi kuin jutun päähenkilö. Toimittajat vastasivat kysymykseen ”Mikä jutusta tekee hyvän” tai selittivät onnistuneimman juttunsa valintakriteereitä lähes identtisin sanakääntein.

Sellainen missä on aika kovia faktoja yhdistetty tai niitä avataan näitten henkilöiden kautta. Arvostan asiapitoisuutta henkilöjutuissakin. Kiva on tietenkin välillä tehdä sellaisia ihan pelkkiäkin henkilöjuttuja... Eniten tykkään niistä joissa on paljon asiaa takana. (T3)

...Saada yksityisen ihmisen avulla peilatuksi myös isompia asioita. Silloin se henkilöjuttu minusta on onnistunu. Hyvä henkilöjuttu voidaan tietysti tehdä siitä yksittäisen henkilön kokemuksesta, siitä traagisuudesta, mutta sille saadaan enemmän ulottuvuutta jos se kertoo myös jostakin muusta. (T1)

Se on henkilöjuttuna sillä tavalla tyypillinen sanomalehdelle, että se valottaa sen henkilön kautta jotakin muuta asiaa, paitsi että saa henkilön kautta sen henkilövärin niin hänen kauttaan pääsee siihen kuumimpaan politiikkaan ja uusiin asioihin... -- Kun tämä on tavallaan uutistyötä, et se (henkilön) rooli tulisi mahdollisimman selväksi ja sen käsitykset siitä roolista et miten se liittyy tähän yhteiskuntaan. (T5)

Toimittajien uutistausta näkyy vastauksissa paitsi aihevalintoina, myös tavoitteina, joita jutulle asetetaan. Kolme vastaajaa sanoi, että henkilöjutulla voi lähteä hakemaan myös uutista.

(Tärkeintä on) ajankohtaisuus ja kiinnostava henkilö ja että siinä on joku uutinen mukana. Vaikka tää onki vähä featurepohjasta ja ajatonta, niin mun mielestä jos siihen saa uutisen, niin se on aivan loistavaa. (T4)

Ehkä mulla on, koska mä oon ollu niin paljon uutistoimittajana, niin vähän sellainen sairaus, et mun on pakko löytää joku ajankohtainen koukku. Jos se ei oo ajankohtainen niin se voi olla joku, jolla on näkemyksiä jostain ilmiöistä josta puhutaan paljon. (T7)

...Mulla oli silti se näkökulma että tässä on jotain mätää... (T6)

Ideaalitapauksessa siis sanomalehden henkilöjutun kohde valaisee jotain itseään suurempaa asiaa. Toimittajat kokevat, että heidän tulee henkilöjuttujenkin kautta *olla hyödyksi ja tuottaa pääomaa korvien väliin*. Lisäksi aihe, jota haastateltava edustaa, tulisi olla jollain tapaa tärkeä tai yhteiskunnallisesti merkittävä. Haastattelun tekoa pelkän julkisuusperusteen vuoksi vieroksuutaan.

Tiedonintressin rinnalla kulkee kuitenkin viihdeellinen intressi. Vaikka kaikki vastaajat mainitsevat asiakokeskeisyyden ja yhteiskunnalliset aspektit henkilöjuttunsa keskeisenä elementtinä, erottuvat joukosta ne vastaajat, jotka painottavat tarinankerrontaa ja elämyksellisyyttä enemmän, tai yhtä painokkaasti.

Se ei oo tiedon nälkään, vaan elämyksiä tarjoava journalismin muoto, joka tyydyttää uteliaisuutta ja viihdyttää. (T8)

Tärkeämpää on se tarina, jolla on merkitystä lukijalle, että se koskettaa, herättää tunteita tai lisää tietoa johonkin tärkeään asiaan. Jonkinlaista liikutusta haluaisi herättää. (T9)

... Kaksi ihan selkeää henkilöjutun kriteeriä, joista toinen on yllätys ja toinen on kutkutus. (T6)

Toisaalta sukkuloidaan tilanteen ja henkilön mukaan näiden kahden intressin välillä.

Mä lähdän hakeen vastausta ehkä johonkin ajankohtaiseen kysymykseen, johon tämä henkilö voi vastata. Toinen on tietysti vaan ilmestyä paikalle ja eläytyä siihen tilanteeseen. (T4)

Joskus teen tyypistä, joka on ajankohtainen ja me puhutaan vaan siitä ajankohtaisesta asiasta. Joskus se tyyppi on enemmän sellainen, että hän on aina mielenkiintoinen, et me puhutaan vain hänen elämästään. (T7)

Painotuseroista huolimatta kaikkien toimittajien puheesta on tulkittavissa se, että asiakeskeisyys ja elämyksellisyys eivät sulje toisiaan pois. Tämä johtuu osaksi myös jutun rakenteellisesta faktasta: koska henkilöjutun formaatti on pitkä, sen täytyy olla myös viihdyttävä ja tarinanomainen, jotta lukijan mielenkiinto säilyy.

Vaikutelmaa uutistoimittajan taustan merkityksestä lisää se, että vähäisen uutistyön mutta vankemman kokemuksen aikakauslehtipuolelta omaava toimittaja oli vastaajista ainoa, joka ei painottanut "painavan asian" merkitystä henkilöjutuissa. Sen sijaan hän pyrkii enemmänkin liikuttamaan tunteita ja panostamaan kaunokirjalliseen tekstityyliin.

Asioiden pitää olla tosia ja kiinnostavia, mutta tarinan vaatimus ja tietty inhimillisyys, sitä odotetaan henkilöjutulta enemmän. Henkilöjuttu on enemmän psykologiaa... ja en mä tiedä, sanataidetta. Se palvelee samaistumisen ja yhteisöllisyyden löytämisen halua. (T2)

Kyseinen vastaaja myös jaotteli uutistoimittajat ja lukemistotoimittajat selkeämmin kahteen lajiin, jotka ovat kiinnostuneita erilaisista lähestymistavoista.

Uutistoimittajien taustaa omaavien vastauksista voi sen sijaan päätellä, että puhdas inhimillisyys ei ole heillekään vierasta.

5.2 Inhimillisin ääriviivoin

Kolmantena elementtinä toimittajien pyrkimyksissä on halu tavoittaa henkilöistä jotakin yksityistä ja avata persoonaa.

En halua tonkia yksityisasiota, mutta että mä saan esiin jotain henkilökohtaista, se on mausteena siinä. Vaikka se ois kertonu koko sänkyelämänsä, mä en olis halunnu laittaa sitä juttuun. Se on ripaus, mauste, kohta jossa se jollakin tapaa kirkastuu se henkilö. Että se kertoo jonkin intiimin **tunteen** eikä mitä siellä kotona konkreettisesti tehdään. Se on vähän sävyky-symys. (T8)

Siinä pitää olla jonkinlainen tausta, että mitä se on ollut tätä hetkeä ennen, mistä se on lähtöisin, sen elämän tilanne, mikä sitä nyt juuri kiinnostaa, mistä se juttelee, ja vähän että **miten se näyttää voivan**. (T5)

Mä uskon että mitä henkilökohtaisempi kuvaus, sen paremmin ihmiset pystyy sen omaksumaan. Koska me ihmiset ollaan samanlaisia kuitenkin kaikki. Henkilöjutussa on kyse enemmän kuin mitä he sanovat, myös se millaisia he on. Siitähän ihmiset on kiinnostuneita, että millainen se tyyppi oikeasti on? (T4)

Se on onnistumista, jos ihmisestä saa pintaa syvemmältä olevan kuvan. (T2)

Halu päästä haastateltavan iholle on osa tarinankerrontapyrkimystä, mutta jaottelen sen omaksi motiivikseen, sillä se ei tullut kaikkien haastateltavien puheessa esiin yhtä voimallisesti. Kysymys on yhtä haastateltavaa lainaten todellakin *sävystä*: siitä, mitä elementtejä tarinankerronnassa halutaan käyttää. Pyrkimys saada haastateltavasta esille jotain intiimiä ilmeni enemmän nais- kuin miestoimittajien vastauksissa.

5.3 Ei mustamaalaukselle

Kun hain aineistosta vastausta kysymykseen ”miten sanomalehdissä tehdään henkilöjournalismia”, nousi sieltä vahvasti esiin toimittajien taipumus esittää henkilöjuttunsa kohde myönteisessä valossa. Neljälle empaattinen lähestymistapa on melko selvä valinta ja henkilöjutun nähdään olevan areena, jolla jutun päähenkilö pääsee esiintymään enimmäkseen edukseen.

Sanotaanko näin, että harvoin kielteisessä valossa (naurua). Kyllä mä pyrin oikeastaan löytämään niinku myönteistä esille. Tuon uskallan tunnustaa, että se on varmaan minun sellainen heikko puoli tässä että oon ehkä vähän sellainen liian hienotunteinen. Pitäis olla rohkeampi kyseenalaistamaan motiiveja ja tällaisia. (T1)

Mä en oo lähteny yhtään sille linjalle, että olisin ylenpalttisen kriittinen mun haastateltavia kohtaan. Päinvastoin, yritän olla hyvin empaattinen ja nähdä asiat heidän kannaltaan. -- Jos joku suostuu valokuvattavaksi isoihin kuviin ja suostuu puhumaan mun kanssa tunteja, kertomaan itsestään ja näin, jotenki... Mikä olis mun syy olla niille negatiivinen tai näin. (T4)

Yleensä haluaa silleen aina mutkan kautta esittää ne henkilöt positiivisessa valossa. Että tuo niitä hänen ansioitaan esille niin, että hän kuulostaa fiksulta ja näyttää kuvissa hyvältä. (T8)

Näiden haastateltavien puheesta välittyy se, että myönteisessä valossa esittäminen on ikään kuin ehto haastattelun saamiselle ja toisaalta kiitollisuuden osoitus haastattelun antamisesta. Kriittisyyttä karttava vastaaja on kokenut empaattisuuden myös toimivaksi keinoksi haastattelun onnistumiselle. Seikka on tullut ilmi myös aikaisemmissa haastattelutyylejä luotaavissa tutkimuksissa (esim. Metzler 1989, 43–44). Toimittajat haluavat antaa myönteisen ja luotettavan kuvan itsestään, sillä haastateltava avautuu paremmin avoimesta ja luottamuksellisesta ilmapiiristä (Haavisto & Hannus 1996, 137).

-- Mä oon huomannu että jos puhuu ihmisen hyvälle puolelle, heidän ”paremmalle minälleen”, niin se on usein antoisampaa kuin se, että mitä helkkaria sä nyt oot tehny. Ettei ne joudu puolustuskannalle, vaan on antavalla kannalla. (T4)

Oman kriittisyyden häivyttäminen on vastaajalle, kuten hänen samassa toimituksessa työskentelevälle kollegalleenkin, tietoinen linjaus.

Kyllä me tehdään aika empaattista journalismia varsinkin näissä henkilökuvissa. Nimenomaan halutaan tuoda esille henkilö, eikä sementoida jotain ennakkoluuloja tai mustamaalata. Koska ihmiset kun ne lukee, niin ei ne välitä mitä mä oon mieltä. Vaan ne lukee jutun siksi, et ne halua tietää mitä tää tyyppi ajattelee asioista. (T4)

Koska toimittajien kuitenkin oletetaan lähtökohtaisesti olevan kriittisiä, osa vastaajista liudentaa vastaustaan:

Lähtökohtaisesti hyvässä valossa vaikka se olisi kuka, mutta... Ei minään kiiltokuvana vaan silleen, että siellä olis rosojakin. Mutta en koskaan tee sellaista ivaavaa juttua. (T4)

Eräs vastaaja tunnustaa, että omasta "viehtymyksestä" jutun kohteeseen ei välttämättä pääse irti:

Ainakin tavallaan silleen, että hän on sarvineen ja hampaineen siinä, ja tietenki jos mä ajattelen että tuo on mahdollittoman fiksu tai sympaattinen tai tietäväinen, niin tietenki haluais päästä irti siitä. Mutta se on eri asia, pääseekö siitä. (T3)

Jo 1970-luvulla pitkien henkilöjuttujen pioneeri Juha Numminen sanoi tekevänsä - mitä Pietilän mukaan uutistoimittajat yleensä vierastavat - haastateltavistaan "usein fiksumpia kuin he ovat". Nummisen ja joidenkin haastateltavieni näkemyksissä ilmeni tämä yhtäläisyys. (Pietilä 2008, 476.)

Kriittisyyden ja empaattisuuden asteeseen vaikuttaa toki jutun kohde ja hänen asemansa ja persoonansa.

Sen asetelman täytyy olla sellainen että mä voin tuoda hänet esille mahdollisimman positiivisessa valossa, tai hetkinen... Kyllä mä haluan tehdä myöskin sellaisia, että ne olis rehellisiä. -- Jos on poliitikon haastattelu tai tällainen rääväsuu julkkis niin silloin ehkä halua antaa terävemmän, kriittisemmän kuvan. (T8)

Kriittisyys pistetään piiloon siinä vaiheessa, kun haastateltavaa taivutellaan juttuun.

Siinä mielessä en oo rehellinen, etten kerro koskaan varsinaisia tavoitteitani haastateltavalle.-- Mutta en oo ainakaan vielä oppinut kertomaan haastateltavalle, että tulen tekemään sinusta hyvin kriittisen jutun, että se vielä ostais sen ajatuksen (naurua). Eli yritän olla vähän silotellumpi sitä haastattelupyyntöä tehdessä.(T6)

Yllä olevassa lausumassa toimittaja vastasi kysymykseen siinä asiayhteydessä, että haastateltava on poliittinen vallankäyttäjä. Hän myös lisäsi, että oli asenne haastatteluun lähtiessä mikä tahansa, hän on valmis luopumaan siitä tarpeen vaatiessa. Journalistin ohjeiden lausumaa ”haastateltavalla on oikeus saada ennakolta tietää, millaisessa asiayhteydessä hänen lausumaansa käytetään” (Uudet journalistin ohjeet) vastaaja ei siis noudata vallankäyttäjän kohdalla. Se, että ohjetta ei noudateta, lienee kuitenkin varsin yleisesti hyväksytty käytäntö nimenomaan vallankäyttäjien ollessa kyseessä. Haastatellut jäisivät tekemättä, jos toimittaja paljastaisi korttinsa ennen ensimmäistäkään kysymystä.

”Räiväsuu julkkis” sen sijaan ei ole vallankäyttäjä, mutta motiivina oli päästä tekemään haastattelu, jossa *toimittaja pääsee esittämään kanssa kovanaamaa*. Jos vastapeluri on kova, toimittajakin haluaa ja uskaltaa olla kovempi.

Kolmas lähestymistapa on neutraalimpi. Toimittaja sanoo pyrkivänsä esittämään henkilön ”totuuden valossa”, jolloin sekä positiivista että negatiivista maalailua vältetään. Toimittaja myös uskoo tulkintojensa oikeellisuuteen ja itseensä objektiivisen kuvan välittäjänä. Lopullinen arviointi henkilöstä halutaan siirtää lukijalle.

Mä varmaan luulen että vältän sellaisia valoja... Yritän saada kiinni siitä ihmisestä ittestään. --- Sellaisessa valossa minä sen ympäristö näkis, tai kuka tahansa ulkopuolinen. Tietysti selvästi, että se ois ikään kuin... Dissektoituna. Niin, auki. (T5)

Meillä on vähän se tyyli, että annetaan ihmisen kertoa omin sanoin, eikä osoitella että huomata nyt lukijat, että sanoo näin ja näin ja mitä se nyt tarkoittaa. Me pyritään vaan luottamaan lukijaan. Et jos joku ei pidä tyypistä, niin se on sitten lukijan mielipide eikä mun syötämä. (T7)

Miten se henkilö näyttäytyy siinä jutussa pitäis olla mun näkökulmasta rehellinen kuva siitä henkilöstä. Jos se itse tunnistaa itsensä siitä niin hyvä, mutta se ei ole kuitenkaan välttämä-

töntä. Koska henkilöjuttujen motiivi ei ole kertoa että miltä henkilöstä tuntuu, vaan miltä hänen toimintansa ja elämänsä näyttää ulkoa käsin. (T6)

Anu Partasen mielestä ”luottamus lukijaan” on journalistisen totuuden kannalta myös featureteksteissä ongelmallinen käsite. Se mahdollistaa sen, että toimittaja esittää jutussa oman totuutensa säilyttäen vastuun totuuden oikeellisuudesta lukijan harteille. (Partanen 2007, 134.) Jatkokysymyksellä selviää, että ”totuuden valossa” esittäminen on kuitenkin myös ideaali, josta etenkin kriittisyyden osalta joskus lipsutaan.

Totuuden valossa, että millainen se ihminen oikeasti on. Eikä vaan pelkkää sellaista hymistelyä, että tämä nyt on niin ja niin hyvä tyyppi ja kaikkia hyviä ominaisuuksia.

Entä jos henkilö haluaa lukea jutun etukäteen?

Tietenki sillä on vaikutusta ja toisaalta se, että en.. En ehkä niinku koskaan haluakaan tahallaan mihinkään ikävään sävyyn ihmisestä kirjoittaa, ettei se mun mielestä.. Se ei oo meidän tehtävä tarkoituksellisesti esittää ikävässä valossa. (T9)

Jutun etukäteen luettavaksi antaminen hieman jakaa vastaajia. Suurin osa suostuu siihen pyydettyä. Yksi vastaaja tarjoaa juttua itse luettavaksi, *ettei tulisi typerää virheitä* ja kaksi vastaajaa huomattuaan, että *henkilö antaa paremmin tietoja*, jos tarkistamisesta sovitaan jo etukäteen. Tavallisten ihmisten ollessa kyseessä tarkistamista ehdotetaan oma-aloitteisesti herkemmin.

Karkeasti jaoteltuna vastaajat asemoivat itsensä haastateltavaan joko empaattisina myötäeläjinä tai objektiivisina tarkkailijoina. Kriittisyyteen pyritään, koska se on niin vahvasti toimittajan ammatti-identiteetissä. Aidosti kriittisiä ollaan vallankäyttäjien ja joissain tapauksissa kiistanalaisten, provokatiivisten julkisuuden henkilöiden ollessa jutun kohteena.

5.4 Tekijänsä näköinen

Asiakeskeisyyden ja empaattisuuden lisäksi pitkien henkilöjuttujen tekemistä leimaa vahva subjektiivisuus. Kaikki vastaajat pääsevät hyvin pitkälti tekemään juttuja omista lähtökohdistaan ensinnäkin siten, että he pääsevät valitsemaan haastateltavansa itse. Tätä mahdollisuutta käytetään myös hyvin suvereenisti hyväksi. Toimittajat valitsevat haastateltavat oman kiinnostuksensa ohjaamina ja ainakin teoriassa heillä on myös mahdollisuus kieltäytyä jutun teosta, vaikka perusteena olisi pelkästään oma epäkiinnostus henkilöä kohtaan.

Ensinäkin subjektiivisuus tulee siis ilmi **haastateltavavalinnoissa**.

Vedän aina sinne musiikkiin päin henkilökohtaisesti. Siitä on tullut mun alue. (T4)

Mulle pienten lasten vanhempana ideat nousee monesti lapsiperheen arjesta väkisinkin, kun mä tiedän siellä olevat asiat. Teatterimaailma on myös mulle aika tuttu, sieltä tulee ideoita. (T2)

Aika sellainen egoistinen... Mä käytän ehkä itseäni esimerkkinä, et jos joku aihe kiinnostaa mua, niin kai se sitten kiinnostaa muitakin. (T7)

Kyllä mä myös hyvin tarkasti valitsen sen, että ketä mä lähden haastattelemaan. Mä en esimerkiksi oo kiinnostunu jonku rallikuskin sielunelämästä pätkän vertaa, niin en mä änkee mitään Markus Grönholmia haastattelemaan. (T8)

Toimittajille subjektiivisuus on ennen kaikkea työkalu.

Koska se oma aito mielenkiinto sitä henkilöä tai sen tekemisiä ja ajatuksia kohtaan, niin se on se ensimmäinen perusta sille koko haastattelun onnistumiselle. (T8)

Toisen vastaajan mielestä subjektiivinen lähtökohta on jotain, mitä toimituslinjauksessa odotetaankin. Toimitukset ovat pieniä, ja niissä odotetaan toimittajien ideoivan aktiivisesti. Toisekseen subjektiivisuus näkyy myös featuretekstille ominaisesti **kirjoitustyyllissä** ja osittain myös **kohderyhmäajattelussa**.

Mä teen omaa juttua. Lähinnä mä kirjoitan munlaisilleni. Jos on pakko vastata jotain, niin lähimmille frendeille. Mut ei millekään imaginaariselle keskivertolukijalle. Se on erityispiirre meidän toimituksessa, että ollaan tietoisesti kirjoitettu suuremmin ja ehkä vähän subjektiivisemmin ja vähän kapeammin kuin emolehdessä. (T4)

Vaikka tietyllä tavalla sitä lukijoille aina kirjoittaa, ei sitä tuu niin hirveästi siinä työprosessina aikana ajateltua. Toisaalta melkein kirjoittaa vähän niin kuin itselleen. (T9)

Ketä ajattelet kun juttua kirjoitat?

Oikea vastaus on että lukijaa.. mutta ketäs mä nyt sitte ajattelen. Joskus mä ajattelen vanhempiani, mitä milloinkin. (T6)

Vaikka ote on subjektiivinen, toimittajat uskovat välittävänsä oleellista ja oikeaa tietoa henkilöstä. Näkemys tuli ilmi myös niiden toimittajien vastauksissa, jotka painottivat tuovansa henkilönsä esiin ”totuuden valossa” (ks. edellinen luku). Omaan makuun luotetaan myös vahvasti siinä, millaista on hyvä henkilöjournalismi. Tieto jutun hyvydestä ja oman kokemuksen oikeellisuudesta pohjaa intuitioon, eikä sitä välttämättä osata eritellä sen tarkemmin.

Paljon piti karsia, mutta että uskon että tuossa tietyllä tavalla on niitä oleellisia asioita, mitä ihmiset halus hänestä tietää. -- Yleensä aina kun on saanut jutun valmiiksi niin ite kuitenkin tietää, että tuliko tästä hyvä vai ei. Se on minusta se mittari. (T9)

Yritän löytää sanat, jotka kuvaa sitä (henkilöä) sellaisena kun mä oikeesti koen sen, ja sellaisena, jona mä luulen et ihmiset pystyy ymmärtämään sen. (T4)

Toimittajat vetoavat niinkin abstraktiin käsitteeseen kuin omatunto sisältöjen oikeellisuutta pohdittaessa. Se tarkoittaa käytännössä sitä, että toimittaja on sisäistänyt alan eettiset ohjeet niin, että niistä on tullut automaattinen osa hänen ajatteluaan ja työntekoa ohjaava väline. Alan ohjeiden merkitys ei välttämättä ole se, että toimittaja seuraa niitä orjallisesti, vaan niiden rakentamisen ja tutkimisen kautta toimittajat muokkaavat kollektiivista käsitystään oikeasta ja väärästä. (Partanen 2008, 120–121.)

Kolmanneksi subjektiivisuus näkyy **haastattelutilanteessa**. Oma persoona on vahvasti mukana haastattelussa, ja sitä on toisinaan mahdotonkaan verhota

mihinkään toimittajan rooliin. Tämä painottui etenkin naistoimittajien vastauksissa.

Mutta sen oon huomannut, että omat fiiliksensä usein peilaa siihen haastateltavaan, että jos on ite surullinen, näkee sen haastateltavansa myös surullisena jne. Sille täytyy olla valppaana, ettei peilaa jotain omia fiiliksiään siihen henkilöön. (T2)

Tuntui, että lähden keskustelemaan ei vain toimittajana, vaan voin kertoa, että tuollaista on sattunut myös mulle. Olin ihan ihmisenä mukana. (T7)

Myös henkilökohtaisella tasolla se aihe oli mulle... Musta tuntui, että halusin keskustella tästä aiheesta hänen kanssaan aidosti. (T7)

Oman persoonan likoon laittamisesta puhutaan myös alan oppikirjoissa. Jos henkilöprofiili tehdään oikeaoppisesti, kyseessä on aito vuorovaikutus ja keskustelu (Suhola, Turunen & Varis 2005, 72). Tämä edellyttää siis eräänlaista toimittajan viitan jättämistä narikkaan.

5.5 Vakava viihdyttäjä, jota inspiroi intuitio ja itsekkyyys

Toimittajia ohjaavat henkilöjuttujen tekijöinä pitkälti henkilökohtaiset arvot sekoitettuna uutiskriteereihin ja perinteisiin tulkintoihin hyvästä journalismista.

Asiakeskeisyyden katsotaan olevan se tekijä, jolla tunnistetaan sanomalehtien pitkät henkilöjutut juuri sanomalehtiin kuuluviksi. Asiakeskeisyydellä toimittajat tekevät pesäeroa ensisijaisesti viihde-, iltapäivä- ja naistenlehdissä julkaistuihin henkilöjuttuihin, joissa jutun materiaaliksi usein riittää henkilö itsessään. Toimittajien vastaukset heijastelevat mielestäni jonkinlaista kypsymistä ja turhautumistakin pitkälle henkilöityneeseen journalismiin. Sanomalehdissä halutaan ainakin puheen tasolla pitää kiinni tiedonvälityksen funktiosta, jopa henkilöjournalismiksi luokitellussa genressä.

Julkaisujen ja toimittajien välillä on tässä suhteessa kyllä eroja. Jotkut vastaajista ovat enemmän kallellaan elämyksellisyyden suuntaan kuin toiset. Tarinallisuus ja asiapitoisuus eivät silti sulje toisiaan pois. Toimittajat pyrkivät tekemään teksteistään myös viihdyttäviä, mikä selittyy suurimmaksi osaksi juttujen pituudella ja roolilla sanomalehdessä. Pitkä juttu kantaa paremmin, jos siinä on tarinallisia, viihdyttäviä aineksia ja sellaista myös lukemistojuutuilta odotetaan.

Osittain toimittajien huutelut painavan asian perään ovat kuitenkin mielestäni sitä juhlavaa puhetta, joka ammentaa ammatin ihanteista ja ideaaliroolista yhteiskunnassa (ks. luku 3.4). Pyöritelläänhän sanomalehtien henkilöjuutuissakin niitä samoja viihdemaailman julkimoita kuin toimittajien viihteelliseksi luokittelemissa aikakauslehdissä, ilman sen kummempaa yhteiskunnallista fokusta. Pyrkimys asiakeskeisyyteen on joka tapauksessa olemassa, ja parhaimmillaan se toteutuukin. Tämän voi todeta myös toimittajien esimerkkijutuista: vaikka ne ovat henkilöjuttuja, ne on tehty teemasta (esimerkiksi politiikan viihteellistyminen, Euroopan lähihistoria, sukupuolen vaikutus elokuvaohjaajana menestymiseen ja maiden väliset elintasoerot) käsin.

Pyrkimys tarinallisuuteen puolestaan täyttää hyvin ajan hengen vaatimukset ja vastaa Jensenin näkemyksiä tarinatalouden ajasta (ks. luku 2.2.3). Tarinoita tehdään, koska niitä ihmisten uskotaan haluavan. Toimittajat ovat omaksuneet tarinoiden janon sammuttajien roolin voimakkaasti ainakin lukemistoimituksissa.

Kaiken kaikkiaan toimittajien tavoittelema henkilöjutun ideaali kuulostaa melko jalolta: yhdistää painava asia tunteita liikuttavaan kertomukseen. Kiteyttäen: toimittaja haluaa, että lukija viihtyy hänen vakavan aiheensa äärellä. Viihtymisellä on tapauksesta riippuen ainakin kolme olomuotoa: tiedon ja elämyksien saaminen ja tunteiden herääminen. Viihde ei henkilöjuttujen gen-

ressä kuitenkin ole sitä, miten viihde perinteisesti ymmärretään: kevyttä, helppoa ja hetkellistä.

Kun Malmberg (1998, 42–44) kirjoitti kahden journalistisen tiedonintressin (faktat vs. tunteet, tulkinta, elämykset) olevan sanomalehtien jutuissa suhteessa toisiinsa joko-tai, kuulostaisi siltä, että sanomalehtien henkilöjutuissa vastakkainasettelujen aika on ohi (jos sitä on koskaan ollutkaan), ja jutuissa haluttaan yhdistää nämä kaksi. Se onnistutaanko siinä, jää jokaisen vastaanottajan arvioitavaksi. Pohjimmiltaan jutun ”hyvyys” eli koskettavuus ja sanoman perillemeno riippuu lukijan mielipiteistä ja arvostuksista.

Asiallisen viihdyttämisen lisäksi toinen selkeä sanomalehtien henkilöjournalismia määrittelevä ominaisuus on toimittajien taipumus tuoda henkilö esiin myönteisessä valossa. Tähän nähdäkseni vaikuttavat useat tekijät.

Henkilöhaastattelu vaatii niin haastattelijalta kuin haastateltavaltakin paljon enemmän aikaa ja panostusta kuin normaali tiedonhankintahaastattelu. Sekä haastattelupyyntöä tehdessä että itse haastattelutilanteessa toimittaja pääsee parempaan tulokseen olemalla empaattinen. Toisin sanoen haastateltava pysyy silloin paremmin rentoutumaan ja avautumaan. Tämä tulee ilmi useissa alan oppikirjoissa ja tutkimuksissa.

Mitä ilmeisimmin tämä lähestymistapa ei voi olla vaikuttamatta myös itse lopputulokseen. Lisäksi empaattisuus ei ole henkilöhaastattelua tekeväälle toimittajalle vain rooli, jonka avulla saadaan kaivettua tietoja. Kohteeseen suhtaudutaan aidon kunnioittavasti. Kun näistä lähtökohdista itse haastattelutilannekin sujuu parhaimmillaan mukavasti ja läheisesti, toimittajan enimmäkseen käsitellä haastateltavaa kriittisesti, jos niitä alun alkaenkaan oli, helposti karsiutuvat matkan varrella. Kaiken huipuksi henkilöhaastattelussa pyritään usein käsittelemään henkilökohtaisen elämän piiriin kuuluvia asioita, jolloin ylenpalttinen kriittisyys tuntuisi toimittajasta kohtuuttomalta.

Oli silti hieman yllättävää, miten suoraan toimittajat sanoivat lähtevänsä tekemään juttua positiivisessa valossa. Onhan kriittinen asenne yksi toimittajan perustyökaluista. Henkilöhaastattelussa voidaan joskus olla vaarallisen lähellä "kaverijournalismia". Voi tietenkin kyseenalaistaa, onko henkilön persoonaa luotaavan jutun oltava kriittinen, sillä siinä liikutaan henkilökohtaisen elämän alueella. Toisaalta on myös hyvin virkistävää, että edes henkilöjournalismissa myönteisyys on itseisarvo, kun se uutisjournalismissa varsin yleisesti on kielteisyys.

Vallankäyttäjien, erityisesti poliitikoiden, kohdalla kriittisyys tulisi kuitenkin säilyttää. Toimittajat tiedostavat tämän kyllä hyvin, mutta henkilöhaastattelun parhaimmillaan intensiivisestä luonteesta johtuen kriittisyys voi joskus olla vaikeaa, kun puhutaan ihmisestä, eikä asiasta. Mitä ilmeisimmin henkilöä ei voi käsitellä samoin hansikkain kuin asiaa.

Entä muut kuin vallankäyttäjät? Haluammeko me kuulla pääasiassa myötäsukaisia juttuja uransa päättäneestä poptähdestä tai syövän selättäneestä kuhmolaisesta perheenäidistä? Sitähän lehdet meille tarjoilevat. Aikakauslehtien henkilökuvia luotaavassa tutkimuksessa todettiin, että henkilökuvis-
sa tuotetaan *sankaruutta* monella tapaa, sillä tarinat juonenkäänteineen ja sankarillisine päähenkilöineen tekevät journalistisesta tuotteesta kiehtovamman (Morottaja 2008, 70–72). Empatia ja positiivisuus ovat siis seurausta journalismissa vallalla olevasta tarinavaatimuksesta. Jotta tarina toimisi, olisi päähenkilön hyvä olla jollain tapaa sympatioita herättävä hahmo. Jos tarinalisuuden ja sankarillisten päähenkilöiden tarkoitus on tehdä journalismista vetävämpää, onko se hyvä suuntaus objektiiviselle tiedonvälitykselle? Eikö mikään asia kohta mene enää perille ilman tarinaa ja tunteita? Onko henkilöjournalismi jo vaarallisen lähellä *terapiajournalismia* – tai jos onkin, onko se hyvä vai huono asia?

Lisäksi toimittajien työskentelyä leimaa vahva subjektiivinen ote. Tämä näkyy niin haastateltavavalinnoissa, kirjoitustyyliässä, kohderyhmäajattelussa kuin haastattelutilanteessakin. Subjektiivisuus onkin featureteksteille ominaista ja siksi hyväksyttyä. Subjektiivista otetta puoltaa myös se, että onnistuakseen pitkä juttu vaatii suuremman henkilökohtaisen motivoituneisuuden.

Mielenkiintoisin seikka ja seuraus subjektiivisuudesta tässä tapauksessa on haastateltavan valinta. Sitä ohjaavat pitkälti toimittajien henkilökohtaiset kiinnostukset ja arvostukset. Mikä koetaan itselle vieraaksi tai epäkiinnostavaksi, sitä ei tehdä. Kärjistäen voisi sanoa, että puoli Suomea lukee juttuja henkilöistä, jotka on valittu lehden sivulle varsin itsekkäin kriteerein. Totuus ei ole tietenkään näin mustavalkoinen. Henkilöjuttuja on tuotettava joka viikko, joten paljon juttuja tehdään myös *se-otetaan-joka-saadaan* -periaatteella. Toisekseen julkisuuskoneisto putkauttaa esille haastateltavia, joista juttuja tehdään, tunki siihen suurta henkilökohtaista paloa tai ei. Se on toimitusten arkea. Sitä se on etenkin uutistoimituksissa (ks. luku 3.3), mutta ei siltä tyystin lukemistotoimituksissakaan vältytä.

On joka tapauksessa selvää, että tietyiltä osin haastateltavavalinnat – etenkin lukemistotoimituksissa, joissa aikaa ja resursseja on päivittäistoimitusta enemmän – heijastelevat toimittajien arvoja. Subjektiivisuus tuli ilmi myös Heinosen tutkimuksessa, jonka mukaan ihanteista huolimatta arkijournalisti on pikemminkin individualistinen itsensä toteuttaja kuin aktiivinen yhteiskuntakriitikko (Heinonen 1996, 100).

Puhtaan subjektiivisista valinnoista aiheutuu vielä se riski, että valitessaan haastateltavan, joka kiinnostaa toimittajaa itseään, toimittaja ajattelee lähtökohtaisesti samalla tavalla kuin haastateltavansa. Se ei kannusta lähdekritiikkiin ja uusien näkökulmien etsintään. (Sipola 1998, 86.)

6 KEHYSTETTÄVÄKSI KELPAAVAT

Oleellinen kysymys on myös se, kuka ja ketkä pitkissä henkilöjutuissa pääsevät ääneen. Toimittajien valitsemat mahdolliset henkilöjuttujen kohteet tyypistyivät ilman johdatteluakin julkisuuden henkilö/tavallinen henkilö - jaotteluun. Vastauksista muodostui kolme käytettyä haastateltavatyyppeä: kovan luokan julkisuuden henkilö, julkisuuden henkilö tai tavallinen ihminen, jolla on mielenkiintoinen ja poikkeava tarina.

Se, mistä näistä kolmesta tyypistä tekee mieluiten, jakoi vastaajia jonkin verran, osin selkeästikin.

6.1 Julkkisuuden "eliitti"

Haastateltavista enemmistö eli seitsemän tekee henkilöjutun mieluiten julkisuuden henkilöstä. Tosin samoista vastaajista neljä lisäsi tekevänsä haastattelun mielellään myös niin sanotusta tavallisesta ihmisestä, jos hänelle on tapahtunut jotain merkittävää. Koska tavallisen ihmisen mainitseminen tuli lisäyksenä ensin mainittuun asiaan, tulkitsen vastaukset näiden seitsemän kohdalla siten, että merkittävät, tunnetut henkilöt kiilaavat ideaalitalanteessa edelle.

... toisaalta on helppoa jos saa oikein ison kalan kiinni, oikein tärkeän julkkiksen, niin sitten on myös helppoa kirjoittaa se juttu. Kun on ihan sama mitä se sanoo, kun kaikki mitä se sanoo, on kiinnostavaa. Niitä on kyllä äärimmäisen vähän. Ja jos sitten se sanottava on vielä kiinnostavampaa kuin se itse ihminen, niin se on hirveän hieno asetelma. (T8)

Vastaaja sanoo suoraan, miksi merkittävän henkilön haastateleminen on antoisaa: juttu syntyy kuin itsestään. Juttu on tällöin lähtökohtaisesti kiinnostava ja onnistumisen palikat ovat kasassa - toimittajan tehtäväksi jää ainoastaan koota ne.

Muillakin vastaajilla on samansuuntaisia ajatuksia. Mitä korkeammassa virassa henkilö on tai mitä merkittävämmän asian parissa hän on vaikuttanut, sitä herkemmin toimittaja innostuu aiheesta. Herkullisimmat tapaukset löytyvät politiikan, talouselämän ja kulttuurin eliitistä.

Muahan kiinnostaa toimittajana hirveän paljon valta. Se liittyy rahaan ja valtaan, tavalla tai toisella kaikki valtaa pitävät on mielenkiintoisia. Sehän voi olla myös näyttelijä, joka hallitsee suomalaista elokuvakenttää niin, että sinne ei oo kellään muulla asiaa, mut enimmäkseen ne (mielenkiintoiset haastateltavat) löytyy Arkadianmäeltä. (T6)

Asiantuntijoista teen mielellään, vaikka jonkun tiedonjulkistamispalkinnon tai lääketieteellisen keksinnön tehny kaveri niin kyllä se kiinnostaa. -- Tuohon (lehden vakialsta) mä haluaisin jotain Hannu Salaman tyyppistä, sanotaanko älykköä, enemmän. (T3)

Yksi vastaajista ei ole ollenkaan kiinnostunut muista kuin julkisuuden henkilöistä haastateltavina. Se johtuu myös julkaisun linjauksesta: pitkä henkilöjuttu on niin keskeisessä roolissa, että siinä esiintyvän haastateltavan on oltava julkisuudesta tuttu. Päätös tehtiin kokeilemalla ensin toisenlaista linjausta:

... (Linjaus) oli et ei kirjoiteta mistään "has beeneistä", vaan yritetään löytää tulevaisuuden tekijät. Ja kävi ilmi, että jengi ei ole hirveen kiinnostunut lukemaan näistä joista ne ei tiedä mitään, eli uus toimituspäällikkö linjas sen niin, että tehdään enemmän tunnetuista henkilöistä juttua. (T4)

Vastaaja myös allekirjoittaa uuden linjauksen, kunhan se ei karkaa liian viihteelliseksi.

Tunnetut ihmiset on tunnettuja jostain syystä, eli niillä on useimmiten paremmat stoorit ja sit tulee parempia juttuja. -- Julkisuusaste vaihtelee monella, en usko että tehtäis Ellen Jokikunnas -haastattelua, vaan kyllä siinä pitää olla jonkinlainen substanssi aina. (T4)

Kaikenlainen viihteellisyys, joka on erotettavissa hömppäjulkisuudeksi, on kaikille vastaajille kirosana. Lehden muille, viihteellisimmille palstoille he kuitenkin *joutuvat* haastattelemaan myös näitä "B-luokan julkkiksia", ja useat vastaajat mainitsevat, että se on heille vastenmielistä pakkopullaa. Toimittajat pystyvät helposti erottelemaan turhat julkkikset kiinnostavista tai neutraaleista. Neutraalit, suppeamman substanssin julkimot kelpaavat haastatelt-

taviksi, jos heidän lähestymiseensä keksitään jokin tuore tai vinksahtanut näkökulma.

Tykkään, jos juttu esittelee tunnetun henkilön erilaisessa valossa kuin hänestä tyyppillisesti kirjoitetut jutut. (T2)

Henkilön tunnettuus ei kuitenkaan välttämättä ole itseisarvo, kunhan asia on painavaa.

Täytyy olla jotain tietopohjaista sanomista, että joku syy täytyy olla että miksi tällainen henkilö nostetaan esille. Tai hänellä on painoarvoa siihen sanomaansa, ja jotain yhteiskunnallista merkitystä. (T9)

Vaikka kukaan vastaajista ei sitä suoraan sanonutkaan, lienee selvää, että merkittävän haastateltavan tavoittelemiseen ajaa myös oma ammatillinen kunnianhimo ja statuksen nosto. Kuten eräs vastaajista sanoi, ”korkean substanssin” haastateltavia on vähän, joten heidän haastatteluistaan käydään myös kilpailua.

6.2 Arkirealistinen ”rahvas”

Asiakaslähtöinen ajattelu, joka valtasi alaa uutisorganisaatioissa 1990-luvulla, toi tavalliset ihmiset eli niin sanotut tavikset lehtien palstoille (Kantola 1998, 29–30). Tavallisen ihmisen kiinnostavuus perustuu siihen, että se tekee jutun samaistumiskelpoisemmaksi lukijalle.

Pitkissä henkilöjutuissakin ”tavis” esiintyy, mutta jää määrällisesti julkkisten jalkoihin. Kaksi vastaajista sanoi tekevänsä henkilöjutun mieluummin tavallisesta, tuntemattomasta ihmisestä. Kyse on jälleen toimittajan subjektiivisista mieltymyksistä. Kun eräs vastaajista ei ollut kiinnostunut ”taviksista” ol-

lenkaan, toinen taas tunsu suurta inhoa kaikkia kuuluisuuksia kohtaan haastateltavina.

Ne on mulle äärimmäisen... Jos jotain vierastan niin niitä mä vierastan. En mä tiedä mitä arkuutta se on... Se on jotain sellaista henkilökohtaista. (T1)

Sen sijaan kyseinen vastaaja on kiinnostunut tuntemattomien **ihmiskohtaloista**. Hänen mielestään tavallisen ihmisen elämästä löytää helpommin samaistumiskelpoisen, koskettavan henkilöjutun, ja **tarinan**, ainekset.

Pitäis lähteä enemmän tuonne ulos, siellä tapaa ihmisiä. Ja niiden elämästä saa mielenkiintoisia tarinoita. (T1)

Mä hakisin enempi niitä koskettavia tarinoita sieltä tavis-osastolta.--- Henkilön täytyy olla mielenkiintoinen, eli hänellä on joku tarina, hänelle on tapahtunu kuitenkin jotaki... (T9)

Vastauksista on tulkittavissa se, että mieltymykset haastateltavan suhteen ovat hyvin persoonakohtaisia ja osin selittämättömiäkin. Mikä on yhdelle luontevaa ja haasteellista, on toiselle vastenmielistä ja päinvastoin.

Toimittajat vahvistavat valinnoillaan vallitsevia uutiskriteereitä varsin automaattisesti. Tavallisen ihmisen tarinasta tekee useimmiten kiinnostavan sen traagisuus tai erikoisuus. Tämä näkyy myös toimittajien valitsemista, mielestään onnistuneimmista jutuista: kahdessa tapauksessa jutun kohde, tavallinen ihminen, oli joutunut traagiseen onnettomuuteen. Tavallinen ihminen kiinnostaa, jos hän on poikkeuksellinen tai hänellä on jokin ongelma.

Henkilön pitää itsessään olla joko kauhean kiinnostava tai se mitä hän on tehnyt tai kokenut, on jotenki kiinnostavaa. Hän on synnyttäny 15 lasta tai hän on käyny läpi kuolemansairauden, tai hänellä on hyvin outo tai hieno saavutus tai edustaa jotakin... (T8)

Usein näitten tavallisten ihmisten haastattelut ilmentää jotain ongelmaa. Yhtä hyvin jotain mukavaakin asiaa... Sellaisia uusia ratkaisumalleja. Että ongelma näkyy, mut silleen positiivisesti. (T5)

Tavallisten ihmisten vetovoimaa lisää myös se, että he voivat olla helpompia ja aidompia haastateltavia.

Jostain syystä nautin maalaisihmisistä tehtävistä jutuista, he ovat mahtavia. *Miksi?* He ovat usein seurallisia, jostain syystä he usein uskaltavat sanoa. (T3)

Toisaalta asia nähtiin myös päinvastoin. Osa vastaajista ei pitänyt ”taviksista”, sillä he eivät tiedä haastattelun pelisääntöjä kuten julkisuuden konkarit, avautuvat joko liikaa tai ovat ylivarovaisia.

Tavallaan siitä taviksesta tekee suuremmalla riskillä. Se että se vastaa kyllä tai ei. Voi olla että et saa mitään irti. (T3)

Henkilöjuttujen kohteet valitaan hyvin perinteisin uutiskriteerein. Henkilön valinnassa keskeiset kriteerit ovat julkisuuden henkilön kohdalla tunnettuus ja ajankohtaisuus. Jos julkisuuden henkilö ei ole ajankohtainen, hänestä ”tehdään” kiinnostava pyrkimällä tuoreeseen tai erilaiseen, *viinon* näkökulmaan. Tavallinen ihminen puolestaan kelpaa, jos hän ei oikeastaan ole ”tavallinen”.

6.3 Heitä ei ikuisteta

Samalla toimittajat tiedostavat, että henkilöjournalismin genren ulkopuolelle jää joukko ihmistyyppisiä, jotka harvoin, jos koskaan, päätyvät henkilöjutun kohteeksi. Tämä tuntuu olevan hyväksytty tosiasia, jota ei liiemmin kyseenalaisteta. Sen sijaan haastateltavaksi kelpaavien joukko on hyvin selvä.

Julkikset, poliitikot, tarpeeksi tunnetut, korkea taide, kirjailijat, urheilijat, tavikset joilla on elämäntarina tai erikoinen kokemus kerrottavana. Siinä ne on melkein päätyypit. *Onko seula sun mielestä hyvä?* Joo... On se ihan toimiva. Se on vuosikymmenien saatossa osoittautunut, että kun henkilöhaastattelu tehdään, niin odotus on se, että on jotain tukevaa sanottavaa kerrottavanaan. (T8)

(Henkilöjuttu voidaan tehdä) Kenestä hyvänsä. *Tapattuuko niin teidän lehdessänne?* Niin... Käyttääkö meidän lehti sitä koko skaalaa. Tietysti siinä on painopisteitä, eniten käsitellään tärkeitä ihmisiä. Poliitikkoja, elinkeinoelämän johtoa, kulttuuritähtiä... (T5)

Toimittajat osaavat nimetä melko nopeasti ne ihmistyypit tai ryhmät, joihin ei juuri koskaan tartuta pidemmän henkilöjutun muodossa. Mainintoja saavat (kolme mainintaa kullekin) lapset ja nuoret, vanhat ihmiset ja naiset. Kaksi mainintaa ryhmää kohden saavat vähemmistöt, maahanmuuttajat ja tavalliset ihmiset sekä niin sanotut näkymättömät, eli mielenkiintoiset henkilöt, joita ei syystä tai toisesta löydetä.

Koska joissakin sanomalehdissä on tehty selkeä linjaus, että pitkän henkilöjutun kohde on oltava tunnistettava henkilö, karsii se kriteeri automaattisesti pois tavalliset ihmiset. Myös vähemmistöjen edustajat jäävät helposti pois, sillä he eivät joko heijastele tilaajaryhmää tai "todellisuutta" ylipäättään:

Ainakin maahanmuuttajat, koska ne ei oo ostavia tilaajia. Koska lehteä tehdään kuitenkin niille ihmisille jotka sitä tilaa. Saamelaiset, venäläiset, romanit... etniset vähemmistöt ylipäättään. Suomenruotsalaiset ehkä vähän paremmin. Kyllähän journalismia tehdään aika pitkälti valtavirran mukaan ja se on suomenkieliset vaaleaihoiset. (T6)

Maahanmuuttajat, kaikesta kohusta huolimatta niin niitten pään yli puhutaan. Melko harvoin meillä on niitä. Ja lapset, nuoret. Niillä tietysti oma osastonsa, mutta ei se minusta oikein riitä.

Mistä se johtuu?

Niitten asioita ei pidetä tärkeinä, uutisen arvoisina. Maahanmuuttajien suhteen se ei ole niin, kyllä niillä on uutisarvoa, mut niitä ei pidetä syyntakeisina tai pelätään ettei ymmärretä mitä ne sanoo. (T5)

Kaikki eivät näe vähemmistöjen puuttumista ongelmana, vaan pikemminkin sen, jos tiettyjä ryhmiä nostettaisiin keinotekoisesti esille.

Noi maahanmuuttajat, onhan niitä kuitenkin suhteessa hirveän vähän.-- Ei niitä mun mielestä tarvi lähteä hakemaan. Onhan ne henkilöt, joita lehdissä on, niin kyllähän ne edustaa sitä lukijakuntaa tai ihmisiä jota tuolla on. Että en lähtisi mitään ryhmää erikseen nostamaan. Tasapuolinen neutraali suhtautuminen. (T9)

Toisaalta voi kysyä näinkin päin, että onko se sitten ongelma --
Se että vähemmistöt jää vähälle - sehän vain heijastelee todellisuutta. (T6)

Valintoja perustellaan myös yleisön kuviteltujen mielihalujuen perusteella.

Ja sitte jos niistä (vähemmistöistä) tekee, niin äkkiä on linjat kuumina, että eikö täällä perkele oikeista tavallisista ihmisistä kukaan enää juttuja tee. (T1)

Ei liene myöskään yllätys, että naisista tehdään toimittajien mielestä vähemmän juttuja kuin miehistä. Syytkin ovat selvät: miehiä on enemmän edustettuina niissä asemissa, jotka tekevät henkilöstä mielenkiintoisen tai merkittävän – siis henkilöjutun arvoisen.

Kyllähän meillä näitä kravattiherroja on tosi paljon, vaikka ei se minusta mitään tietosta valintaa ole että aina pitäis olla mies, mutta miehiä on enemmistö, varsinkin asiajutuissa. Tietty johtuu että miehiä on enemmän johtavissa asemissa, se on todellisuus. (T9)

Yksi miesvastaaja arvioi valintojaan puhtaasti subjektiivisesti:

Tajuan nyt yhtäkkiä, että en oo tehny yhdestäkään naisesta henkilöjuttua (naurua). Ei se tarkoitushakuista oo ollut... En haluasi tunnustaa, että lajittelen sen perusteella... Onko nämä tapaukset sellaisia mitkä minua kiinnostaa, niin niihin on aina äijät jotenkin sotkeutunu. (T1)

Mietittyään asiaa lisää, hän päätyy samaan lopputulokseen kuin edellinen vastaaja.

Mutta kyllähän se kautta linjan, siis uutisissakin, se puhuja on yleensä mies. Yks syy siihen on yksinkertaisesti se, että missä asemassa olevia siellä haastatellaan... No miks johtavassa asemassa oleva on yleensä mies, eikä nainen. (T1)

Naisvastaaja ei niele todellisuutta yhtä mukisematta:

No se on kummallista, että vaikka koko ajan yritetään tasapuolisesti tehdä, niin koko ajan miehiä on enemmän kuin naisia. Ja sit me mietitään ihan tietoisesti, että nyt lisää naisia. Onko se sitten vain niin, että toimijoina on enemmän miehiä vieläkin, mutta sitä me vastustetaan että niitä olis enemmän. (T2)

Osa haastateltavista on sellaisia, että heitä haluttaisiin nostaa esille, mutta heitä on vaikea löytää:

On (niitä jotka jäävät huomioimatta). Ja jota minäkin haluaisin tehdä, mutta ei saa. Siis työtömät, mielenterveyspotilaat, syrjäytyneet. Et sä löydä sellaisia, ei ne halua tulla tähän kuvalla ja nimellä. (T3)

Paitsioon jää varmaankin sellaisia ihmisiä, joilla ois oikeesti painavaa sanottavaa mutta niillä ei täyty mitkään muut kriteerit, että ne ei oo niin kuin... ne ei ensinnäkään löydy ja toisekseen ne ei oo sillä tavalla kanonisoituja tähän kiinnostavien ihmisten joukkoon, kuten jollain uralla erityisen hyvin meritoituneet ihmiset -- Sen takia se onkin ihan loputon kaivo, se on vaan se kysymys, että miten niitä löydetään. (T8)

Pitäis ehkä kaivaa niitä, koska pinnan alla on paljon semmosia ihmisiä, että niillä voi olla paljo tietoa ja kykyä sanoakin se, mutta tavallaan niitä kukaan ei osaa kysyä. (T9)

Taustalla on myös tiedostettu, tai osittain tiedostamaton linjaus tehdä journalismia tietyn ikäisille.

Hirveen vanhat ollaan karsittu veke aika täysin.

Miksi?

Koska... (pitkä tauko) Me haluttiin nimenomaan keskittyä nuorempiin. Esimerkiksi voin aika suoralta kädeltä sanoa et Matti Klingea tai Jörn Donneria ei tulla näkemään meillä. Tuollasia vanhoja patuja. Niillä on omat palstansa päälehdessä. Eli kohderyhmän mukaan mennään. (T4)

Aika usein ne on about kolmekymppisiä jostain syystä, eli vanhempia ja nuorempia ihmisiä on vähän. Mutta sitä yritetään kyllä tietoisesti rikkoa.

Onnistutaanko siinä?

No vaihtelevasti. Helpostihan toimittajat hakee omasta elinpiiristään niitä, se on yksinkertaisempaa, ideoita vain tulee sieltä omasta maailmasta. Sitten voi jäädä katveeseen joku sellainen mitä itse ei tunne. (T2)

6.4 Kunhan se ei ole tavallinen

Haastateltavan valintaan vaikuttaa tietenkin ennen kaikkea hänen kiinnostavuutensa. Kiinnostavuuskategorioita on karkeasti lajiteltuna kolme: lähtökohtaisesti kiinnostavat kovan luokan julkkikset, joilla on vahvaa substanssia. Heitä löytyy politiikan, talouden ja kulttuurin eliitistä. Toisekseen on julkisuudesta tutut henkilöt, jotka ovat mielenkiintoisia ajankohtaisuutensa vuoksi, tai hieman sorvattuna: henkilöä haastatellaan etukäteen rajatusta temasta tai näkökulmasta käsin. Kolmanneksi ovat tavalliset ihmiset, jotka ovat kokeneet jotain poikkeuksellista tai traagista. Haastateltavatyyppejä ei

ole tässä lueteltu kiinnostavuusjärjestyksessä, sillä järjestys vaihtelee kunkin toimittajan omien mieltymysten mukaisesti.

Merkittävyys, ajankohtaisuus, koskettavuus. Henkilön kiinnostavuus perustellaan varsin perinteisin uutiskriteerein. Yhtä perinteisesti ulkopuolelle jäävät tietyt ryhmät: lapset, nuoret, vanhukset, naiset, maahanmuuttajat, vähemmistöt. Toimittajat tiedostavat paitsioon jäävät varsin hyvin, mutta osavat myös selittää tilanteen parhain päin, kuten toimittajan itsereflektoivaan puhetapaan voi kuulua (ks. luku 3.4).

Perusteltiin tiettyjen tyyppien poisjäänti millä yhteiskunnallisilla "faktoilla" tahansa, voi edelleen moittia jäljelle jäävien potentiaalisten haastateltavien antavan melko suppean kuvan maailmasta. Varsinkin jos toimittajien tavoitteena on kertoa tarinoita, voisi ajatella että päähenkilöksi kelpaa laajempi joukko ihmisiä kuin yllämainitut kategoriat.

Jossain kohtaa logiikka myös ontuu. Toimittajat perustelevat tiettyjen ihmisryhmien poisjääntiä sillä, että ne eivät vähemmistönä heijastele todellisuutta. Yhtä hyvin voisi kysyä, onko poikkeuksellisen elämänkohtalon kokenut tavallinen ihminenkin normi? Miksi vain tiettyntyyppinen erilaisuus on kiinnostavaa?

Journalistisesta näkökulmasta katsottuna ihminen itsessään ei ole kiinnostava. Samaan aikaan medianäkyvyys ja kuuluisuus ovat jotain, mitä yhä useampi tavallinen ihminenkin tavoittelee. Ehkä tämä median logiikka todellakin ajaa ihmisiä erilaisiin kilpailuihin, tositelevisioon ja julkisille areenoille, sillä ollakseen median silmissä joku, on todellakin oltava jotain muuta mitä on. Lopulta niin sanottu tavallinen ihminen on lehden sivulla kaikkea muuta kuin tavallinen.

On myös hieman hätkähdyttävää, että joidenkin ihmistyyppien näkymättömyys perustellaan kohderyhmän oletetun kiinnostuksen mukaan. Jos lukemista tehdään 20–45-vuotiaille, ajatellaan sitä nuorempien tai vanhempien haastateltavien olevan automaattisesti pois laskuista. Tai että juttuja tehdään mieluummin ”maksavien tilaajien” kaltaisista haastateltavista.

7 VERBAALIMAALAILUN VAIKEUS JA VIEHKEYS

Pitkän henkilöjutun tekemistä leimaa tietynlainen erityislaatusuus. Se on toimittajien mukaan samaan aikaan sekä haastava että osin haastavuutensa vuoksi myös hyvin inspiroivia juttutyyppejä.

Näkyvin aineistosta esiin tullut, vaikeutta ilmentävä seikka on toimittajien itsekriittinen suhtautuminen työhönsä. Myös juttutyypin työläisyys ja suhde haastateltavaan aiheuttavat vaikeuksia.

7.1 Luomisen tuska

Toimittajat suhtautuvat kätensä jälkeen melko kriittisesti, sillä odotukset ovat korkealla. Kuusi vastaajaa on harvoin, jos koskaan, täysin tyytyväinen valmiiseen juttuun.

Sellainen tyytymättömyyden olo jää aina, pitkäksi aikaa.

Miksi?

...Pääsääntöisesti on niin, että siitä pystyis kirjoittamaan kaksin, kolminkertaisen määrän sitä sisältöä ja sitten sitä on harmissaan, että joutuu määrämitan takia karsimaan. Jää tunne, että juttu jää vaillinaiseksi. (T8)

Kun se juttu lopulta on lehdessä, pieni onnistumisen tunne tulee joka viikko. Semmoinen että olisin oikeasti ylpeä, niitä on ehkä... uran aikana... ehkä kerran vuodessa, tiätkö oikeasti sellainen että tää oli aika kiva. En tiedä olenko koskaan kirjoittanut sellaista, jossa ois kaikki palaset lokahtaneet kohdalleen, en varmaan. (T2)

Tosi onnistumisia on kyllä aika vähän, yleensä niistä löytyy jotain sparrattavaa. En sanois että se on yleistä.

--- Mitä enemmän tai syvemmälle menee tähän työhön, niin sitä selkeämmin huomaa että on vielä tosi paljon työtä jäljellä. Se matka pitenee koko ajan. (T6)

Aika sekä parantaa, että pahentaa.

Mä huomaan, että kun juttua katsoo vuoden päästä arkistosta, niin jotenki usein on yllättyne siitä, että se olikin ihan hyvä. (T8)

En yleensä tykkää miettiä vanhoja juttuja, koska jälkikäteen aina huomaa, ettei tää olekaan niin hyvä mitä muistin. Yleensä on aina tyytymätön, koska on mielikuva millainen sen pitäis olla, ja vaikka se on onnistunut, niin itsellä on silti ollut enemmän toiveita sen suhteen. (T7)

Epäonnistumisen tunteen voivat aiheuttaa myös vallitsevat työolosuhteet ja kiire.

Miten usein koet onnistuneesi?

(Naurua) En koskaan, en ikinä, en todellakaan. Se on hauska yrittää ja tehdä, mut ei siitä ikinä tuu sellaista kun haluais. Osittain ehkä johtuen siitä, että me tehdään se aika nopeesti, meillä on varmaan 30 % enemmän duunia kuin muilla tässä talossa. Viime syksy oli aivan helvetinmoinen, se oli aivan sairasta. (T4)

Toisinaan juttu otetaan hyvinkin henkilökohtaisesti. Yksi toimittaja hakee voimallisesti syytä itsestään, jos kokee jutun epäonnistuneeksi.

Mulla on edelleen se pieni pelko siinä, että mun onnistuminen riippuu jotenkin siitä, et mä pystyn olemaan ihminen, joka saa sen ihmisen puhumaan. Ja jos se ei sitten puhu, niin mä ajattelen helposti niin, että mun olis pitänyt olla jollain muulla tavalla. Vaikka se on ihan tyhmää, koska sehän voi olla että sillä oli huono päivä tai jotain. Kuitenkin ajattelen, että olenko jollain tavalla kylmä tai jotain. Vähän sellainen liika itsekritiikki. Se ei oo muuttunu paljon, koska mun luonne ei muutu miksikään. (T7)

Kolme vastaajaa koki onnistuvansa verrattain usein. Suurin taustatekijä onnistumiselle on mahdollisuus käyttää jutuntekoon riittävästi aikaa.

Aika usein. Silloin kun on mahdollisuus työstää sitä kunnolla, niin tarkoitus ei oo puolitekoista milloinkaan laittaa pois käsistään. (T1)

No, sanotaan että $\frac{3}{4}$ (onnistuu hyvin), nykyään yleensä on tarpeeksi aikaa. On olo että sen jättää käsistään sitten kun on tarpeeksi tyytyväinen. (T5)

Kuten edellä tuli ilmi, haastattelumateriaalia kertyy yleensä paljon. Paitsi että itse jutun työstämisvaihetta pidetään työläänä, myös taustatyöhön käytetään mahdollisuuksien mukaan paljon aikaa ja vaivaa. Kolme toimittajista valitsi onnistuneimman juttunsa myös sillä perusteella, että juttua varten oli tehty vankka pohjatyö. Toisaalta taustoittamisesta myös nautitaan.

Ensinnäkin kun hyvä henkilöjuttu tehdään, niin siihen pitää tehdä pirusti töitä, taustatöitä ja valmistella, että sen saa onnistumaan. Että sen pitää todellakin kertoa muustakin kuin siitä ihmisestä yksinään. Mä tykkään selvittää ja kaivaa asioita, ettei ne oo pelkästään sen haastateltavan varassa. (T1)

Tämä on aika raskasta työtä, mutta että mä tykkään näissä siitä, että nämä on kaikki vaativia. (T3)

Henkilöjutun luomisprosessi koetaan joskus kuluttavaksi, eikä siihen tule rutiinia kuten uutisjournalismiin.

Aineiston kokoaminen ja muokkaaminen jutuksi, niin se voi olla hirvittävä työ. Monesti tiettyssä vaiheessa tulee mitta täyteen, että nyt tämä saa riittää. Jos sitä on muitten hommien ohella viikkokausia pyörittänyt ja sitten taas joutuu palaamaan siihen, niin siinä herkästi tulee sellainen olo että ei tälle enää jaksaisi tehdä mitään. -- Sitten kun se juttu on valmis ei tahdo viitsiä edes lukea sitä. (T9)

...Ajattelee miltä siitä kohteesta tuntuu, mitä lukijat haluais tietää, mikä sopii meidän lehteen, mikä on tyyli ja mitkä kohdat kantaa sitä tarinaa. Mulla on just ristiriita noiden kaikkien eri odotusten kesken, välillä. Mulle ainakin se luomisprosessi on joka kerta aika haastava, ei suju rutiinilla oikeastaan koskaan. (T2)

Se henkilöjuttu on kaiken kaikkiaan toimittajalle jonkinlainen kypsyydesti ja myös koko työuran mittainen oppimisprosessi. -- Juu haasteellisempi on ja siinä ei tuu koskaan valmiiksi. (T8)

Henkilöjutun työläyteen vaikuttaa myös muita juttutyypppejä likeisempi suhde haastateltavaan. Koska jutun materiaalina on henkilö, aiheuttaa se monenlaisia päänvaivaa toimittajalle.

...Haastateltavat, jotka ei oo yhteistyökykyisiä eikä halukkaita. Jotkut edustaa työnsä puolesta, promoaa vaikka jotain levyä, mut sitte ei halua puhua mistään mikä oikeasti kiinnostaa toimittajia. Että niiltä tulee joko markkinointipuhetta tai ei yhtään mitään puhetta. (T6)

Vänkäsin aika paljon yhden haastateltavan kanssa, kun hän ei halunnut kertoa lainkaan, että onko hänellä perhettä vai ei, onko naimisissa... Ja sanoin että se on kuitenkin ihmisessä aika iso osa, että mä haluaisin tietää. (T2)

Haastateltavalla voi olla mielessä visio, miltä jutun pitäisi näyttää ja kuulostaa, ja pettyy kun toimittaja tekee omat ratkaisunsa:

... Se olis vaan halunnu että mä syyllistän siinä valtion tai jotku, mutta mä yritin tuoda sitä inhimillistä elämän tarinaa esille, mutta sen odotukset oli toiset. Ei se silti osannut sanoa, mikä siinä oli väärin. (T1)

Julkisuuden henkilön ja tavallisen ihmisen haastatteluissa on omat ongelmansa.

...Sitä mukaa kun ihmiset on ollu paljo julkisuudessa, niin ne hallitsee sitä tilannetta. Se vaatii paljon että sen sais rikottua. Sellainen teflonpinta julkkis, joka ei enää tarvi sitä julkisuutta mihinkään, joka voi lopettaa sen haastattelun kesken kaiken... Ja vaikeaa saada jotain uutta irti sellaisesta joka on ollut paljon esillä, miksi yhtäkkiä olisi itse parempi kuin 50 edellistä haastattelijaa? (T2)

Niin sanottua tavallista ihmistä taas täytyy suojella ja olla muutenkin hienovaraisempi. Kaikki julkinen ei yksityiselämän suojan vuoksi ole julkaistavissa (Uudet journalistin ohjeet). Siitä johtuen toimittaja voi jättää pois tietoja, jotka olisivat totuuden välittämisen kannalta oleellisia (Partanen 2008, 111). Toimittaja luottaa intuitioonsa siinä, mikä on haastateltavan kannalta parasta.

Hän käytti välillä tosi voimakkaita ilmaisuja että miten hänet on hylätty, mutta tietenkään ihan kaikkea en halunnu laittaa lehteen. Tietyllä tavalla halusin suojella häntä häneltä itseltänsä -- Koska minusta hänellä kuitenkin oli niitä ystäviä. (T9)

Taviksen kanssa saa olla varovainen, se usein vapautuu vähä liikaakin ja tulee sanoneeksi asioita mitä ei ehkä haluakaan sanoa. Silloin ehdottomasti pitää antaa sen lukea se juttu (etukäteen). (T5)

Jollain tavalla henkilöhaastattelu on vaarallisenkin lähellä terapiaistuntoa, joskus se haastateltava siinä tilanteessa unohtaa, että nyt tehdään lehtijuttua eikä keskustella elämän syvistä asioista ystävän kanssa. Joskus oon miettiny, että sellainen rintalätkä että "älä avaudu minulle" ois tavallaan hyvä. Se on se suurin kipupiste jota mä toimittajana pyörittelen, eli et minkä verran mä voin rakentaa sitä luottamusta. (T2)

Henkilöjuttujen tekemistä ylipäätään pidetään haasteellisena journalismin muotona ja se vaatii erityistä tarkkuutta ja kykyä toimittajalta. Kaikista ei siihen joidenkin vastaajien mukaan ole.

Jos verrataan talousjuttua ja henkilöjuttua, jos siellä on numero tai asiavirhe, se saattaa olla väärin yritystä tai pankkia kohtaan, niin siinä kollektiivisesti ei voi loukkaantua koko pankki. Mutta henkilöjutussa se (virhe) on sen ihmisen kannalta hirmu kiusallinen. (T1)

Mulla on vähä sellainen viha-rakkaus -suhde, että aina kun kirjoittaa henkilöjutun niin sen ihmisen määrittelee. Ja se on hirveän vaikeeta, koska monet muodostaa käsityksensä siitä henkilöstä niiden mun sanojen perusteella. Joskus aika paljon mietin sellaisia asioita. (T2)

Henkilöhaastattelu poikkeaa monista muista siinä niin paljon, että siinä yleensä se kohtaaminen on hyvin intensiivinen ja siinä joutuu itsekkin tulemaan sitä ihmistä vastaan hyvin pitkälle, myötäilemään sitä, kuuntelemaan hyvin tarkasti... Kaikki pystyy tekemään uutisia, mutta henkilöjutussa se on hyvin persoonakysymys, että toisista siihen on ja toisista ei. (T8)

Se on haastava laji, varsinkin kun nykyaikana on totuttu lukemaan tekstiviestin mittaisia netistä, et yli 10 000 merkkiä, niin se näyttää jo tekstimassana niin pitkältä, että se ei helposti kiinnosta. Vaikeinta on saada se jännitys kestäämään läpi koko jutun. (T9)

Lajin haasteellisuudesta johtuen kaikki paitsi yksi vastaaja kokevat, että tarvitsisivat lisäkoulutusta henkilöjuttujen tekemiseen. Neljä toimittajaa on saanut uransa aikana niin sanottua täsmäkoulutusta henkilöjournalismiin. Kaksi saman toimituksen toimittajaa sanoo työpaikan tarjoavan paljonkin koulutusta, kahdella muulla se on jäänyt vähäiseksi, yhden päivän seminaariksi. Kaikki koulutusta saaneet kokivat sen erittäin hyödylliseksi. Neljä vastaajaa ei ole saanut koulutusta, mutta haluaisivat sitä kyllä. Tosin innokkuus yhden vastaajan kohdalla on vähäisempää:

Arvioisin sen hyödylliseksi, mutta... Nolottaa tunnustaa, mutta jotenkin mä luotan omiin kykyihini ja lahjoihini siinä, että vaikka sitä ei oo silleen opiskellu. (T9)

Tarpeettomaksi koulutuksen luokittelee yksi vastaaja, joka on ollut yhden päivän seminaarissa.

Mulla on kuitenkin omat toimintatavat, mulla ei oo journalistiikan tutkintoa muutenkaan tai opintoja edes. Mä oon vaan oppinu jos oon oppinu mitään, niin tekemällä. Ja pidän siitä, se sopii mulle. Se on toiminut tähän asti. (T4)

7.2 Luomisen lumo

Työläydestä ja hankaluuksista huolimatta toimittajat arvostavat henkilöjutun juttutyyppejä ja se on heidän mukaansa korkealla, tai jopa korkeimmalla paikalla myös lukemiston ja koko lehden hierarkiassa.

Koen olevani jotenkin etuoikeutettu, että näin nuorena ja vähäisellä kokemuksella pääsin tähän toimitukseen tekemään näitä. Onhan se iso tila (lehden sivulla) ja kuitenkin hirveän näyttävä näköalapaikka. (T9)

Pitkä henkilöjuttu on palkitseva, kun siinä on hienot kuvat, hieno taitto... Kyllä se on sen vaivan väärti. (T2)

Parhaimmillaan henkilöjournalismi auttaa ymmärtämään maailmaa ja ilmiöitä ja ihmisen toimintaa. Ja se on journalismin yks perustehtävistä. (T6)

Se on sellainen laji, jossa voi helposti hankkia bränditoimittajan maineen, jos on oikein hyvä. (T8)

Asennetutkimus Risc Monitoria journalismin uudistamisen ja työkäytäntöjen välineenä hyödyntäneitä toimituksia tutkinut Jaana Hujanen kyseenalaisti, voivatko tarinat linjata, virittää ja ilmentää yhteiskunnallista keskustelua; ”jos tarinaa käytetään vain ajanvieteosan henkilökuvien, elämäntyylien ja harrastusten kuvaamiseen, lähentymistä tietoon on vaikea nähdä” (2004, 52). Jos asiaa kysytään lukemistotoimittajilta, vastaus on yksiselitteinen kyllä. Heidän mielestään tarinallisuus ja viihdyttävyyys asetetaan edelleen liiaksi vastakohdaksi tiedonvälitykselle, vaikka arvonnousua on pikkuhiljaa tapahtunutkin. Yksi vastaajista koki, että henkilöjutut eivät ole edelleenkään arvoisessaan asemassa hänen lehdessään. Vastauksesta kuultaa ideaalin ja todellisuuden kohtaamattomuus.

Meillä on jonkin verran sen arvo laskenut. Sitä pidetään vähän pehmona. Uutiset ajaa ohi, henkilöjuttua ei monesti nähdä uutisena ja silloin kun se nähdään niin, niin se halutaan tehdä uutiskeinoilla. Mun mielestä siitä vois tehdä kunnon henkilöjutun, vaikka sanois ne uutisasiat siinä. (T5)

Kaikki vastaajat myös kokevat juttutyypin luontevaksi itselleen ja sellaiseksi, että siitä saa paljon tyydytystä.

... Toimii varsin hyvin mulle, koska olen aika sulava sosiaalisesti, mun on helppo tavata ihmisiä ja näin. Sen jälkeen kun sen (henkilön) on saanu koukkuun, niin siitä eteenpäin koko duuni on hirveen hauskaa. Kiinnostun ihmisistä, varsinkin kun heidän kanssaan pääsee keskustelemaan kunnolla. Se on hyvin antoisaa. (T4)

Koen luontevaksi ja oikeastaan mua pyydettiin tänne sen vuoksi. Oli sanottu että olen monisanainen kirjoittaja. (T3)

Arvostuksesta puhe kääntyi luontevasti aliarvostukseen. Seitsemän toimittajaa valitteli, että henkilöjournalismi ei nauti ansaitsemaansa arvostusta mediakentällä yleensä.

Se on niin kuin turhajulkisjournalismin syytä. Se leimaa ehkä... Kyllähän nuo naistenlehdet, iltapäivälehdet ja juorulehdet, ne on ihmisten asioiden penkomisen äärellä. (T8)

Ehkä nää vanhat uutishaukat on sitä mieltä että nää on vaan täytejuttuja niitten skuuppien lomassa, mut tämä on ihan oma tyylilajinsa. Sillä on kaikki edellytykset olla sekä painavaa journalismia että hyvää viihdettä. Jos henkilöjuttuun saa jonkun uutisen, silloin se on parhaita tyylilajeja mitä voi olla. (T4)

Perinteisesti ajatellaan että tämä on vähän sellaista hömppäosastoa, riippuu tietysti vähän että millaisia ne henkilöjutut on, mutta tämmösten tarinoitten ja reportaasien suosio on noussut koko ajan minusta. (T1)

Se on vähän outoa lajittelua, että sama juttu Kuukausiliitteessä on arvokasta journalismia ja Me Naisissa hömppää. (T6)

Siinä on se lukijaystävällisyys. Kuitenkin se henkilö pehmentää sen asian niin, että se on luettava ja sen ymmärtääkin paremmin. Se ansaitsisi paremman paikan sanomalehdessä mun mielestä. (T5)

7.3 Tämä on vain tulkinta, ei totuus

Kiteyttämisen taito ja oleellisen, kiinnostavan sisällön seulominen mahdollisesti laajastakin tausta-aineistosta korostuu pitkää henkilöjuttua tehdessä. Näin ollen uutistoimittajan työstä on epäilemättä hyötyä. Toisaalta uutistyö ja henkilöjuttujen tekeminen on niin erilaista, että samassa mielessä rutiineja ei pääse syntymään. Prosessi on aina omanlaisensa, kuten jutun kohdekin.

En päässyt tässä tutkimuksessa tarpeeksi syvälle hahmottaakseni, mistä toimittajien itsekriittinen suhtautuminen johtuu. Luulen, että se osittain aiheutuu ainakin juttutyypin korkeasta asemasta lukemiston ja koko lehden hierarkiassa. Kun yhdelle henkilölle annetaan paljon palstatilaa, täytyy sen myös täyttää paikkansa kunnialla.

Toisekseen siihen voi vaikuttaa se, että henkilön ollessa jutun materiaalina, jutun tekoon vaikuttavat myös hänen odotuksensa, ajattelipa toimittaja sitä aktiivisesti tai ei. Pelkästään asiasta kirjoittaessaan toimittaja ei tunne olevansa "velkaa" erityisesti kenellekään. Sen sijaan ihmisen määrittely on paljon vaikeampaa.

Saattaa olla myös, että itsekriittinen suhtautuminen on vahvan subjektiivisen lähtökohdan kääntöpuoli. Valta tuo mukanaan vastuun: koska henkilökohmainen panos on suuri, ollaan onnistumisen ja epäonnistumisenkin suhteen kriittisempiä.

Toimittajien voi olla vaikea nähdä omaa onnistumistaan siksikin, että he tuntevat koko työprosessin niin läheisesti. Koko aiheeseen voi tulla totaalinen kyllästyminen, jolloin lopputulosta on vaikea nähdä onnistuneena.

On myös mielenkiintoista, miten osa vastaajista kokee jutun teon vain hankaloituvan, mitä enemmän sitä tekee. Luultavimmin se johtuu siitä, että henkilöjutun tekemiseen ei ole yhtä sapluunaa, vaan mahdollisuudet ovat periaatteessa rajattomat. Lisäksi mahdollisuus luovan tekstin käyttämiseen aiheuttaa sen, että toimittaja ei voi tavoittaa mitään optimitasoa, vaan voi kehittää itseään loputtomiin kuten muutkin kaunokirjallisen tekstin tuottajat.

Työntäyteisyyteen vaikuttavat jutun prosessiluontoisuus, vaikeudet käsitellä haastateltavaa ja kuten jo aiemmin totesin, ihminen jutun kohteena aiheuttaa

omat reunaehdonsa. Toimittajan sosiaaliset taidot korostuvat, kun haastattelutilanne voi joissain tapauksissa muistuttaa terapiaistuntoa. Koska oma persoona on tilanteessa tärkeä työkalu (Suhola et al., 2005, 73, Niemi 2004), koetaan epäonnistuminen tästäkin syystä hyvin henkilökohtaisesti.

Vaikeuksista johtuen monet kokevat, että tarvitsisivat koulutusta nimenomaan henkilöjutun tekemiseen. Useimmat ovat oppineet nykyisen tyylinsä tekemällä ja isojenkin alkuvaikeuksien kautta. Uutistyyöhön verrattuna henkilöjutun tekeminen on tuntunut olevan kokonaan eri maailmasta. Toisaalta toimittajat ajattelevat, että henkilöjutun tekeminen onkin jotain, missä tulee paremmaksi kokemuksen kautta. Käsitys puoltaa sitä ikiaikaista käsitystä, jonka mukaan toimittajan työ on kisälliammatti, jossa harjoittelu ja alan konkareiden esimerkki tekee mestarin (Suhola et al., 2005, 10).

Toisaalta ihmisen kohtaamiseen ja jutun rakenteeseen liittyviin asioihin haluttaisiin saada ohjausta. Pari vastaajaa on individualisteja tässäkin asiassa: omaan tyyliin luotetaan. Vastaus heijastelee sitä determinististä ajattelua, jonka mukaan toiset toimittajat sopivat paremmin henkilöjuttujen tekijöiksi kuin toiset.

Haasteellisuudesta huolimatta, tai siitä johtuen, henkilöjutun juttutyyppiä pidetään palkitsevana. Kaikkien paitsi yhden vastaajan mukaan pitkä henkilöjuttu nauttii arvostusta lehden sisällä. Lukemistotoimitukseen pääsystä myös kilpaillaan.

Toimituksen ulkopuolella sen sijaan henkilöjournalismi ei toimittajien mielestä saa ansaitsemaansa kunniaa. Se joutuu kamppailemaan viihteellisen leiman kanssa, minkä on aiheuttanut toisaalta liiallinen henkilöityminen ja taipumus niputtaa sen myötä kaikki henkilöjournalismi samaan sarjaan.

On tietenkin luonnollista, että toimittajat itse rankkaavat oman leipälajinsa korkealle. Oman työn legitimoit ja pitää mielekkäänä ajatus sen merkittävydestä ja "parhaudesta" suhteessa muihin. Toimittajat ovat vakuuttuneita, että henkilöjuttu on lukijaystävällinen ja usein paras tapa saada sanoma perille. Olisi myös syytä muistaa, että yleisön mieltymyksissä ja tavassa omaksua uutta tietoa on eroavaisuuksia.

Samaan aikaan toimittajat kuitenkin haluaisivat varjella juttutyypin hienoutta pidättäytymällä sen ryöstöviljelystä. Se on yksi toimittajien kokemista juttutyypin ongelmista, joita esittelen seuraavassa luvussa.

8 HIDAS JOURNALISMI - KOHTA MUSEOKAMAA?

Kysymyksiin mikä pitkän henkilöjutun lajityypissä kaipaa kehittämistä ja mihin suuntaan kehityksen tulisi viedä, vastaajat löytävät useita epäkohtia ja korjausehdotuksia. Yleisin ongelma toimittajien mielestä koskee sekä määrää että laatua.

8.1 Mikä estää?

Kaikki vastaajat vierastavat henkilöjournalismin genressä heppoiseksi jääviä juttuja, joita tehdään kiireessä ja kunnianhimottomasti. Juttuja tehdään liikaa pelkällä henkilön julkisuusperusteella, jolloin juttu jää pintaraapaisuksi, torsoksi vailla ideaa.

...Tehdään sellaisia yleisesittelyjä ihmisistä että otetaan laulaja x ja kerrotaan siitä yleisasiat. Tehdään vaan sellainen suurin piirtein wikipedia-artikkelimainen tietopaketti. (T8)

Jos tehdään henkilön kautta, pitäis silloinkin olla selkeä idea. Ideointiin satsaaminen olisi tosi tärkeää. Ei henkilöityminen sinänsä oo ongelma, vaan se miten se tehdään. (T6)

Se on ongelma kun ei oo paljoa tilaa. Nykyään tää taittohan menee koko ajan kevyemmäksi. on isompia kuvia, väljyyttä. Pitäisi olla se mahdollisuus tehdä pitkiäkin juttuja, vois päästä syvemmälle. (T5)

Toimittajat kyseenalaistavat henkilöjuttujen tekemisen motiiveja. Henkilöiminen on mennyt monen mielestä liian pitkälle.

Kyllähän siitä puhutaan, että on jo tullut sellainen tarinaähky. Että nyt joka ikisessä jutussa pitää olla joku ihmisen tarina, mutta mun mielestä pitkiä, kunnan henkilötarinoita ei ole liikaa. (T2)

Sellaisia tyhjänpäiväisiä henkilöjuttuja on niin helppo tehdä. Kun on olemassa formaatti, niin sitten siihen formaattiin tehdään täytettä ja se ei välttämättä ole sellaista että sillä olis mitään merkitystä. (T6)

Monesti juttu tehdään, koska jostain tapahtumasta on kulunu joku aika tai tää kyseinen henkilö on tehny jonku levyn tai kirjan tai vastaavan, niin sen ei tarvi mun mielestä olla niin. (T9)

Sopuli-ilmiö on henkilöjournalismissakin voimissaan ja siihen sorrutaan myös omassa toimituksessa. Tasapuolisuuden ja vaihtelun nimissä tehty tavallisten ihmisten esilletuominenkin tuntuu toisinaan keinotekoiselta.

Kyllähän julkkiksista varsinkin silloin kun ne on ajankohtaisia, niin käydään sellaista taktiointia, että saadaanko ekana ja jos ei, niin tehdäänkö ollenkaan. Kyllä se joskus on vähän semmosta... laumaliikehdintää. (T8)

Toimittajat menee kuin sopulit niitten samojen naamojen perässä. Sitten välillä tehdään joku reppis jostain kylältä ja käydään kattomassa niitä taviksia, ja laitetaan että tämmösiä taviksia täällä nyt on, vähän niin kuin eläintarhassa käytäs...(T9)

Kun kysyn toimittajilta sanomalehden tai toimituksen mahdollisesta linjauksesta henkilöjuttujen osalta, viisi toimittajaa kertoo että linjaus on joko hiukan epäselvä, siitä ollaan esimiesten kanssa erimielisiä tai johdon taholta tulevia odotuksia pidetään epärealistisina.

Vois olla enemmänkin sellaista, että porukalla istutaan ja mietitään aihe läpi, joskus ennen oli semmosta. Se on sellaista hajanaista, että joku päätoimittaja kyllä kannustaa henkilöjuttuihin noin periaatteessa, mutta käytännössä ne ei vaan tunnu mahtuvan. Eli se käytännön pomotaso ei oikein arvosta niitä. (T5)

Edellisellä päätoimittajalla olo paljon tähän ideoita, hän ei hyväksynyt mitä me haluttiin tähän. Hänellä oli omasta mielestään parempia henkilöitä siihen. (T3)

Johdon ja esimiesten taholta odotetaan että tekee mahdollisimman laajan taustatyön, vie henkilön omaan elinympäristöön ja soittaa läpi tuttavapiirin, ja ei saa suostua siihen että tavataan vain nopeasti jossain kahvilassa. Realismia kuitenkin on se, että se henkilö suostuu korkeintaan johonkin tunnin tapaamiseen jossain, joka ei ole hänen oma ympäristönsä ja valvoo hyvin tarkasti mitä sanoo. (T2)

Kaksi vastaajaa eri julkaisuista tuntee painetta tehdä juttuja pintailmiöistä, koska sisältölinjausta on viety viihteelliseen suuntaan.

Yksi toimittajien vakiovalituksen aihe on tietenkin kiire. Vaikka lukemistoimituksissa on rauhallisempi tempo, tehokkuusajattelun paineet tunnetaan silti. Ilmassa on myös pelkoa, että tahti vain kiristyy tulevaisuudessa.

Meillä on paremmin sitä aikaa, vaan tahtoo se olla että aika kädestä suuhun eletään niitten juttujen kanssa. (T1)

Ideaali on, et saa tavata monta kertaa ja eri ihmisten kanssa, niin saat kattavan kuvan (henkilöstä). Mikä ei todellakaan tapahdu. Se menee siihen, et yks tapaaminen ja jotain meilikontaktia sen jälkeen. (T4)

Se on vielä vaikeampaa tulevaisuudessa kun on tämä taloudellinen kriisi, en tiedä miten käy tämän hitaan journalismin kun kaikki pitäisi tuottaa nopeasti. (T7)

Lisäksi ongelmana koetaan etäinen yleisö ja tietämättömyys sen arvostuksista.

Mulle on välittyny sellainen kuva lukijoista et oikeesti kukaan ei välitä mistään. Ne kattoo kuvia, lukee otsikon ja ehkä vähä sieltä täältä jutusta. Jos se ei heti ime mukaansa, niin ne jättää sen. (T4)

En mä tiedä sitten miten se keskimääräinen lukija, samaistuuko se enempi siihen julkkiksen kertomaan viestiin vai tommosen enempi normaalimman ihmisen. (T9)

8.2 Mihin suuntaan?

Lajityypin ongelmista ponnistaen osalla toimittajista on selkeitä ehdotuksia siitä, miten henkilöjournalismia tulisi kehittää. Kaksi vastaajaa veisi pitkiä henkilöjuttuja vielä enemmän tarinankerronnan suuntaan, jolloin niille annettaisiin riittävästi tilaa lehdessä ja myös itse tekemiseen voisi käyttää enemmän aikaa. Kaikki vastaajat vastustavat keventymistä ja ”pakkopullaa” eli perusteettomien julkkishaastojen tekemistä. Yksi vastaajista veisi henkilöjournalismia vielä asiapitoisempaan suuntaan:

Se ei välttämättä ole hirveän suosittu näkökulma, mutta kyl mä oon sen verran vanhanainen, että katson että meidän tehtävä on ajaa alueen asiaa. (T3)

Pintaraapaisun tasolle jäävä bulkkituotanto ahdistaa toimittajia. Monet haluaisivat panostaa määrän sijasta laatuun.

Ensimmäisenä vähentäisin määrää ihan radikaalisti läpi suomalaisen median. Jos henkilöjuttujen määrä pudotettaisiin vaikka puoleen, niin johan alkais olla timantteja joukossa paljon enemmän. (T6)

Vastaajan mielestä on ongelmallista, että hänen lehdellään on paljon liitteitä ja lukemistojuttuja.

Kun mä tulin tänne töihin mulla oli vähän vaikeuksia hahmottaa että mites nää menikään, näitä on hämmästyttävän paljon. Määrässähän käy myös niin, että lehden omatkaan toimittajat ei lue kaikkia lehden tuotoksia. (T6)

8.3 Antakaa aikaa ajatella, tilaa revitellä

Toimituksissa ollaan jo pitkään oltu huolissaan journalismin viihteellistymisestä ja liiallisesta kevenemisestä. Lukemistossa työskentelevät toimittajat eivät muodosta tässä asiassa poikkeusta, vaikka juttuja tehdäänkin elämysjournalismin keinoilla. Luonnollisesti toimittajat vetävät asiassa kotiinpäin: *kunnollista* henkilöjournalismia ei heidän mielestään tehdä liikaa, pinnallista massatuotantoa kylläkin. Kunnollisuuden kriteerit täytyvät tämän tutkimuksen mukaan asiapitoisuudella ja sekä tunnetta että tietoa lisäävillä tarinoilla. Jos sanomalehden henkilöjutun ideaalin kiteyttää, se on painavaa asiaa, joka sekä näyttää että tuntuu hyvälle.

Eräs toimittaja esitti henkilöjournalismin määrän radikaalia vähentämistä. Mielestäni huoli helmien hukkumisesta henkilöjuttujen vyöryyn on aiheellinen. Suomen kokoisilla markkinoilla riittäisi suppeampikin tarjonta, etenkin jos halutaan juttujen tavoittavan vielä lukijoitakin.

Voi myös kysyä, mahtuisiko Suomen kokoiseen maahan muitakin suomenkielisiä sanomalehtiä kuin Helsingin Sanomat, jotka julkaisisivat syvällisempiä henkilökuvia. Nyt sanomalehtien lukemistojutut enimmäkseen jäävät, ehkä Voltia lukuun ottamatta, syvällisyydessään jonnekin vaikeasti määritel-

tävään välimaastoon. Toisaalta, onko sanomalehtien järkevää olla aikakauslehtien reviirillä? Ja mikä niiden reviiriä edes tarkalleen ottaen on?

Kysymykseeni ”Miten sanomalehden henkilöjuttu eroaa aikakauslehden henkilöjutusta” toimittajien oli vaikea vastata. Kysymys oli ehkä huonosti muotoiltu siinä mielessä, että aikakauslehtiä on monenlaisia. Ensireaktiona toimittajat sanoivat, että eroja ei välttämättä ole kuin paperin laadussa. Aikakauslehden paperi kiiltää, sanomalehden ei! Juttuja tehdään toimittajien mukaan samalla kunnianhimolla, vaikkakin usein tiukemmalla aikataululla ja pienemmillä resursseilla. Osa vastaajista painotti kuitenkin asiaa mietittyään tässäkin kysymyksessä sanomalehden pyrkimystä asiakeskeisyyteen ja ajan-kohtaisuuteen.

On kuitenkin ilmeistä, että sanomalehteen kohdistuu ristiriitaisia odotuksia vähän joka taholta ja sen rooli on melkoisessa murroksessa. Taistelu uutisvälityksen nopeudesta ja ensisijaisuudesta on jo hävitty reaaliaikaiselle internetille. Juttujen taustoittaminen ja niin sanottu hidas journalismi taas – ne vaativat aikaa, ja harvemmin ilmestyvä aikakauslehti suoriutunee siitä tehtävästä paremmin. Tällä hetkellä sanomalehdet yrittävät vielä vastata molempiin huutoihin, niin uutistarpeeseen kuin taustoittamiseenkin. Mutta kuinka kauan? Pahin uhkakuva on, että tulevaisuudessa sanomalehteä nykyisellä konseptillaan ei tarvita. Vaihtoehtoisesti sitä ei yksinkertaisesti pystytä tekemäänkään, jos tämänhetkinen talouden taantuma jättää lehtitaloihin pysyvät arvet.

Jos raha ratkaisee, lehtitaloissa tuskin kallistutaan taustoittamisen puolelle. Hitaus ja niukkuus eivät ole taottavissa kassavirraksi yhtä tehokkaasti kuin nopeus, napakkuus ja runsaus. Jokin tässä yhtälössä kuitenkin kärsii, ja valittavan usein se on laadukas journalismi.

Nopeuden vaatimus pakottaa toimittajat kaavamaisuuteen ja helppoihin ratkaisuihin. Juttuja tehdään julkisuuskoneiston putkauttamista päivän lennoista, koska liian moni lukemisto on vain formaatti vailla täytettä. Tässä kohtaa toimittajan ammattitaito voi kuitenkin pelastaa tilanteen. Formaattikamasta ei tarvitse tehdä formaattijuttuja. Kaikki lähtee ideasta. Ideoita olisi kuitenkin helpompi keksiä, jos toimittajilla olisi aikaa ja tilaa toteuttaa ne. Viikonloppulukemistoissa tämä toteutuu melko hyvin, mutta toimittajien puheesta on aistittavissa huolta ”hitaan journalismin” kohtalosta mediaorganisaatioissa, joissa viivan alle kvartaaleittain jäävä tulos määrää kaikesta. Haastatteluajankohdista pahentunut taloudellinen tilanne tuskin on ainakaan lieventänyt kantoja.

9 POHDINTA

9.1 Oman työn puntarointia

Tavoitteenani oli läpivalaista pitkien henkilöjuttujen tekemistä sanomalehdissä, ja läpivalaisu, kuten nimikin sanoo, on työläs tavoite. Mikä on ominaista sanomalehden henkilöjournalismille ja millaisia painotuksia toimittajilla on, tulee esille mielestäni suhteellisen selkeästi, mutta genren ongelmakohdat ja kehityssuunnat ovat tässä työssä ekstrapaa. Niihin voisi varmasti paneutua syvällisemminkin ja tiukemmin rajatusta näkökulmasta käsin. En kuitenkaan halunnut jättää niitä käsittelemättä, koska ne tuovat vastapainoa ”juhlavalle puheelle” – sille, miten hyvin tavoitteet voi käytännössä toteuttaa. Toimittajien vastauksista voi päätellä ainakin sen, että ”hitaan journalismin” elintilaa syövät monet uhat. Kenties pahimpana epä tietoisuus siitä, onko laadukasta ja ajatuksella tehtyä journalismia mahdollista harjoittaa murroksen ja viimeisimmän vitsauksen, taloudellisen taantumun, kourissa kituvissa mediataloissa.

Osa teemahaastatteluni kysymyksistä oli epärelevanttejä, kuten kysymys palautteen määrästä ja merkityksestä. Vastauksissa ei ollut mitään yllättävää: palautetta tulee vähän ja se vähä mitä tulee, on tärkeää. Muutoin koen haastattelurunkoni toimivaksi, koska sen avulla tuli käsiteltyä aihepiiri vähän joka kantilta. Lisäksi haastattelut kestivät pisimmillään noin puolitoista tuntia, mikä on kohtuullinen aika laadulliselle teemahaastattelulle.

Pitkien henkilöjuttujen motiivit ja olemus oli tarkoitus selvittää toimittaja-haastattelujen kautta. Toimittajien itsensä valitsemat näytteet onnistuneina pitämistään henkilöjutuista toimivat haastattelujen liikkeellelähtönä, ja siksi olen liittänyt ne mukaan työni lopuksi. Jokainen lukija voi siis itse arvioida,

miten hyvin puhe ja päätelmät henkilöjuttujen tekemisestä ja todellisuus vastaavat toisiaan.

En malta kuitenkaan olla tekemättä jonkinlaista pintapuolista analyysia näkemysten ja lihallistuneiden juttujen vastaavuudesta. Liian pitkälle meneviä päätelmiä niistä ei ole järkevää tehdä, sillä esimerkkejä on vain yksi toimittajaa kohti.

Ensinnäkin voi todeta, että henkilöimällä voi lähestyä monenlaisia aihepiirejä. Toisinaan ihminen itsessään on aihe (esim. juttu artisti Michael Monroesta) tai hän edustaa ja kommentoi valittua teemaa (esim. juttu näyttelijä Hannu-Pekka Björkmanista). Huomio vastaa toimittajien kertomaa siitä, että näkökulma mietitään tapauskohtaisesti. Henkilöjutun juttutyyppeä elää: se vaihtelee olomuotoaan kohteen, julkaisun ja tekijänsä mukaan.

Entä toimittajien peräänkuuluttama asiapainotteisuus? Kuten aikaisemmin totesin, jutuista on löydettävissä teemoja, joiden vuoksi kyseinen henkilö on nostettu esille: mikä tekee politiikasta uskottavaa (juttu Tommy Tabermanista), silmittömän väkivallan kalleus yhteiskunnalle ja yksilölle itselleen (juttu Joonas Turusesta), pohdinta nyky-yhteiskunnan suurimmasta synnistä, ylpeydestä (juttu Hannu-Pekka Björkmanista) ja naapurimaiden välisistä elintasoeroista (juttu Aune ja Ahti Jaakosta). Myös jutussa Jenni Aholasta kohde on valittu sen mukaan, että hän edustaa erilaista äitiyttä: henkilö antaa kasvot hedelmöityshoidoille. Juttu on puettu tarinalliseen ja kokeelliseenkin kirjemuotoon ja on siksi lähempänä elämyksellistä henkilöjuttua kuin asiapainotteista henkilöjuttua. Sama tilanne on jutussa Hanna Maylettista: hän edustaa naista miesvaltaisella alalla, mikä nousee jutun hallitsevaksi teemaksi. Kuitenkin myös kohteen henkilökohtainen elämä ja persoona ovat jutussa isossa roolissa ja asia pulpahtelee ulos rivien välistä. Itsessään kiinnostavien elämänkohtaloiden lokeroon asettuvat melko luonnollisesti jutut Otto von Habsburgista, Markus H. Korhosesta ja Michael Monroesta.

9.2 Lopuksi

Olen pyrkinyt tutkimuksessani selventämään, millaista on sanomalehtien henkilöjournalismi silloin, kun on kyse lehtien mittakaavassa pitkistä henkilöjutuista. Suuret linjat vaikuttaisivat melko selviltä, vaikka henkilöjutun käsite on hyvin laaja ja se ei ole juttutyypinä tarkkaan määritelty kuten uutinen. Sanomalehtien henkilöjutut toimittajien näkökulmasta ovat varsin lähellä Richard Keeblen (2001) määritelmää *longer profile*, joka tarkoittaa uutisellisen asian takia tehtyä, mutta ihmisen kokonaiskuvaamiseen pyrkivää pidempää henkilökuvausta (Kaseva 2008, 12–13).

Määritelmästä kuitenkin joustetaan sen mukaan, kuka on henkilöjutun kohde. Koska ihmisen julkisuusarvo ja substanssi toimittajien silmissä vaihtelee, tyyllilajia muutetaan suvereenisti asiapainotteisesta elämykselliseen, ja silloin tiedonintressi vaihtuu viihteellisempään. Viihteellisyys ymmärretään tässä kontekstissa kuitenkin positiivisena asiana: lukijoiden viihtymisenä, liikuttamisena, koskettamisena.

Ideaalitilanteessa asian painavuudesta ei kuitenkaan haluttaisi tinkiä. Jos kova ydin tai jutun oikeuttava idea puuttuu, ollaan vaarassa lipsahtaa viihteen puolelle sanan negatiivisessa merkityksessä. Olisiko sanomalehdillä tässä profiloitumisen paikka? Olisiko mahdollista jättää käsittelemättä haastateltavat, jotka eivät muovaannu asiapainotteiseen sapluunaan, vai sortuuko sanomalehti silloin jonkin sortin elitismiin?

Kaksi haastateltavista pohti, alkaako journalismia jo vaivata ”tarinaähky”, kun samaa kaavaa käytetään vähän joka genressä, myös uutisissa. Paitsi että tyyllilajiin voi kyllästyä, on tarinapaljoudessa sekin riski, että tarinat tuppavat olemaan *sankaritarinoita* (ks. myös Morottaja 2008 ja Mattinen 2004). Hyvässä tarinassa on draamaa ja jollain tavalla sympatioita herättävä päähenkilö.

Esimerkiksi Helsingin Sanomissa julkaistuja poliitikkojen henkilökuvia yhdistää juonenkaava, jossa kohde kohtaa urallaan monenlaisia vastoinkäymisiä, joista hän kuitenkin selviää. Poliitikot ovat tavallisia ihmisiä inhimillisine heikkouksineen, eräänlaisia self-made-sankareita, jotka ovat omin rajallisin voimin ponnistaneet menestykseen. (Mattinen 2004, 23–33.)

Pyrkimys kirjoittaa viihdyttävä ja mukaansatempaava tarina noudattaa iki-aikaista draaman kaavaa, jossa keskeisenä elementtinä on tarjota lukijalle miellyttävä tunne-elämys. Se onnistuu parhaiten herättämällä lukijan sympatiat henkilöä kohtaan tarinankerronnan keinoin. Haittana on se, että henkilön luonteen ristiriitaisuudet ja monisärmäisyydet hioutuvat pois. (emt., 33–34.) Vaara on ilmeinen. Toimittajat ehkä tiedostamattaankin toistavat tätä draaman kaarta, sillä kuten sanottu, se on osoittanut toimivuutensa aikojen saatossa. Sankari-tulokulmaa tuskin loiventaa se, että toimittajat lähtevät pitkissä henkilöjutuissa tekemään melko empaattista journalismia. Empaattisuus, positiivisessa valossa esittäminen ja tavoite kertoa tarinoita vievät henkilöjournalismia herkästi terapiajournalismin suuntaan, mutta siitä onko se hyvä vai huono asia, tulisi käydä journalismin kentällä laajempaa keskustelua.

Itse näen, että jos lukija aidosti viihtyy lehden äärellä, samaistuu tarinaan, saa oivalluksia, ehkä liikuttuu, kukaties avartuu – se ei kai liene huono saavutus toimittajalta. Terapiajournalismin parhaimmillaan eheyttävä vaikutus on lähtökohtaisesti hyvä asia. Juonenkäänteitä, draamaa ja tunteita herättäviä päähenkilöitä ei silti soisi ryöstöviljeltävän aivan kaikkialle. Kaikki hyvä kärsii kohtuuttomasti annosteltuna inflaation.

Oleellista on myös lopulta – ei se mitä toimittaja haluaa vaan – mitä lukija haluaa. Toimittajien mielestä hyvin tehty henkilöjournalismi on yksi parhaisista tavoista saada asia esille kiinnostavassa muodossa. Ovatko lukijat samaa mieltä? Kysymys voisi olla yksi jatkotutkimuksen aihe. Mitä lukijat haluavat

henkilöjutuilta? Onko totta, että nyt kun tietoa on tarjolla runsaasti, se omakсутaan parhaiten elämyksen muodossa (Nousiainen 1998, 118)? Vai ovatko he kenties jo kyllästyneet tarinoihin ja niiden sankareihin, ja ollaanko tarinalouden ajasta siirtymässä johonkin muuhun aikaan?

Toinen aihetta työstäessäni mieleen tullut jatkotutkimuksen aihe, joka sivuaa henkilökeskeistä journalismia, on niin sanottu mielipidejournalismin nousu. Miten luettuja verkkolehtien blogit ja kolumnit ovat, ja miten paljon ne ovat lisääntyneet määrällisesti? Miksi niin on käynyt? Onko yhä tärkeämpää se, *kuka* jotakin sanoo, kuin se, *mitä* hän sanoo?

Yhdysvalloissa mielipidejournalismin nousu on puhuttanut paljon. Suuntaukseen kriittisesti suhtautuvan toimittaja Samuel G. Freedmanin mukaan tulee halvemmaksi tarjota sisältöinä mielenkiintoisten ihmisten mielipiteitä ja näkemyksiä asioista, kuin tuottaa tutkittua tietoa itse. (Partanen 2008, 80.) Raha ohjaa resursseja tässäkin tapauksessa liiaksi.

Sen vuoksi toimittajien pyrkimys pitää kiinni asiakeskeisyydestä sanomalehtien pitkissä henkilökuivissa on myönteinen signaali. Miksi mennä liiaksi pelkään elämystehtailuun? Sitä vartenhan meillä on kirjailijat, prosaistit, runoilijat, elokuvantekijät. Sanomalehtijournalismi voi olla rohkeasti omanlaisiaan, ei sen ole syytä olla viihdyttämässä meitä hengiltä, kuten Neil Postman (1987) pelkäsi television tekevän. Ajan kanssa tehdylle, asiapainotteiselle journalismille voi yhä hektisemmäksi käyvässä maailmassa olla vielä nykyistä enemmän tilausta.

LÄHTEET

Painetut lähteet:

Beck, Ulrich (1994): Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Beck, Ulrich, Giddens, Anthony ja Lash, Scott: Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino.

Berg, Maarit & Herkman, Juha (2004): Viestinnän lähde. Helsinki. Edita Publishing Oy.

Berg, Maarit & Herkman, Juha (2004). Viestinnän lähde. Helsinki: Edita.

Burr, Vivien (2002): Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä. Tampere. Vastapaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Tampere: Vastapaino.

Ettema, James S. & Glasser, Theodore L. (1998): Custodians of Conscience. Investigative Journalism and Public Virtue. New York: Columbia University Press.

Haavisto, Petra & Hannus, Tanja (1996): Toimittaja haastattelijana. Puheviestinnän pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Viestintätieteiden laitos.

Heikkilä, Heikki (1998): Journalismin tonttia mittailemassa. Toimittajien käsityksiä journalismista ja sen ajankohtaisista haasteista. Tiedotustutkimus 2/1998. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimuksen ja kehitystyön yksikkö.

Heinonen, Ari (1996): Ihanteet ja arki – journalistien itsekritiikki. Teoksessa Luostarinen, Heikki, Kivikuru, Ullamaija & Ukkola Merja (toim.), Sopulisilpuri. Mediakritiikin näkökulmia. Helsingin yliopisto: Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Helkama, Klaus & Seppälä, Tuija (2004): Arvojen muutos Suomessa 1980-luvulta 2000-luvulle. Artikkelikokoelma tutkimushankkeesta sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra.

Hemánus, Pertti (1990): Journalistiikan perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 2. Helsinki: Yliopistopaino.

Herkman, Juha (2003): Konvergenssi muuttaa kaiken? Julkaisussa Vehkalah-tti Pertti (toim.) Tiedotustutkimus 1/2003/Journalismikritiikin vuosikirja 2003, sivut 151 – 157. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö.

Hiidenmaa, Pirjo (2004): Suomen kieli – who cares? Helsinki: Otava.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000): Tutkimushaastattelu. Teema-haastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hujanen Jaana (2004): Tiedonvälitystehtävän murroksilla. Journalismineuvotteluja Risc-toimituksessa. Tiedotustutkimus 2004: 4-5, si-vut 38–55.

Huovila, Tapani (2005): Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja. Helsinki: WSOY.

Jaana. Marraskuu 11/1970.

Jaana. Marraskuu 11/1968.

Jensen, Rolf (1999): The Dream Society. How the Coming Shift from Infor-mation to Imagination Will Transform Your Business. USA. McGraw-Hill Pro-fessional Book Group.

Juusola, Markku (1988) Osallistuva journalismi. 1960-luvun alakulttuurit ja uusi journalismi Yhdysvalloissa. Tampere: Tampereen Yliopiston Tiedo-tusopin laitoksen julkaisuja, A62.

Kalpa, Harri (1984): Sanansaattajana Auran rannoilla. Turun Sanomat 1905-1985. Reportaasi sanomalehdestä ja sen tekijöistä. Turku: Turun Sanomat Oy.

Kangas Pertti: HBL:n Voltista huhtikuussa kuukausiliite. Journalisti 4/2009.

Kantola, Anu (1998): Barrikadeilta brändiksi – Mitä journalisti tekee ja mitä journalistilla tehdään? Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo: Journalis-mia! Journalismia? Helsinki: WSOY.

Kaseva Tuomas (2008): 50 vuotta mittarissa – ja sillä pääsee lehteen? Helsin-gin Sanomien syntymäpäivähaastattelujen historia sisällön ja toimitustyön kehityksen näkökulmasta. Journalistiikan pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Viestintätieteiden laitos.

Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (1998): Viestinnän jäljillä. Näkökul-mia uuden ajan ilmiöön. Helsinki: WSOY.

Kivikuru, Ullamaija (1999): Suomalaisen media- ja ideomaiseman liikahetelija 1988–97. Teoksessa Moring, Inka (et al.), Mediakriisi. Lehdistö, lama ja talouspuhe. Helsinki: Viestinnän laitoksen julkaisuja, sarja 2A/1/1999.

Kiviluoto Mikko (1999): Yhteistyön monet mallit. Suomen lehdistö 10/1999.

Kiviniemi, Kari (2007): Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.), Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Koski, Markku (2005): Haastattelun kadonnut taide? Teoksessa Äskeiset esseen. Helsinki: WSOY.

Kunelius, Risto (1998): Modernin myyntitykit. Journalistisen professionaalisuuden pulmat ja haasteet. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija ja Kunelius Risto (toim.), Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön. Helsinki: WSOY.

Kuutti, Heikki (2006): Uusi mediasanasto. Jyväskylä: Atena.

Lassila, Maria (2001): Faktaa fiktion keinoin. Nonfiktiota Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä ja Imagessa. Journalistiikan Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Viestintätieteiden laitos.

Lassila-Merisalo, Maria (2009): Faktan ja fiktion rajamailla. Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä. Jyväskylä studies in humanities 113. Jyväskylän yliopisto.

Lauantaiseura (1981): Tamminiemen pesänjakajat. Kekkonen lähtee – kuka tulee? Toinen painos. Helsinki: Kustannus-Vaihe Ky.

Lundberg Tom (1992): Tuhannen taalan juttu. Näin sen kirjoitat. Espoo: Weilin & Göös.

Luostarinen, Heikki, Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.,1996): Johdanto: Rutiinien sietämätön keveys. Teoksessa Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Helsingin Yliopisto: Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Luostarinen, Heikki (1999): Journalismin kriisi? Journalisti 10/1999.

Malmberg, Ilkka (1998): Uroot ja naaraat – journalismin kaksi tiedonintressiä. Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo: Journalismia! Journalismia? Helsinki: WSOY.

Malmberg, Raili (1991): Naisten ja kotien lehdet aikansa kuvastimina. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia 8: Yleisaikakauslehdet. Kuopio: Kustannuskiila.

Mattinen Erkka (2004): Sankarina poliittinen johtaja. Julkaisussa Pietiläinen, Jukka (toim.), Journalismikritiikin vuosikirja 2004/Tiedotustutkimus 1/2004. Sivut 21-35.

Mervola Pekka (1999): Tutki ennen kuin toteutat. Tutkimustiedon käyttö Sunnuntaisuomalaisen perustamisessa. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.), Journalismin muutoskaruselli. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikkö.

Metzler, Ken (1989): Creative interviewing: the Writer's Guide to Gathering Information by asking questions. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

Mikkonen, Antti (1998): Rahavallan rakkikoirat. Helsinki: WSOY.

Morottaja, Eija (2008): Sankarillisten henkilökuvien tarinallinen muoto. Featurejournalismi Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä ja Imagessa. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Mustranta, Maria: Miten löysin itseni? Journalisti 1/2008.

Mörä, Tuomo (1996): Journalistit rutiinien verkossa. Teoksessa Luostarinen, Heikki, Kivikuru, Ullamaija & Ukkola Merja (toim.), Sopulisilppuri. Media-kritiikin näkökulmia. Helsingin yliopisto: Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Niemi Laura (2004): Lehtitoimittaja henkilöhaastattelujen tekijänä. Utelias kuuntelija tekee töitä persoonallaan. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos.

Nousiainen Anu (1998): Reportaasin renessanssi. Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo (toim.), Journalismia! Journalismia? Helsinki: WSOY.

Partanen, Anu (2007): Totuuden tulkitsijat. Feature-kirjoittajat journalistisen totuuden jäljillä. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos.

Pernaa, Ville & Railo, Erkka (2006): Valtapolitiikasta tunnepolitiikkaan. Teoksessa Pernaa, Ville ja Pitkänen, Ville (toim.), Poliitikot taistelivat - media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981-2006. Helsinki: Ajatus Kirjat.

Pietilä, A-P. (2007): Uutisista viihdettä, viihteestä uutisia. Median muodonmuutos. Helsinki: A-P. Pietilä ja Art House Oy.

Pietilä, Jyrki (2008): Kirjoitus, juttu, juttuelementti. Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771-2000. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pölkki, Minna (2002): "Ei tarvitse lukea vain kuolleista, voi lukea Seepuraa." Kymen Lehtimedian Seepura-viikkolehti nuorten ja nuorten aikuisten silmin. Journalistiikan pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Viestintätieteiden laitos.

Postman, Neil (1985): Huvitamme itsemme hengiltä. Julkinen keskustelu viihteen valtakaudella. Helsinki: WSOY.

Raittila, Pentti & Kupari, Katri (1999): Pakko vai mahdollisuus? Kokemuksia sanomalehtien yhteistyöstä toimittajan näkökulmasta. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.): Journalismin muutoskaruselli. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö.

Ramonet, Ignacio (2001): Median tyrannia. Toinen painos. Helsinki: WSOY.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005): Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Räty, Panu (1999): Henkilökuvaa ajan kuvana. Teoksessa Kantola, Anu ja Mörrä, Tuomo (toim.), Journalismia! Journalismia? Porvoo: WSOY.

Salminen Esko (1998): Oivaltava toimittaja. Toimitustyön uudet mallit ja vaatimukset. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Ajatus.

Salokangas, Raimo (1987): Puoluepolitiikka ja uutisjournalismi muuttuvilla lehtimarkkinoilla. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia, osa 2. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan. Kuopio: Kustannuskiila.

Sederholm, Eeva (2002): Juttukierrätystä ja konsernijournalismia. Teoksessa Perko, Touko, Salokangas, Raimo ja Luostarinen, Heikki (toim.), Median varjossa. Jyväskylän yliopisto: Mediainstituutti.

Sederholm, Eeva (2001): Lukupaketti turuilta ja toreilta. Katsaus sanomalehtien sisältöjen liikkeisiin ja siihen, miten se näkyy Etelä-Saimaan sunnuntaisivuilla. Journalistiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Viestintätieteiden laitos.

Sihvonen, Lauri (2004): Suomen Kuvalehden Hän-henkilöjutut tekstilajina. Suomen kielen Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto: Suomen kielen laitos.

Siivonen, Jonita (2007): Personporträttet som tidningsgenre. En när-läsningstudie med fokus på innehållsliga teman, berättarkonventioner och kön. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan.

Sipola, Simo (1998): Lisää koskettavuutta – miten käy uutisen? Teoksessa Kantola, Anu ja Mörä, Tuomo (toim.), Journalismia! Journalismia? Helsinki: WSOY.

Suhola, Aino, Turunen, Seppo & Varis, Markku (2005): Journalistisen kirjoittamisen perusteet. Helsinki: Finnlectura.

Suistola, Jouni (1999): Kaleva. Sata vuotta kansan kaikuja. Oulu: Kaleva Kustannus Oy.

Tiitto Marjo (2001): Ihmisläheinen uutinen. Vertailussa asiantuntijapainotteiset ja tavallisen ihmisennäkökulmaa korostavat uutisraportit. Journalistiikan pro gradu-työ. Jyväskylän yliopisto: Viestintätieteiden laitos.

Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo (1998): Sanomia kaikille. Suomen lehdistön historia. Helsinki: Edita.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1-2. painos. Helsinki: Tammi.

Töyry, Maija (2002): Mitä puuttuu? Aikakauslehtijournalismin opetus ja tutkimus on niukkaa. Tiedotustutkimus 4/2002, Sivut 61–66. Tampere.

Varto, Juha (1992): Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.

Digitaaliset lähteet:

http://www.levikintarkastus.fi/mediatutkimus/KMT_Lukijatiedote_2008.pdf

Viitattu 15.3.2009.

http://www.stat.fi/til/sutivi/2008/sutivi_2008_2008-08-25_tau_001.html.

Viitattu 23.5.2009

Uudet journalistin ohjeet.

<https://www.journalistiliitto.fi/Resource.phx/sivut/sivut-journalistiliitto/pelisaannot/journalistinohteet/uudet.htx>

Viitattu 14.5.2009

LIITE 1

Haastattelupyyntö/ohjeistus

Hei!

Etsin haastateltavia Pro gradu –tutkielmaani, jossa tutkin *henkilöjuttua sanomalehdessä toimittajan näkökulmasta*. Tutkimuksen teen Jyväskylän yliopiston journalistiikan laitokselle.

Haastattelen kymmenkunta toimittajaa, jotka työskentelevät ensisijaisesti sanomalehtien liite- ja lukemisto-osissa (ei päällikköasemassa). Valintakriteerinä haastateltavilleni on, että toimittajalla on kokemusta pidempien henkilöjuttujen/henkilökuvien teosta. Henkilöjutulla tässä yhteydessä tarkoitan n. 5000-10 000 merkin pituista artikkelia, jonka aiheena on ihminen. Jutun aiheena voi olla myös asia, mutta oleellista on, että aihe on käsitelty henkilön/henkilöiden kautta.

Haastattelussa on viisi teemaa, joihin liittyen esitän kysymyksiä:

1. Henkilöjuttu juttutyypinä
2. Käsityksesi itsestäsi henkilöjutun tekijänä
3. Henkilöjutun rooli sanomalehdessä
4. Juttutyypin mahdolliset ongelmat/vaikeudet
5. Lyhyt analyysi omasta, onnistuneesta henkilöjutusta

Viimeksi mainittuun kohtaan liittyen pyydän sinua valmistautumaan haastatteluun valitsemalla yhden tekemäsi jutun, jota pidät onnistuneena ja lähettämään sen minulle etukäteen sähköpostilla. Sillä ei ole merkitystä, missä ja milloin se on julkaistu. Käytämme sitä haastattelun liikkeellelähtönä ennen siirtymistä yleisemmän tason kysymyksiin.

Lisäksi tulen kysymään taustatietoja (ikä, koulutus, työkokemus, työtehtävä). Tulen liittämään tutkimukseeni kopion valitsemastasi jutusta, joten on selvintä, jos voit vastata teeman 5 kysymyksiin omalla nimelläsi. Muissa kysymyksissä käsitelen vastauksesi anonyymisti. Sinun ei vastauksissasi tarvitse edustaa mitään ”yleistä kantaa”, vaan olen kiinnostunut nimenomaan sinun käsityksistäsi, kokemuksistasi ja tiedostasi. Kaiken aineiston tulen käsittelemään täysin luottamuksellisesti.

Haastatteluun on hyvä varata aikaa noin parisen tuntia. Voin tulla työpaikallesi tai johonkin muuhunkin paikkaan, minkä koet sopivaksi, rauhalliseksi ympäristöksi.

Kiitos, jos voit osallistua! Jos tulee jotain kysyttävää, ota yhteyttä!

Ystävällisin terveisin,
Jaana Siljamäki
Journalistiikan opiskelija
Jyväskylän yliopisto
puh. 050-3453587
Cygnaeuksenkatu 5 B 35
40100 Jyväskylä jaana.siljamaki@jyu.fi

LIITE 2

Haastateltavat

Toimittaja/Julkaisu	Ikä	Työtehtävä	Koulutus	Työkokemus
Janne Strang/Hufvudstadsbladet	35	Toimittaja lehden liitteessä	Hum. kand. , pääaine filosofia	10 vuotta
Sylvia Bjon/Hufvudstadsbladet	32	Toimittaja lehden liitteessä	Valt. yo, pääaine pohjoismaiset kielet	11 vuotta
Eva Latvakangas/Turun Sanomat	60	Toimittaja lehden Sunnuntai-lukemistossa (osa-aikaeläkkeellä)	YTM, pääaine tiedotusoppi	34 vuotta
Henrik Ahola/Kaleva	30	Toimittaja lehden Sunnuntai-lukemistossa	Tradenomi, suuntautumisala Taloushallinto	6,5 vuotta
Pekka Karjalainen/Kaleva	58	Toimittaja lehden Sunnuntai-lukemistossa	YTM, pääaine yhteiskuntapolitiikka	10 vuotta
Juha Mikkonen/Sunnuntaisuomalainen	55	Toimittaja lehden Sunnuntai-lukemistossa	YTM, pääaine tiedotusoppi	15 vuotta
Satu Kakkori/Sunnuntaisuomalainen	41	Toimittaja lehden Sunnuntai-lukemistossa	FM, pääaine suomen kieli ja kirjallisuus	13 vuotta
Tuomo Björkstén/Aamulehti	26	Toimittaja lehden liitteessä	Fil. yo, pääaine puheviestintä	4,5 vuotta
Kirsikka Otsamo/Aamulehti	37	Toimittaja lehden liitteessä	YTK, pääaine tiedotusoppi	10 vuotta

LIITE 3

Teemahaastattelurunko

Taustatiedot

- ikä
- koulutus
- työkokemus
- työtehtävä

1. Analyysi onnistuneesta henkilöjutusta

- Miksi valitsit juuri tämän jutun? - Mitkä tekijät hyvyteen vaikuttavat? (kieli, onnistunut vuorovaikutustilanne, haastateltavan persoona, omalaatuinen juttuidea/näkökulma)
- Millaista jutun valitseminen oli?
- Mitä jutun tekeminen sinulta edellytti?
- Monestiko tapasit haastateltavan, kauanko jutun teossa meni?
- Mitä yksittäisiä kohtia tässä on, joista pidät?
- Saitko tästä palautetta? Millaista ja keneltä?
- Kenen kiitoksella/palautteella on väliä? (oma, haastateltavan, lukijan, työyhteisön)

2. Toimittajan käsitykset itsestään henkilöjutun kirjoittajana

- Paljonko arvioisit tehneesi tämän tyyppisiä, pidempiä henkilöjuttuja? Entä muita?
- Miten luontevaksi koet juttutyypin itsellesi?
- Miten paljon koet tekeväsi juttua omista lähtökohdistasi? (Saako omat juttuideat läpi, joutuuko tekemään mitä käsketään)
- Miten kuvailisit tyyliäsi? Pyritkö tuomaan jutussa esiin "omaa ääntä"? (Onko luonut oman tyylin?)
- Mitkä ovat omat tavoitteesi kun teet henkilöjutun? Mitä haluat jutulla sanoa?
- Millaisessa valossa pyrit tuomaan henkilön esille jutussa?
- Onko sillä vaikutusta, jos haluaa lukea etukäteen?
- Ketä pääasiallisesti ajattelet juttua kirjoittaessasi?
- Miten usein koet onnistuvasi? (Miten usein on tyytyväinen lopputulokseen)
- Miten käsityksesi itsestäsi henkilöjutun tekijänä on muuttunut?
- Oletko saanut koulutusta tai ohjausta henkilöjuttujen tekemiseen?
- Tarvittaisiinko sellaista?

3. Toimittajan käsitykset henkilöjutusta juttutyypinä

- Mitä sinun mielestäsi henkilöjournalismista ajatellaan yleisesti journalismin kentällä?
- Mitä itse ajattelet siitä?
- Miten se eroaa muusta journalismista? (idean tasolla/tekemisen tasolla)
- Uutisella on olemassa omat kriteerinsä. Mitkä ovat mielestäsi henkilöjutun kriteerit?
- Ovatko kriteerit kohdallaan?
- Onko käsityksesi hyvästä henkilöjutusta muuttunut urasi aikana? Miten? Miksi?
- Miten todellisena pidät sitä kuvaa, joka haastateltavastasi välittyi juttusi kautta?
- Oletko saanut haastateltavilta palautetta asiasta?

4. Toimittajan käsitykset henkilöjutun roolista sanomalehdessä

- Onko lehdelläsi henkilöjutuista linjaus - mikä? (Mihin tarpeeseen henkilöjuttu lehdessä vastaa)
- Onko lehden linjauksen/käsityksen ja oman käsityksesi välillä mielestäsi eroa? Onko linjaus hyvä?
- Kenestä henkilöjuttu voidaan tehdä? Kenestä ei? Onko linjaus mielestäsi oikea?
- Kohteena julkisuuden henkilö ja tavallinen ihminen - miten eroavat? Kummasta teet mieluummin?
- Ketkä jäävät paitsioon? (onko ihmisiä, ryhmiä, joita ei mielestäsi tuoda tarpeeksi esiin tai ollenkaan)
- Henkilöjutun rooli liitteessä?
- Rooli koko sanomalehdessä?
- Miten tärkeinä/luettuina juttuina henkilöjuttuja pidetään?
- Ero aikakauslehtijournalismiin?
- Jos sinulla olisi valta lähteä kehittämään juttutyyppejä johonkin suuntaan, mihin suuntaan lähtisit?

5. Ongelmat?

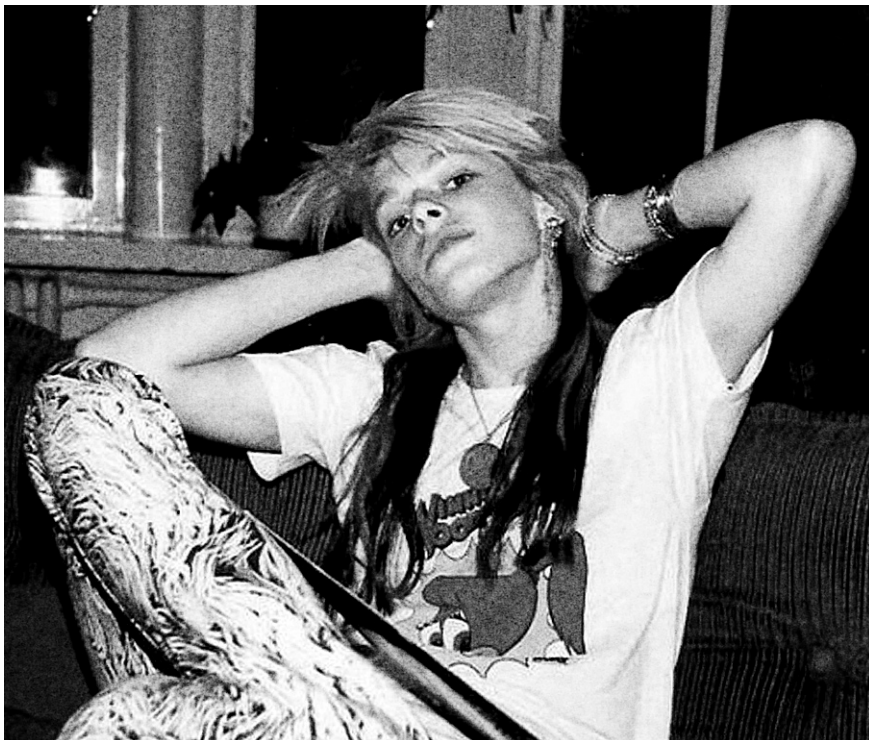
- Millaisia ovat yleisimmät ongelmat tai vaikeudet, joita kohtaat tämän juttutyypin yhteydessä?
- Mistä ne johtuvat?

På egna ben igen

Michael Monroe och Andy McCoy är fortfarande landets enda klassiska rockstjärnor, och det har de varit sedan de grundade Hanoi Rocks för snart 30 år sedan. Nu begravs bandet för gott, och Monroe siktar på ny solokarriär.

JANNE STRANG, TEXT · KARL VILHJÄLMSSON, FOTO

MIKKO TILLILÄ

YUMIKO ASAMI

”Vid det här laget borde vi redan ha börjat jobba på nästa nya skiva. Det är

Det första man lägger märke till är hans enormt stora ögon.

MICHAEL MONROE seglar in på hotell Börs i Åbo centrum och ser sig runt i lobbyn. Jag vinkar och ropar Michael! Han kastar fram kardan, ursäktar sig för förseningen och ler.

Hans ögon håller på att svälja mig i en munsbit.

Jag har aldrig stött på ett par så lysande klara brunnar, som helt saknar de för rockare så typiska spruckna blodådrorna. Well, ”Clear Eyed Mike” är inte heller den alldeles typiska rockaren. Under vårt samtal hinner vi avliva flera av de destruktiva myterna som omger rock’n’roll i allmänhet och Hanoi Rocks i synnerhet.

Orsaken till vår träff är att Hanoi Rocks nyligen meddelade att de lägger av.

Det är andra gången nu.

Senast bandet splittrades var 1985, under ytterst turbulenta omständigheter, men den här gången är det genomtänkt, frivilligt och medvetet. Men vad tyckte ANDY MCCOY om det?

– Jag började märka att inspirationen hade mattats av, berättar Michael. Så jag talade till slut med Andy och han var av samma åsikt. Det är bättre att respektera bandets goda namn och lägga av i tid än att streta på i motvind. Efter fjolårsalbumet *Street Poetry* har vi inte skrivit en

MR. MONROE

Matti ”Makke” Fagerholm aka. Michael Monroe, 46.

- **Född:** 17 juni 1962.
- **Jobb:** Artist.
- **Familj:** Hustrun Johanna Fagerholm och två katter.
- **Bor:** I Åbo.
- **Gillar att ... rocka!**
- **Favoritmat:** Pasta- och risrätter. Jag är vegetarian men äter fisk.
- **Favoritdrycker:** Vatten, juice.
- **Bok jag vill rekommendera:** Boken om Hanoi Rocks som kommer 2009.
- **Varje vecka ...** överlever jag.
- **Om fem år ...** hoppas jag vara vid liv och lycklig.

enda ny låt. Hanoi Rocks får inte kännas som ett jobb man går motvilligt till.

Det finns ingen sorg i orden. Beslutet är fattat och det är samtidigt en lättnad.

– Beslutet att lägga av har gjort att de spelningar vi har kvar får en extra gnista också. Det är bra att gå ut medan man ännu är på topp och har gott rykte om sig. Av ”nya Hanoi” album tycker jag dessutom att det senaste var det bästa.

”Nya Hanoi” fick sin början 2002 efter att Michael och Andy gjort några spelningar på tummanhand under namnet Hanoi Revisited.

– Andy hade några musikaliska grundidéer kvar från 80-talet, till exempel för låten *People Like Me*, och vi tyckte att eftersom det lät som Hanoi Rocks, så kunde vi lika bra kalla det vid sitt rätta namn.

Det blev sex år till med tre album och hundratal konserter. Men nu får det alltså räcka.

Det har ryktats att du ska börja sjunga i Velvet Revolver nu?

– Bah! Sanningen är den att Andy ska bli gitarrist i Led Zeppelin, haha. Men nej, det stämmer inte, ingen har tillfrågat mig och ärligt talat skulle jag hellre tala om konkreta saker än om lösa rykten.

Orsaken till att Monroe i spekulationer knutits till Los Angeles-bandet är att det består av

hans kompisar, de tidigare Guns N’Roses-medlemmarna SLASH, DUFF MCKAGAN och MATT SORUM.

Och det faktum att Hanoi Rocks alltid hyllats som förebilder till Guns N’Roses.

– Det var faktiskt AXL själv som sade att när Hanoi splittrades lämnade det fältet öppet för dem. De var ju lite mera heavy än vi, men i alla fall ... lite samma stil. Och de kunde spela, i motsats till alla hår- och make up-band som bara kopierade Hanoi utseende. Jag vill inte nämna namn, men många band i Los Angeles hade bättre hand med hårtorken än gitarren.

Michael pratar mycket och utförligt. Hans yviga blonda hår står på ända som alltid och det är omöjligt för de andra kafégästerna att inte lägga märke till rockstjärnan. En gammal dam kommer fram och ber om en kram. Det får hon, och ett signerat klistermärke till sonsonen.

Under den dryga timmen vi sitter och pratar kommer flera människor fram och vill hälsa. En har kilat hem efter *Self Destruction Blues*-vinylen från 1982 som han vill få signerad.

Är det alltid så här?

– Ja, nog händer det att många kommer fram och vill hälsa och prata. Jag tycker det är ok. Om man kan göra någon glad med en autograf, varför inte göra det?

IAN TURNER

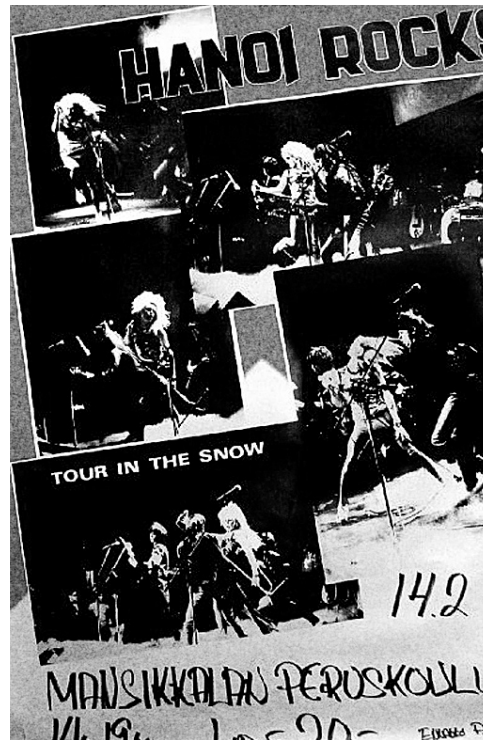
1. 17-åriga Makke hemma hos kompisen Mikko 1979.

2. Unga Hanoi Rocks i Japan. (Från vänster: Nasty Suicide, Andy McCoy, Michael Monroe, Razzle och Sam Yaffa.)

3. Live i Camden 1982. "Jag var så smal då att jag fick fingrarna ihop runt midjan."

4. Tidig konsertposter för en keikka i Mansikkala skola i Imatra. Inträde 20 mark.

5. Mike blowing the mic på Ritz i Stockholm 1984.

MICKE BORG

ingen vits att fortsätta veva gamla låtar. Hanoi Rocks namn är för värdefullt."

Vi pratar om breakupen 1985. Hanoi Rocks stora genombrott låg precis bakom hörnet när trummisen RAZZLE dog i den infamösa bilolyckan med Mötley Crües sångare VINCE NEIL bakom ratten.

– Det var hemskt. Bandet hade antagligen slagit igenom stort redan följande år, men i stället förlorade vi vår bästa vän. Alla var helt förkrossade och Sami (SAM YAFFA) lämnade bandet. Vi lyckades helt enkelt inte hålla ihop situationen. Det är förstås onödigt att gräma sig över det, men visst är det synd att ett så fint band aldrig fick komma till sin rätt. NASTY (SUICIDE, gitarr), Razzle, Sami, Andy... det var ett helt sinnessjukt bra band.

Nu finns det en viss sorg i orden.

– Men jag har varit grymt nöjd med den sista uppsättningen också, det var när CONNY (BLOOM, gitarr) och A.C. (ANDY CRISTELL, bas) kom med som nya Hanoi Rocks föll på plats. Och med JOLLE (ATLAGIC) på trummor är vi ett perfekt rockband. Kemierna funkar bra, men vid det här laget borde vi redan ha börjat jobba på nästa nya skiva. Det är ingen vits att bara fortsätta veva gamla låtar på keikkorna, Hanoi's namn är för värdefullt för det.

Michael har ändå inga avsikter att lägga av med rock'n'rollen, nu ligger en ny solokarriär framför honom. I motsats till gamla Hanoi, där

DISKOGRAFI

Bangkok Shocks, Saigon Shakes, Hanoi Rocks (81)*
Oriental Beat (82)*
Self Destruction Blues (82)*
Back to Mystery City (83)*
Two Steps from the Move (84)*
Nights Are So Long (87)
Not Fakin' It (89)
Jerusalem Slim (92)
Demolition 23 (94)
Peace of Mind (96)
Life Gets You Dirty (99)
JS The Demos (99)
Twelve Shots on the Rocks (02)*
Whatcha Want (03)
Another Hostile Takeover (05)*
Street Poetry (07)*

* med Hanoi Rocks. Övriga album solo, Jerusalem Slim och Demolition 23.

Andy skrev nästan alla låtar, var det mer fifty-fifty under andra stinten då Michael efter förra solokarriären fått självförtroende i låtskrivandet.

– Det egna materialet ligger en alltid lite närmare hjärtat, man når en djupare tolkning. Min solomusikstil är lite hårdrockigare och punkigare än Hanoi, det har det alltid varit, och jag har sett fram emot att göra det igen.

Tänker du grunda ett nytt band eller gå under eget namn?

– Det kommer att gå under namnet Michael Monroe, men blir det ett band skulle det vara Demolition 23 som jag hade i början av 90-talet. Sam Yaffa var med, och Nasty kom med på slutet också i stället för JAY HENING som inte fick lämna USA.

Demolition 23 hann med ett album producerat av Monroes bästa vän i New York, LITTLE STEVEN VAN ZANDT, innan Nasty lade gitarren på hyllan och också det bandet splittrades.

Du är nästan förföljd av otur med band?

– Ja, det var dåligt tur igen, jag hittade ingen ny gitarrist så vi lade ner det. Men *Demolition 23* (1994) är mitt favoritalbum från soloperioden, det är helt tidlös musik som bra kunde släppas i USA nu också.

För det nya soloprojektet vill Michael gärna ha en producent att bolla idéer och arrangera låtarna med. Det hade Hanoi aldrig

– Det skulle vara fint om Little Steven ville göra det. Vi får se.

Den första nya sololåten är redan skriven och publicerad. Den heter *Pirates of the Baltic Sea* och är signaturmelodi för tv-programmet *Operaatio Maa* på Nelonen, där JYRKI och JUSSI 69 räddar Östersjön.

– Jussi undrade om de kunde använda någon Hanoi Rocks-låt till programmet, men jag föreslog att vi skriver en egen när det redan fanns en så bra titel. Jag gör gärna sådana här välgörenhetsgrejer. Allt man kan göra för Östersjön är bra, det är världens skitigaste hav just nu.

I videon till *Pirates* dansar Michael omkring på däck till havsforskningsbåten *Aranda*, medan Jussi står och hänger i bakgrunden.

– Haha, han är som TIMBALAND, bara hänger där i bakgrunden. Videon spelades in på Arandas resa från Helsingfors till Hangö med TUUKKA TEMONEN som regissör.

På tal om välgörenhet var Michael Monroe också med redan 1985 när Little Steven satte ihop Artists United Against Apartheid, där alla den tidens musikstjärnor samlades och protesterade mot Sydafrikas rassegregationspolitik med låten och albumet *Sun City*.

– Det var coolt att vara med! Jag var på plats också när videon premiärvisades i FN-huset i New York.

”Jag minns hur man fick springa undan gäng för att slippa stryk för hur man såg ut. Det var helt sjukt på den tiden, en typ fick sitt hår uppbränt för att det var för långt.”

New York står fortfarande Michael nära, och att flytta över dit är inte uteslutet. Där finns vänner att skriva låtar med, och Michael bodde där i tio år innan han återvände till Finland.

Så hur hamnade du i Åbo av alla ställen?

– Det säger väl något om Åbo att jag vill bo här, haha! Då jag kom tillbaka till Finland flyttade jag först ut på landet. Det var bra terapi att hugga ved och vara borta från allting. Under första året hade jag inte ens tv utan jobbade nästan konstant. Men jag hade otur med några mögelhus och när en kompis erbjöd en lägenhet i Åbo nappade jag på det. Situationen är idealisk nu, vår lägenhet har bara företag som granar så jag kan lyssna på musik och spela saxofon hemma. Eller tvätta kläder mitt i natten om man så vill.

Michael bor med sin hustru JOHANNA och två katter. De har varit gifta i fem år.

– Jag saknar inte Helsingfors alls, Åbo är både tillräckligt stort och tillräckligt litet. Jag dricker inte så jag slipper hänga på barer om kvällarna och för det mesta får jag vara i fred här. Det är en positiv stämning i staden och åstranden är vackra.

Går du alls ut och kollar nya band?

– Nej, inte mycket. Ibland om någon kompis band kommer till stan så ... jag har faktiskt inte så bra koll på den nya klubbscenen.

Inget band du tycker kunde bli arvtagare till Hanoi Rocks?

– Haha, nej, nej, inte alls, inte i hela Finland. Men nog finns det ju bra band här också, alla med sin egen stil.

Några goda råd till unga band?

– Håll fötterna på jorden och huvudet kallt. Businessen är som den är, så det gäller att inte sälja sin själ. Framgång handlar om så många olika faktorer, det behövs bra tajming och tur. Om man följer sin egen vision och fattar beslut utifrån rätt orsaker är det lättare att leva med dem. Har man sin integritet och attityd intakt behöver man aldrig skämmas, hur det än går.

Vad tror du du hade gjort om du inte grundat Hanoi Rocks?

– Jag hade nog blivit sångare i varje fall. Nu rådde jag träffa Andy och det blev Hanoi, men på ett eller annat sätt hade jag blivit rockare.

Till det mytologiska rocklivet hör förstås party, alkohol och droger i mängder, men i motsats till parhästen Andy drev Michael aldrig den sidan av rocklivet till sin spets.

– Inte var jag någon ”snäll pojke”, men res-

MICHAEL OM:

Att tala svenska:

”Min farmor var finlandssvensk, men jag lärde mig aldrig språket även om mina föräldrar ibland talade det hemma. När vi flyttade till Sverige talade jag engelska, för vi skulle ändå inte stanna där.”

Kommer att sakna med Hanoi Rocks:

”Conny, AC och Jolle. Andy kommer jag säkert att träffa och jobba med i andra sammanhang.”

Inte kommer att sakna:

Den 80-talsstämpel som Hanoi Rocks ofta har, speciellt utomlands.”

Hålla sig i form:

”Vanligtvis tränar jag mycket, men jag stukade foten och har varit tvungen att ta det lugnt en stund. Muskelkonditionen avgör. Om jag kan gå i spagat ännu? Visst.”

Eurovisionen:

Lordi var det bästa som hänt, men Hanoi Rocks skulle aldrig kunna delta för det har inget att göra med rock'n'roll.

Irwin Goodman:

”Han och Dave Lindholm är bland de enda som kunnat sjunga på finska så att det låter coolt. Irwins låt Haistakaa paska koko valtiotalta är en av mina absoluta finska favoriter.”

ten av bandet var ju fulla 24 timmar om dygnet annars också, och gav mig skit för att jag inte drack. Det är så mycket bullshit i alla de där rockmyterna. Det är inte hållbart att förgifta sin kropp varje kväll när man ska stå på scen. Det är rent fysiskt arbete.

I den kommande boken om Hanoi Rocks, skriven av Åbojournalisten ARI VÄNTÄNEN från tidskriften *Sue*, berättar bandet sina minnen i detalj. Om turnéer och livet i och kring bandet.

– I boken pratar jag också om saker som jag vanligtvis inte berör i intervjuer, säger Michael lite osäkert, som om han fortfarande inte var säker på att det var en bra idé.

Men brott preskriberas ju på tio år ...

Ska boken bli som Mötley Crüe's klassikerbiografi The Dirt?

– Haha, den boken är sprängfylld med skit-snack. Bara som exempel, NIKKI SIXX påstår att han och jag gått på Cheap Trick-konsert tillsammans, men det stämmer inte för jag har aldrig sett dem live. Och att Nikki alltid skulle haft tio bruderi i logen både före och efter keikkorna, nej, nej ... en bra tumregel är att minns man något så var man inte där, haha. Hanoi Rocks var ändå alltid galnare än Mötley. Jag minns när vi var i Israel och Andy och Nasty tillbringade natten med att kasta sig handlöst ner för en spiraltrappa bara för att kolla vad som händer. Där satt de vid frukosten med ansiktena blåslagna.

Till det mytiska rocklivet hör också döden, som Michael också fått erfara. Razzles död i december 1984 var ett oerhört hårt slag. Vännen och idolen STIV BATORS dog i sviterna av en påkörning juni 1990, Demolition 23-gitaristen Jay Hening tog sitt eget liv i april 1997 och i juni 2001 dog Michael Monroes hustru och samarbetspartner JUDE WILDER i hjärnblödning.

– Döden är en sak man aldrig kan förbereda sig på, det går inte att träna på det. Man blir aldrig bättre på att handskas med situationen att en närstående dör. Det är det tyngsta i livet.

Är du själv rädd för döden?

– Inte är jag är rädd, men jag planerar nog att leva ett långt liv.

Inget "die young and leave a beautiful corpse" för dig?

– Razzle dog ung och det fanns ingen "beautiful corpse" där, det fanns inget kvar av honom alls. Det ligger inget romantiskt i döden, inget beundransvärt eller legendariskt. Vem som

helst kan dö ung, det är ingen konst. Sedan aids kom säljer man inte ens skivor med det längre.

Har ni beef med Mötley Crüe ännu på grund av Razzle?

– Nej, hur ska man kunna skylla en olycka på någon? Hellre lägger vi det bakom oss, det var ett enda helvete för alla inblandade. Vi hade ett fint band men vi hade otur. Vi blev inte miljonärer ... tough shit but what are you gonna do?

Finland och det finska musiklivet har förändrats radikalt sedan Hanoi Rocks drog ut i världen för tjugofem år sedan, och flera av den yngre generationens rockare har tackat Monroe och McCoy för deras pionjärinsatser.

– Vi ville bara så långt härifrån som möjligt. Planen var aldrig att stanna i Finland. Det hade varit destruktivt för oss att slå igenom hemma först, då hade man kanske fastnat.

Kanske var det just tack vare att Hanoi tog turen via utlandet som bandet och deras excentriska klädstil kom att betyda så mycket för ungdomar som var trötta på 80-talets "Kekkonenlandia". Hanoi Rocks kaxiga och individualistiska attityd var en del i utvecklingen av det finska samhällsklimatet i en mer öppen och tolerant riktning.

– Vi sporrade säkert folk till att vara mer kreativa och klä sig individuellt. Det är en av de saker jag är allra mest stolt över att ha bidragit till. Jag minns alltför väl hur man då fick springa undan gäng för att slippa stryk för hur man såg ut. Mitt hår var blont med svarta ränder i topparna, och Andy retade upp teddyboys genom att ha en snyggare kavaj än dom. Det var helt sjukt på den tiden, en typ fick sitt hår uppbränt för att det var för långt. Folk var irriterade på oss för att de inte kunde placera oss i något fack.

Hanoi Rocks gör sin allra sista turné i Japan i mars 2009.

– Det blir en hommage till de japanska fansen som alltid varit fantastiska. Och sen allra sist blir det några spelningar till Tavastias och JUHANI MERIMAAS ära.

De fyra sista showerna ges 10–12 april, och biljetterna lär bli eftertraktade. De släpptes för försäljning i torsdags.

Lagom till julhandeln kom dessutom dubbel-skivan med de bästa låtarna från både första och andra inkarnationen. Ett stiligt bokslut över en tudelad karriär, och med en titel som lika gärna kunde varit inskriptionen på Hanoi Rocks gravsten: *"This One's For Rock'n'Roll"*. ■

A black and white photograph of a hand holding a megaphone. The megaphone is large and metallic, with some wear and tear visible on its surface. The hand is positioned at the handle, and the megaphone is angled towards the right. The background is dark, making the hand and the megaphone stand out.

Väckning!

Hanna Mayletts första långfilm *Erottamattomat* visas på Espoo Ciné och har biopremiär 5 september, efter fyra års kamp med finansieringen. Och ännu i dag kan Maylett känna sig alldaglig och okänd – som om en kvinnas film vore mindre än andras. Men hon hoppas på revelj i branschen.

SYLVIA BJON, TEXT · FABIAN BJÖRK, FOTO

10 · *Hanna Maylett*

"Hanna är en människa som reagerar emotionellt. Det märktes att filmen var personlig och viktig för henne, och det överfördes på oss. Man märker på henne vad hon vill. I det avseendet är hon högljudd, ingen blyg viol. Hon sätter sig in i allt och emellanåt fick man oroa sig för att hon skulle bränna ut sig. Men jag tror att filmen sög sig fast i henne så mycket för att den var hennes 'förstfödda'."

SKÅDESPELAREN TIINA LYMI, SOM SPELAR EN AV HUVUDROLLERNA I EROTTAMATTOMAT

- Jag har en så underlig grej - jag vaknar då jag känner på mig att det hänt något. Som i natt då min mormor dog. Klockan 3.19 vaknade jag plötsligt till. Och i morse fick jag veta att mormor somnat bort precis då.

Det här kommer bara i en bisats då vi satt oss ner i köket och vattenkokaren börjat sjuda, men mormodern spökar i bakgrunden under hela vår diskussion. I själva verket spinner hon en metanivå genom allt det vi talar om, eller det vi försöker tala om.

Vi försöker tala så mycket som möjligt om HANNA MAYLETT'S första långfilm, *Erottamattomat*, som det tagit fyra år att förlösa. Fyra år dels för att berättelsen var så viktig och ändrade form flera gånger, men fyra år också för att det tog så länge att få finansiering.

Varför?

Varför männe, i ett land där bara tre av de åtta långfilmer som gjorts de senaste fem åren är regisserade av kvinnor, säger Maylett.

Men så kan man inte direkt skriva. Man kan bli stämplad om man tar upp kvinnofrågan, och så blir saken bara värre.

Och jag som skriver ner det här, jag kan ju bli stämplad för att tjata kvinno sak redan i början av min text, och så orkar ingen läsa vidare. Så vi får lämna det. Nå, det var metanivån - vad i fridens dagar har Hanna Maylett's mormor med den att göra?

- Min mormor väckte uppmärksamhet som kvinnlig domare på 1940-talet, den första kvinnan som lett en domstol i Asikkala, och på 1950-talet satt hon i högsta förvaltningsdomstolen. Vi har en tradition av starka kvinnor i släkten. Jag har aldrig egentligen velat lyfta fram att jag är kvinna - jag vill inte vara en kvinnlig regissör utan rätt och slätt en regissör. Tidigare trodde jag nämligen att könet var helt irrelevant, eftersom redan min mormor bevisat det. Först nu har jag märkt att världen inte gjort några framsteg alls sedan min mormors dagar. Jag orkar inte hålla tyst om det längre, säger Maylett.

Och tyst är hon inte.

Det börjar med en dov duns och en häst som frustar till. Ninni, 13, blöder ur bakhuvudet. Vi hör TIINA LYMIS andetag då hennes rollfigur, Taru, håller om Ninnis huvud i baksätet av bilen på väg till sjukhuset. "Vi måste ringa till Eve", säger hon till sin man, Harri (JORMA TOMMILA).

Glasörrar öppnas.

Eve (MINNA HAAPKYLÄ) kommer in på sjukhuset med tung smaragdgrön eyeliner, mocka-

PROFIL

Hanna Maylett

■ **Född:** 1973

■ **Bor:** I en villa i Dalsvik, Esbo.

■ **Studier:** Estetik vid Helsingfors universitet, regissörslinjen vid Konstindustriella högskolan.

■ **En perfekt dag ...**

Tar jag en länk i naturen, leker med mina barn, ser en bra film eller läser en bok.

■ **Jag uppskattar ...**

mod, rakryggade människor.

■ **Jag avskyr ...**

människor som har bara ett perspektiv.

■ **Jag bestämde mig för att bli regissör ...**

då jag var 13 år, har min mamma berättat. Jag sa att jag ska bli regissör men inte genast efter skolan, för "det krävs livserfarenhet".

■ **En film som påverkat mig ...**

är Jane Campions *En ängel vid mitt bord* (om den nyzeeländska författaren Janet Frame som lades in på mentalsjukhus). Då förstod jag att man kan berätta om vilka människor man vill, och att filmspråket var min grej.

■ **Ett minne från inspelningen ...**

är då hästarna skulle galoppera fria. Jag som är hästrädd gömde mig bakom kameran medan alla andra i teamet ställde upp och stod i en kedja framför skenande hästar för att styra in dem. Då grät jag.

jacka med fuskpälskrage, stuprörsejans och boots. På avstånd ser hon Ninni (KANELI JOHANSSON) och Harri stega ut på väg mot bilen. Hon följer efter som i slow motion och bara ser på dem. Hon har inte sett sin dotter på tio år. Ninni var tre då Eve försvann till Stockholm och lämnade över flickan till sin syster Taru och till flickans far, Harri.

Berättelsen om Taru som blivit fostermamma till flickan, blivit ihop med hennes far och byggt sitt liv kring dem då den biologiska mamman Eve kommer in i bilden och vill ha tillbaka sitt liv, har skrivits om åtta gånger av manusförfattaren TARJA KYLMÄ.

I början av manusprocessen var Hanna Maylett vårdledig med sin första son. Plötsligt kändes det inte så lätt att föda en film. Hon skulle hinna få ännu ett andra barn innan berättelsen var klar. Då kändes filmen ännu mer komplicerad och ännu viktigare.

- Först efter att jag själv blev mamma kunde jag leva mig in i båda huvudpersonernas karaktärer. Den totala sanningen försvann, det fanns inget rätt och fel. Den naiva individvinklingen blev suddig. Jag hoppas att filmen inte tar ställning till vad som är biologiskt föräldraskap och vad det är att vara fosterförälder, utan bara studerar det. Ska flickan vara hos den mamma hon vuxit upp hos, och som inte lämnat henne? Vilken rätt har barnet till en biologisk mor? Filmen består mest av frågeställningar.

Teet hinner kallna på bordet och det börjar regna utanför fönstret. En stund sitter vi båda och bara tittar ut på en liten hög av plastleksaker på bakgården.

- Jag blev tvungen att själv gå igenom mina känslor om varför en mamma kan lämna sitt barn i ett skede då jag själv hade en baby. Jag kan inte säga att jag själv skulle göra så, men nu kan jag förstå Eve. Hon lämnade barnet då hon var i ett sådant sinnestillstånd att hon måste åka iväg för att skydda det. Och plötsligt blev Eve en riktigt älskvärd karaktär. Det var alltid min tanke att närma mig båda kvinnornas berättelse. Jag skulle aldrig ha gjort en film där jag dömer någon, då hade det inte ha funnits någonting att regissera. I efterhand betraktat var det bra att det tog tid. Filmen handlar om moderskap och mitt liv hann förändras ganska mycket. Hörni gulleryn! Här finns kex! avbryter sig Maylett där vi sitter i hennes kök i barndomshemmet.

Det är en stenvilla i Dalsvik i Esbo, delvis täckt av grönska, med en stor gräsmatta, äppelträd och gästnande vita solstolar. Hanna Maylett har nyligen flyttat tillbaka hit med sina barn. Hon flyttade ut då hon var sexton för att gå på konstgymnasium i Helsingfors. En liten revolt i medelklasskaliber, ett stort men tryggt skutt från förortspuberteten då hon hängde bakom ishallen i Källstrand med sina jämnåriga.

I tv-filmen *Espoon viimeinen neitsyt* som Hanna Maylett regisserade 2003 porträtterades två tonåriga Esboflickor och deras våndor. Huvudpersonen Minna har blivit trött på sitt snälla liv och försöker med olika medel ge uttryck för något slags ångest.

- Det kunde jag också leva mig in i. Dels är jag själv uppvuxen i Esbo, dels hade jag ungefär en sådan känsla: att jag borde ha varit häftigare men inte var det. Den känslan förstärktes då jag gav mig in på regissörbanan. Jag hade ju inga trauman, hur kan jag då bli regissör! Jag hade inte gjort en massa aborter, jag hade inte blivit misshandlad. Men jag hade som strategi redan då jag gick i konstgymnasiet att titta bara på mitt eget papper då jag ritar. Sneglar jag på någon annans går jag i lås. Jag inbillade mig alltid att det som andra gjorde var så storslaget och mina egna funderingar var så små. Jag känner väl fortfarande på mig att mina egna idéer är alldagliga. Jag har ingen Hemingwaybok att bygga på. I filmbranschen blir det ännu mer hårdraget eftersom folk betalar för att gå på bio och man tävlar med så många otroligt påkostade effekter ▶

"Hanna är så samlad. Jag invaggades i en känsla av trygghet fast jag aldrig gjort film förut. Under filminspelningen tjafsade hon aldrig om något onödigt. Men hon är rolig och full av skratt."

KANELI JOHANSSON, SOM SPELAR DOTTERN NINNI I EROTTAMATTOMAT.

och tekniska briljeranden. Sådant är främmande för mig. Jag är så alldaglig ...

Här svävar mormoderns spöke över oss igen. Alldagligt? Småskaligt? Berättelser om kvinnor?

Nåja, jovisst – Maylett backar lite. Visst är det stora saker. Men.

– Jag har sällan sett kvinnors berättelser på vita duken här i landet. I Finland görs det krigsfilmer, stora personporträtt och berättelser om hur pojkar blir män. Det finns oändligt av dem! Jag trodde länge att det var något fel på mitt filmmakeri. På mina berättelser. Då män gör filmer där de studerar uppväxt, relationer och känslor är det en hård grej, ett direkt hjälteåd. Det är på något sätt ifrågasatt att det skulle finnas en annan berättelse, en kvinnas. Det är gallet! Galet!

Maylett, fortfarande trött av att ha ryckts ur sin sömn klockan 3.19, står upp och är nästan ursinning. Hon hämtar en bok och bläddrar fram en essä om finsk konsthistoria som hon läst under sommaren.

– Jag intresserar mig för finsk 1800-talskonst. Inte för konsthistoriens skull, utan för kvinnornas. De som inte finns i historieböckerna. Kulturkretsarna delade ut priser och kvinnorna fanns inte bland dem som noterades och hyllades. När kvinnorna målade realism ansågs det äckligt. När kvinnorna målade impressionism var det ingen som förstod tyngden i det. De egna kretsarna nedvärderade dem. Kvinnorna ansågs behövas bara som en konstreserv i fall av en sysselsättnings-svacka – då skulle de ha kunnat bistå med att dekorera tallriker eller göra något annat nyttigt och produktivt. Det här låter kanske långsökt men jag blev fullständigt rasande då jag läste om det här. Det som hände inom målar-konsten då är precis vad som händer inom filmindustrin nu, över hundra år senare. Men det här får jag inte tala om, för då är jag en feminist, och då gör jag inte intressanta filmer längre utan bortfärdas som kvinnoöversäkringspredikant.

Och då vill ingen se filmerna, inflikar jag.

– Ja, då vill ingen se filmerna.

Maylett drar till med sitt smittande skratt.

– Nä vet du, min enda poäng är att jag vill göra filmer som ser ut som mig själv. Och om jag ska göra det blir det sett med ett kvinnoöga vare sig jag vill det eller inte. Det märkliga är att kvinnoögat anses vara begränsande i förhållande till den potentiella biopubliken, medan en film ur

PROFIL

Karriär, filmografi

■ **1996:** Ratapenkan ruusu. Fiktion om Aurora som inte kan välja make. Hedersomnämning på Tampere Film Festival. Cannes Film Festival: Programme de la Ciné Fondation (1998).

■ **1998:** 100 kelloa. En dokumentär om ett barnbarn som gräver i sin farfars bakgrund i en SS-bataljon. Prix Europa Encouragement TV Young Europe (1999).

■ **2000:** Kilitit tytöt. Dokumentär om duktighetssyndrom. Tampere Film Festival, bästa dokumentär (2000).

■ **2001:** Stipendiat inom programmet Cinefondation, ett stipendieprogram som hör till filmfestivalen i Cannes.

■ **2003:** Espoon viimeinen neitsyt (Fantasiefilm/TV). Fiktion om tonåringars vänskap och sociala press. Telvis 2003.

■ **2006:** Tv-serien Lukio (Jarowskij, Zodiak Television Finland).

■ **2008:** Premiär för den första långfilmen Erottamattomat (Kinotar). Kommer till biograferna den 5 september.

manligt perspektiv automatiskt förväntas vara intressant för alla.

Mormors spöke ser Hanna Maylett stänga boken om konsthistorien och hon bläser in anden i besläktad diskussion, den om snällhet.

Då Maylett för åtta år sedan gjorde en dokumentärfilm om duktighetssyndromet eller snällhetssjukan bland kvinnor, startade det också med det lilla, det alldagliga, som fanns på Mayletts eget ritpapper. Men ämnet tog en vändning till något stort och visade sig vara toppen på ett isberg.

För att hitta medverkande satte Maylett in en tidningsannons: *"Har du ett kamratpris på din hylla, gyllene medaljer, en doktorshatt eller babybilder på fyra barn – eller alltihopa? Har du hela ditt liv försökt göra det som du tror andra förväntar sig? Vill du, framom allt annat, vara accepterad? Är du positiv, framgångsrik, energisk? Har du enligt dina närmaste uppnått allt man kan förreställa sig? Känner du ändå att du misslyckats fast du gjort allt som man skulle?"*

Annonsen fick hundratals svar. Mest av kvinnor, några också av män. Endel var provocerade och ansåg att Maylett inbillade sig hela snällhetsproblematiken. Men de flesta var sådana

som kände igen sig. De var då på samma ställe i sin inre process som Maylett var.

– Det sade stopp. Jag hade strukit omvärlden med hårs och jag märkte att det inte gick längre. Jag började undra över om det var mitt eget fel eller om det fanns en struktur, ett fenomen.

Av alla som svarat intervjuade Hanna Maylett många, och tre valdes ut för dokumentären. De var alla i ett analytiskt skede, i en akut situation då de upptäckte sitt eget duktighetssyndrom. En abiturient med strålande studentpapper, en 63-årig tjänsteman som skriver doktorsavhandling mellan varven och en 54-årig speciallärare som upptäckte att livet är för trångt om hon bara jobbar.

– Många av dem som skrev brev till mig hade bokstavligen gjort sig sjuka. Det var migrän, parkinson, hjärninfarkt, burnout. Jag är ingen psykiater, men jag vet att snällhet inte är en psykiatrisk diagnos. Det har att göra med en mycket större fråga om självuppfattning, då man upprepningsvis underskattar sig själv och det är där problemen börjar. Jag vill inte framstå som någon allmän kökspsykolog, jag har inga svar, men jag själv slutade vara snäll efter den dokumentärfilmen.

Maylett tror att man i grunden inte förändras om det inte kommer en kick utifrån, en intervention. Det hade hon inte gjort själv heller.

Hon anpassade sig på regissörslinjen på Konstindustriella högskolan, slutade använda kjol och klädde sig androgynt för att nå acceptans. Men hon mätte inte bra.

För henne var interventionen att göra film om det lilla. Det ... alldagliga. Det som ju inte finns. Osynliga kvinnor som går mot väggen.

– För att kunna förändras måste man avstå från något, slår hon fast.

Hon var tidigare en kontrollfreak.

– När jag var liten kunde jag bestämma vilka färgkriter andra skulle rita med. Och jag hatade överraskningar. Men jag led av snällhet. Jag var en vandrande paradox! Och så skulle jag dessutom bli regissör och kunna leda folk.

De två småpojken springer kring köksbordet – de har knappt alls suttit framför den dvd-film det var meningen att de skulle titta på medan vi samtalar.

Jag förstår vart Maylett vill komma.

– Som regissör är det bra med en viss konstnärlig kontroll, då kan man hålla fast vid sina visioner så att de finns kvar i slutresultatet. Men som mamma har jag lärt mig att inte ha kontroll. Det är det jag har avstått ifrån. ■

SUNNUNTAI

Melkein keisari

Habsburgin suvun vaakuna.

Hänen kummisetänsä oli legendaarinen mursuviiksi Franz Josef.

Hänen isänsä oli Unkarin kuningas ja Itävallan viimeisen keisari Kaarle I, Franz Josefin veljenpoika.

Kuusivuotiaana kruununperillisenä hän joutui 1919 pakenemaan sodan pirstomasta isänmaastaan ja on sen jälkeen pitänyt kotinaan koko Eurooppaa. Sen kohtaloihin hän on vaikuttanut enemmän kuin useimmat tietävät, mutta hallitsijaa hänestä ei koskaan tullut.

- Hyvä rouva, keisarien aika on aikoja sitten mennyt. Minä elän tätä päivää.

Otto von Habsburgin ote tästä päivästä on ällistyttävä. Hänellä on elämäntehtävä, joka pitää hänet vielä nytkin, päivää vaille 88-vuotiaana, jatkuvassa liikkeessä: Euroopan yhtenäistäminen.

- Elämän tekee hauskaksi se, että on aina vähän liikaa tekemistä, arkkiherttua sanoo taputellen povitaskuaan, jossa majailee hänen uskollinen sihteerinsä, pieni lyijykynällä täytetty muistikirja.

Pan-Euroopan unionin puheenjohtaja ja europarlamentin viimevuotinen ikäpuhemies ei halua ympärilleen esikuntaa edes sihteerikön vertaa. Lähes elämänmittainen pakolaisuus, viranomaisten kiellot ja määräykset siitä, missä hän ja hänen perheensä saa asua ja liikkua, ovat muokanneet hänestä joskus jopa uhmakkaasti itsenäisyyttä puolustavan ihmisen.

- Tupakoinnin olen lopettanut vuosia sitten. Poltan enää yhden savukkeen vuodessa, toukokuun 31. päivänä. Se on YK:n tupakointimattomuspäivä. Suoraan sanoen, ei YK:lle kuulu patkääkään se, tupakoinko minä vai en!

Otto von Habsburgin silmälasien takaa tuikkii hilpeä pahan-kurisuus. Sillä hän on uhmannut kaikkea, minkä kokee rajoittavan vapauttaan: niin sodan vaaroja kuin Hitlerin langettamaa kuolemantuomiota.

Onnellinen kruununprinssi

Onnellisen luonteenlaadun takana on rakastava kasvatus, arkkiherttua tunnustaa.

- Minulla oli onnellinen lapsuus, sodasta ja karkotuksista huolimatta. Vanhempani suojelivat meitä lapsia kaikin voimin ulkoisilta hankaluuksilta. Heidän murheensa eivät yltäneet meidän leikkeihimme.

Kaarle I:llä ja keisarinna Zitala oli kahdeksan lasta. Franz Joseph Otto Robert Maria Anton Karl Max Heinrich Sixtus Xaver Felix Renuus Ludwig Gaetanus Pius Ignatius, kutsumanimeltään Otto, on vanhin.

Edes Wiemin hovissa ei kruununperillisen juuri edellytetty käyttäytyvän muita lapsia kummemmin. Pari kertaa hän muistaa käyneensä vierailulla vanhan Franz Josefin luona.

- Se oli vavisuttavaa. Isoetäni oli vaikuttava mies, kuin keisarikunta henkilöityneenä. Hänestä tuli keisari Euroopan hulluna vuotena 1848, ja hän oli ollut keisarinna niin kauan kuin kukaan pystyi muistamaan.

1916 Franz Josef kuoli. Uutisissa kiersi kuva valkopukuisesta, vaaleakiharaisesta pojasta kävelmässä yksinkertaiseen sotilasmanttelin puettuun isän ja mustiin huntuun äidin välissä keisarilisen arkun jäljessä.

Oton isä oli Euroopan kruunupäistä ainoa, joka osallistui ensimmäisen maailmansodan taisteluihin rintamalla.

- En paljonkaan tavannut isää mutta häneltä opin, ettei sota ole maailmankartalla pelattavaa nuppineulapeliä vaan kärsimystä ja kuolemaa. Isä koetti kaikin voimin saada sodan loppumaan.

Sota loppui Saksan ja Itävallan häviöön ja molemmat keisarikunnat hajosivat. Keisarin perhe pakeni Sveitsiin, Habsburgien synnyinseuduille. Liittoutuneet joukot kuljettivat Kaarle I:n Madeiralalle, mutta perhe pääsi hänen luokseen vasta helmikuussa 1922.

- Kun tulimme sinne, isä oli sairastunut.

Hän kuoli espanjantautiin huhtikuussa.

Kymmenvuotias kruununperillinen oli läsnä. Hänen oli määrä nähdä, kuinka keisarina ja kristittynä kuollaan. Isän kuoleman jälkeen Otosta tuli nimellisesti Itävallan keisari äitinsä holhouksessa. Perhe muutti Espanjaan ja vuonna 1929 Belgiaan, missä Otto opiskeli yhteiskuntatieteitä ja väitteli 1935 tohtoriksi loistavien arvosanoin.

Joulukuussa 1916 Oton isä kruunattiin Budapestissa Kaarle IV:nä Unkarin kuninkaaksi. Samalla kruununprinssi Oton (keskellä) ja keisarinna Zitan kuninkaalliset arvomerkit ikuistettiin valokuvaan.

Otto von Habsburg on elänyt keskellä Euroopan rikkinäisintä historiaa. Viime vuonna hän jätti EU-parlamentin, mutta poika Carl on jatkamassa dynastian työtä.

Hitlerille kiitos ei

Samana vuonna Itävalta kumosi hänen karkotuksensa, ja Oton poliittinen ura lähti käyntiin. Mutta samoihin aikoihin oli toinenkin tähti nousussa: Adolf Hitler oli alkanut taistelunsa Euroopan heruudesta.

- Sain Hitleriltä jo joulukuussa 1932 tapaamiskutsun. Hän oli asettunut presidenttiehdokkaaksi Hindenburgia vastaan ja arveli minun tuellani voittavansa vaalin. Kieltäydyin kohteliaasti.

Tammikuussa 1933 tulleesta uusia kutsusta Otto von Habsburg kieltäytyi.

Kun Itävallan karkotustuomio vihdoin purettiin, Hitler oli jo Saksan valtakunnanjohtaja. 1938 Itävallan tilanne näytti niin uhka-

valta, että von Habsburg ehdotti Hitlerin vastaisen monipuoluehallituksen perustamista ja julisti olevansa valmis asettumaan liittokansleriksi Itävallan puolustusta johtamaan. Tarjous torjuttiin.

Seurauksen tiedämme historialta. Hitler marssi joukkoineen Itävaltaan ilman vastarintaa.

Otto von Habsburgista tuli henkipatto: Gestapo sai määräyksen pidättää hänet ja Hitler itse allekirjoitti kuolemantuomion.

- Vasta eilen, Itävallan puolella käydessäni nuorisolle puhetta pitämässä, tulin käyneeksi vankilassa, jossa Hitler teloitutti kymmeniätuhansia ihmisiä. Siellä oli hirvipuu, joka oli rakennettu minua varten...

Arkkiherttua hymyilee lempeästi. Hänelle kokemus oli puistattavuudessaan kannustava: tässä hän istuu, tekemässä täysillä työ-

valta, että Euroopan rauhan puolesta, kun Hitler pyyhkiytyi maan pinnalta yli puoli vuosisataa sitten.

- Sodan aikana toimin vastarintaliikkeessä ja autoin Saksasta ja Itävaltasta tulevia juutalaisia ja muita pakolaisia. Vasta myöhemmin olen huomannut, kuinka monta kertaa kävelin sokeasti kuolemani ohi.

Kuolema odotti lentokoneessa

Kerran Ranskassa asuvan Oton piti lähteä Lontooseen saksalaisen pakolaisjohtajan seurassa neuvottelemaan pääministeri Winston Churchillin kanssa. Viime hetkellä tuli puhelinsoitto: Churchill siirsi tapaamista kahdella päivällä. Otto soitti lentokentälle peruuttaakseen matkan.

- Kone lähti ilman minua ja katosi saman tien. Matkakumppanistani ei koskaan enää kuultu mitään. Sittemmin sain tietää, että kone oli Gestapon käsissä: minut oli määrä viedä siinä Saksaan.

- Puolitoista vuotta sitten tapasin argentiinalaismiehen, joka tunnusti että hän oli saanut tehtäväksi tappaa minut matkallani Amerikkaan. Näitä tapauksia putkahtaa esiin silloin tällöin.

1940 Otto von Habsburg pakeni Yhdysvaltoihin ja toimi presidentti Rooseveltin neuvonantajana Euroopan asioissa. Hän vakuutti Rooseveltille, ettei olisi viisasta hyökätä Itävaltaan.

- Maaliskuuhun 1944 asti sain estetyksi Itävallan pommitukset, mutta loppuun asti se ei onnistunut. Otto von Habsburgin ansioksi lasketaan myös se, että liittoutuneet palauttivat Itävallan maailmankartalle Moskovan julistuksessa 1943. Ilman sitä päätöstä risti-riitojen repimä maa olisi todennäköisesti joutunut edelleen jaetuksi tai menettänyt itsenäisyytensä.

- Että olivatko itävaltalaiset kiitollisia? Eivät. Mutta se on toinen juttu...

Churchill oli suunnitellut Itävallan varalle Tonavan alueen liittovaltiota, jonka johdossa olisi keisari Otto I. Ajatus ei kuitenkaan elänyt sen pitemmälle. Otto von Habsburgin mukaan Jaltan konferenssi oli puhtaasti Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välinen kauppa, ja siinäkin Stalin veti pitemmän korren.

- Yksi Rooseveltin avustajista oli neuvostovakooja, ja Stalin pystyi ennakoimaan amerikkalaisten neuvotteluedot, von Habsburg tietää.

Sodan jälkeen arkkiherttua palasi Itävaltaan, mutta hallitus epä-

li hänen suunnittelevan valtaan nousua ja karkotti hänet uudelleen.

Prinsessan ja Euroopan puolesta

Otto von Habsburg oli siihen saakka pysytellyt poikamiehenä. Hänestä pakolaisen elämään ei perheen perustaminen sopinut.

- Sitäpaitsi minulla ei ollut rahaa. Itävalta oli kansallistunut Habsburgien omaisuuden. Sodan jälkeen matkustelin ahkerasti Yhdysvaltoihin ja Kanadaan luento- matkoille, jotta voisin palkkioilla rahoittaa työtäni Euroopan yhtenäistämiseksi.

1951 Otto vihittiin 12 vuotta nuoremman Sachsen-Meiningenin prinsessa Regina kanssa. Perhe asetti Saksan Baijeriin, Villa Austriaksi ristimäänsä huvilaan: kaikilta von Habsburg -nimisiltä oli vieläkin lailla kielletty pääsy Itävaltaan. Matkustuskielto kumottiin vasta 1966, viisi vuotta sen jälkeen, kun Otto oli luopunut vaatimuksestaan Itävallan kruunuu.

Arkkiherttuaparilla on seitsemän lasta. Näinä viikkoina syntyy 20. lapsenlapsi.

Otto von Habsburg ei edelleenkaan pysy kotona paria päivää kauempaa kerrallaan. Eurooppatyö kutsuu. Muita harrastuksia hän ei itselleen tunnusta.

- Hyvä talous vie sodan uhan kauas. Kunhan Baltia ja Itä-Eurooppa saadaan liitettyä EU:hun, voidaan imperialistinen Venäjä pitää kurissa.

- Roturistiriidat eivät ole todellinen uhka. Kaikkihan me olemme tulleet muualta. Minäkin kuulin itseni selittävän Unkarin 1100-vuotisjuhlassa, miten esi-isämme ratsastivat pustalle kaukaa idässä, vaikka tiedän, että Habsburgit tulivat Sveitsistä.

- Rotu ei ole olennainen asia, vaan se, mihin tuntee kuuluvansa. Itselläni on esimerkiksi "serkkuja" Angolassa. Kun sisällissodan aikana kävin siellä, jouduin heimojuhlaan ja seisokelin muiden joukossa ihailmassa juhlatanssia nuotion valossa. Äkkiä vastapäätä seisova pikimusta heimokuningas ryntäsi luokseni, halasi ja toisteli portugaliksi: serkku! rakas serkku!

- Hän oli kuullut, että isoäitini kuului Portugalin kuningashuoneeseen. Siirfomaalin mukaan Angolan paikalliset hallitsijaperheet luettiin osaksi Portugalin kuningashuonetta.

- Tässä on mainio muistutus siitä, mille rauha perustuu. Tasa-arvolle ja ystävyydelle.

EVA LATVAKANGAS

TS/Veikko Wahlroos

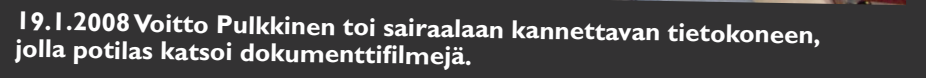
20.12.2007 Sairaalaan vuoteella äärellä isä Yrjö Korhonen sekä ystävät Mika Wessman, Esko Nevalainen ja Jaana Wessman.

27.12.2007 Joulun Markus H. Korhonen vietti kuntoutussairaalaassa.

Kauppahalli, Kauppatori ja Rotuaarit ovat historioitsija Markus H. Korhosen suosikkipaikkoja Oulussa.

19.1.2008 Voitto Pulkkinen toi sairaalaan kannettavan tietokoneen, jolla potilas katsoi dokumenttiefimejä.

7.3.2008 Elämä voittaa ja hiukset on saatava kuntoon. Kampausta muotoilemassa Suvii Alakangas Hlusten Maailmasta.

28.2.2008 Ritsemallinen uutinen oli, kun Markus H. Korhosen kuultiin kävelleen Rotuaarilla ensimmäistä kertaa onnettomuuden jälkeen.

Kaleva.plus

www.kaleva.fi

Katso Voitto Pulkkinen kuvaama video.

Herrasmies ei ole vielä historiaa

Markus H. Korhonen on lumonnut oululaiset historialla. Ehkä juuri siksi niin moni iloitsee, että hän selvisi autokolarista – ja suree sitä, että onnettomuus vaurioitti juuri muistia.

Henrik Ahola, tekstit
Voitto Pulkkinen, kuvat

mustyössään etenkin paikallishistoriaan. Hänestä alettiin puhua historian popularisoijana, kansantajuisena. Sehän ei kaikille historian tieteilijöille passannut, olisi pitänyt kertoa tarkkoja vuosilukuja, turkia suuria sota ja muita maailmanlaajuisia myllerryksiä. Tiedeyhteisölle lojalaista Korhonen ei ole tätä vastarintaa julkisesti juuri moitiskellut. Isokokoinen ja -ääninen mies on kuitenkin sisältä herkkä, joten joskus on käynyt kipeään.

Nyt, 25 vuoden kuluttua, hän on piitännyt noin 7 000 puhetta tai esitelmiä. Ilman paperia suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Muutama on luettu paperilta italiaksi ja saksaksi. Esitelmän valmistaminen riitti 20 minuuttia ajatustyötä. Paperille hän kirjoitti ainoastaan, mistä kirjasta ja mistäkin kohtaa asiasta löytyä lisätietoja.

Muun muassa yksi italiaksi pidetty esitelmä on jäänyt seminaariyleisön mieleen. Koska kuulijoiden joukossa oli italialaisia, Korhonen esitelmää oli käännetty kaunopuheiseksi fiirenziläiseksi italiaksi. Esitelmän jälkeen seminaarin puheenvuorossa kehotti esittämään puhujalle kysymyksiä. Tässä vaiheessa Korhonen pyysi anteeksi ja kysyi tulkkiä paikalle, ”koska ei osaa italiaa”.

Todellisuudessa Korhonen osaa italiaa, mutta äännevälikä kääntämisen myötä kääntäjien lukemassa esitelmä antoi ymmärtää.

Markus H. ei ole ihan tavallinen korhonen. Hänen tätinsä on naimisissa aatelisen kanssa Malesiassa. Hänellä on ”ototovi” Italiassa. Ja katolilaisiksi kääntymisen myötä hänen kummisnimensä on Turun yliopiston italian kielen professori Luigi De Anna. Katolilaisus ei ole Korhoselle mitenkään erityinen asia. Uskon sijaan se on etupäässä keskieurooppalaisia ja italialaista kulttuuria ja historiaa.

Korhonen omintia alaa ovat historia, käytäntyminen ja perinteet. Hänen lempimusiikkiaan on kevyt klassinen, joka on levytetty sata vuotta sitten.

Kerran Korhonen piti esitelmää italialaisesta tenorista Enrico Carusosta, joka eli samanaikaisesti kääntymisen myötä hänen kummisnimensä on Turun yliopiston italian kielen professori Luigi De Anna. Katolilaisus ei ole Korhoselle mitenkään erityinen asia. Uskon sijaan se on etupäässä keskieurooppalaisia ja italialaista kulttuuria ja historiaa.

Korhonen omintia alaa ovat historia, käytäntyminen ja perinteet. Hänen lempimusiikkiaan on kevyt klassinen, joka on levytetty sata vuotta sitten.

Hän muistaa Markus H. Korhosen persoonallisen hahmon Oulun kaduilta jo 1970-luvun lopulta.

”Ihmettelin jo silloin, että mikähän kaveri tämä oikein on ja mitä siinä tekee. Hän oli 2000-luvun puolella Pulkkinen ryhtyi dokumentoimaan Oulunsalon Varjakkan saarella olleen sahan vaihetta. Hän tarvitsi avukseen historioitsijaa asiantuntijaksi ja kertojaksi laskelle paremmin kuin pienemmät.”

Tärkeimmät paikat Oulussa ovat Rotuaari ja kesäisin Kauppatori. Sieltä Korhonen voi tavata käyntileimästä tai vain istumassa ohikulkijoita tarkkaillen.

Korhonen tuntee sadan vuoden takaisen Oulun jouta paremmin kuin nykyisen. Siitä huolimatta, tai ehkä juuri siksi, hän ei ole koskaan halunnut itse elää sadan vuoden takaista elämää. Synyt ovat muun muassa sen ajan sovinnaisuussääntö: sata vuotta sitten Korhonen ei olisi voinut edes istua samalla sohvalla naisen kanssa, jos läsnä ei olisi ollut jouta vanhempaa naista tai naisen aviomiestä.

II

Markus H. Korhonen loukkaantui vakavasti pöydän 26. marraskuuta 2007. Tajuntansa menettänyt mies pidettiin ensimmäiset viikot lääketieteellisessä koomassa, jotta aviovario ei pääsis pahenneen.

III

Kuka on siis Markus H. Korhonen?

”En minä tiedä itseään. Se on jo unohtunut”, Markus H. Korhonen vastaa.

”Muistan kyllä tapahtumia, mutta en osaa sijoittaa niitä ajallisesti. Unohdus on kuin verkkojen tavaroiden päällä, osan näkee ja osan vaistoa. Osaa tulee takaisin niin pikkuihijaa, ettei sitä huomaa itseään”, Korhonen kuvailee vastata panemistaan.

Yhtenä päivänä muisti toimii paremmin, toisena taas ehkä huommin.

”Kun minut oikealla tavalla johdetaan aiheeseen, saatan muistaa tapahtumia ja keskusteluita.”

Kirjoituksen sujuu paremmin, sillä siinä on aikaa puntaroida. Käsilä on tosin kuin yhdeksänvuotiaana. ”Painin yhdelle entiselle opettajalle syntymäpäivätoivonni kevätpuolella: niin kuin käsialasta huomaa, ei ole tapahtunut paljon kehitystä sitten kouluikojen.”

Nimikirjoitus on lähes kuin ennen.

Sairaalaista Korhosella on lähinnä myönteisiä muistuksia. Ainoastaan yksi hallintopuolen työntekijä yritti tivata petissä maanpeittoa, vielä tökkuraiseti Korhoselta vakutusasioita.

Tarkimmin hän muistaa kuntoutusosaston. Aikaisemmilta osastoilta tulee vain muutama häivähdyksiä. ”Viereisellä peitillä oli tuuraillinen Seppo, joka oli luukastunut ja löytynyt pänsä.”

Esitelmöitsijänä Korhonen ottaa kolmen vartin eli koulutunnin rytmin. Oli pakko esiintyä kellon tarkkuudella, jotta toisetkin ehtisivät estradille. Eilimistö sisästä irtoikin automaattisesti. Nyt sisäinen kello on rikki.

”Aina, kun katsos kelloa, se on kolme varttia enemmän kuin pitäisi. Tietämyksen ajantaju on toistaiseksi poissa.”

Mielikuvissaan hän on päässyt sairaalasta vasta kolmeen viikkoa sitten.

Toipilaan on yllättänyt myös yksinäisyys. Aikaisemmin kaikki sosiaalinen elämä rakentui työn kautta. Nyt kun ei enää pysty töihin, ihmissuhteet ovat kadonneet. Puhelin ei soi, ja vain muutamat harvat ovat kutsuneet kylään tai kaupunkikävelylle.

”Minä tulen kiljuen, jos vain jonnekin kutsutaan.”

Kyläily rajoittaa tui liikkuminen ja päivän kunto. Enää Korhonen ei voi ajaa autolla. Pienenä käyneen ystäväjoukon kanssa yhä

Joulupukki poroineen Penedon Pequena Finlândian keskusaukiolla. Kallia on suostu lomaakohde ja luontomatkailijoiden portti Italiaian kansallispuistoon.

Penedossa on aina suomalainen joulu

Brasililaiseen laaksoon 1920-luvulla luotu suomalainen siirtokunta tavoitteli ihanne-elämää. Haaveet kariutuivat, mutta joulupukin Penedosta löytää yhä.

Riitta Mäkelä, teksti ja kuva

Liki parin sadan kilometrin matka Rio de Janeirosta etelään kulkee kohti Brasilian rannikkovuorten sademetsiä ja Italiaian kansallispuistoa. Penedossa, Nukkuvan, jättiläisen laakossa, olemme yhtäkkiä kuin suomalaisen pikkukaupungin puutaloyhdössä. Vastassa on pienen ostoskeskuksen iso mainostalun porolli ajavine joulupukkeineen ja siinä teksti Pequena Finlândia (Pikkä Suomi). Kadun toisella puolella loistaa kaupan mainoksessa: Joulupukin suklaa.

Pieniä hotelleja, kauppoja ja ravintoloita on kaikkialla. On myös ravintola nimeltä Koskenkorva. Turisteille on tarjolla ratsastusta, uintia ja saunoja.

Yhteispuhujaisuus kukoistaa. Hieman kauempana tienriviästä Taalaimaan punainen hevonen johdattaa Pequena Sueciana (Pikkä Ruotsin). Täällä on myös Weinstube ja ranskankielisiä mainoksia belgialaisesta suklaasta nimeltä Tonttulaakki ja tietenkin Brasilian portugaliala kaikkien mielestä. Tietokoneen käyttö on mahdollitonta näytön värinän takia, mutta televisioita Korhonen pystyy katsomaan. Lukeminen onnistuu ainoastaan tietosankirjan palstan leveydellä. Tietosankirjoillaan Korhonen on nykyin auttanut muun muassa toimittaja Helena Petäistöä, joka on tekstiviestillä kysellyt erilaisia historiallisia asioita.

Kotona Korhosella on kaksi pöytä täynnä järjestelämättömiä papereita. Ystävä on luvanut tulla auttamaan arkistoinnissa.

Kaksioiskuvan ja tasapainohäiriöiden takia Korhonen käyttää mustaa silmälasia. Kaarista kaupassa kuulin, kun selän takana kaksi pikkunappulaa keskusteli. Toisen sanoin jouta, ja toinen vastasi siihen: tyhmyä, sitä on löyty meikälä silmillään. Minua nauratti, vaikka monia asioita katsoin.”

Korhonen hehuvä huumori ja raaka itseironia eivät ole hävinneet. Huumori onkin ollut tärkeä voima toipumisessa.

”Kun katsoo peiliin aamulla, ei voi muuta kuin nauraa. Perusluonne ei häipynyt, vaikka monia asioita katsoin.”

Varsinaista töitä Markus H. Korhonen ei ole tehnyt, muutama pieni puhehan hän on pitänyt.

”Uki Arkkitehtien 50-vuotijuhlassa pidin puheen päivänankarille. Kaarina Niskala lupasi kutsua minulle, jos kerron samaa asiaa toista kertaa.”

Koska lukeminen on vaikeaa, Korhosella ei ollut kirjoitettua puheita. Hän oli lämmittänyt brasilialaisilla viivoilla ylös pääkohdat. Kun yksi tuli kerrotua, hän viivasi sen yli ja siirtyi seuraavaan. Töistään ei tullut, ja Korhonen muisti joku kertaa puheen lopuksi vitsein.

Ennen työ ja harrastukset olivat kuta kuinkin sama asia. Nyt kun työtä ei ole, päivässä on hirvään paljon tyhjää tilaa. Toisaalta hidas-tunteet arjen rutiinit vaativat paljon aikaa.

Suurimman osan ajasta ja voimista vievät erilaiset kuntoutukselliset ja hoidot. Niitä on viisi kertaa viikossa. Esimerkiksi oikean puolen hoidon jälkeen on usein kuin puulla päähän löytyä ainakin vuorokauden verran.”

Kevällä Korhosesta tuntui, että syksyllä hän on täysin kunnossa.

”Aina saa pöytä, ja siihen on totuttava. Mitään ruusuillaan tanssia tämä ei ole. Terapeuttit ja lääkärit sanovat, että täytyy vain odottaa. Sekin osoittaa rajoituksia, että huomaa itsensä semmissä tilanteissa, joita ei ole aikaisemmin huomannut.”

sopi huonosti kasvien viljelyyn ja myynti takuuli.

Aatteen ja työhalut murenivat. Nudismin kukkisi kunna aurinko ja hyönteiset. Mutto Suomeen tai muualle alkoi hetimiten siirtolan perustamisvuonna 1929.

Penedon jääneistä tuli eriseurainen ja riitelevä yhteistö. Karismaattinen Uuskallion tiukka ja moralistinen organisaatio sai rinnalleen liharuokien ja nautintojen ryhmiä, alkusi tietenkin salaisia. Uuskallio kuitenkin omisti yksin tilan – siis ikään kuin ihmisetkin – ja hoiti yhä enemmän horjuttua taloutta. Itse hän asui Rio de Janeirossa hotellissa.

Lehtimies ja kirjailija Santeri Ivalo vieraili Etelä-Amerikan matkallaan 1929 myös Penedossa. Kirjassaan Hellettä (1930) hän kuvaa tarkkanäköisesti alueen luontoa ja ihmisiä. Ja päätelee lopuksi: ”voidaan yrittää siirtää kappale Suomea omine lauluineen ja omine henkisine rientoineen kaukaisiin etelään rinteille. Mutta pelkäämme, että ne vastakohdat eivät ole sitenkään hioittavissa pois, etä ne lopulta jäävät sovitattomiksi.”

Penedo ja Pispala

Penedo tunnettiin myös Tampereen Pispalassa. Juhannuksena 2008 uusintaesityksensä saaneessa Katarina Lillqvistin ja Hannu Salaman radiokuunnelmassa Uralin perhonen (2004) Penedo on haave paremmasta. Lillqvist on koonnut käsikirjoituksensa pispalalaisesta muistiperheestä.

Kuunnelman Pispalan talon yksi asukas on Tammissaaren vankileirillä 1918 opinkäynyt Tammissaaren maisteri, joka lähtee merille saatuaan matkarahat talon toiselta asukkaalta, enkelintekijä Analla. Maisteri lupaa hakea Annan mukaansa Penedoon, jossa kaik-

ki jaeataan tasan niin hyvänä kuin pahoinakin päivinä. Talo sai käytävälleen kolmannen asukkaan. Elviraan, maalausten Penedon päällikön, kirjottain, että hän oli lämmittänyt brasilialaisessa rahillaivaassa ja Anna pääsi miehistökönnän tilapäiseksi siivoksi. Anna haaveili hankivansa Penedossa ensimmäiseksi sähköllä toimivan ompelukoneen.

Lähtöpäivänä talon neljäs asukas kirjitsi Uralin perhonen, antoi Annalle läksiäislahjaksi kennehallin keisarillisen, silkkisen korsetin.

Anna ei päässyt Helsingissä laivaan, saramma oli lakko ja maisteri oli pudonnut vetäytymättänsä estää rikkeiden pääsyn laivaan.

Konkurssista kukoistukseen

Uuskallion Penedon suomalaisiirtokunta meni 1940-luvun alussa konkurssiin. Uusi, sveitsiläinen omistaja keskittyi eukalyptuspuiden kasvatukseen. Suomalaisia jäi tilalle töihin ja uusia saapui Suomesta 1940–50-luvuun vaihteessa.

Suomalaiset aloittivat jo 1940-luvulla yksinomaista utopiyhdistyksensä kirjan luostaritalan kahvipöytäseineen.

Penedon lähtijöiden puhamies oli Suomessa Oriveden kappalainen, pastori H. D. Pennanen. Noin 150 matkailajan tuli ennen matkaa maksaa kunkin noin 1 500 nykkyeuroa. Joulupukin, joulun ensimmäisen myydessään kaiken omaisuutensa Suomesta lähtiesään.

Aatteen ja työhalut murenivat

Yhteistalous, työt käytännössä ruokapalkalla ja lääkärit sanovat, että täytyy vain odottaa. Tiän eväitä kuitenkin tuoneet omia Penedossa. Tiän luultavasti karja myytiin vegetarismiin sopimattomana. Kahvinviljely lopetettiin. Alue

TEKSTI: TUOMO BJÖRKSTEN
KUVAT: HANNA-KAISA HÄMÄLÄINEN

EI MIKÄÄ

KANSI | Tommy Tabermann haluaa olla vakavasti otettava kansa julkisehdokkaana. Runoilija on edelleen epävarma, onko Arka Hänellä on suurempi unelma.

AN PELL

sanedustaja, vaikka hän nousi eduskuntaan
ndianmäki hänelle oikea paikka.

E

Ohhoh! Kuinka tässä näin pääsi käymään? Kun kirjailija **Tommy Tabermann**, 59, nousi ensimmäistä kertaa tuoreena kansanedustajana eduskunnan portaita, hänen piti nipistää itseään. Hänestä oli todella tullut poliitikko, valtiomies, senaattori.

Ja hän sentään vihaa palavereita: isoja ja pieniä, jopa asuntonsa taloyhtiön kokouksia, joita hän on viimeiseen asti vältellyt.

Moni muu tuore kansanedustaja on ollut valtuustojyryä tai aktiivipoliitikko jo ennen nousuaan Arkadianmäelle. Tabermann on ollut rakkausrunoilija, proosakirjailija ja tv-esiintyjä.

Tabermannin kampanja oli pienimuotoinen verrattuna moniin muihin ehdokkaisiin. Silloin keväällä, vaalien aikoihin, hänellä oli kova kiire muiden töiden parissa. Piti esimerkiksi valmistella kahta tekeillä olevaa kirjaa, näytelmää ja luennoita.

Tabermann ehti vierailla kolmessakymmenessä tilaisuudessa lausumassa runoja. Samaa aikaan useat ammattipoliitikot kiersivät aktiivisesti satoja eri tilaisuuksia.

Ääniä tuli lähes 5 000. Rahaa paloi 13 000 euroa. Äänimäärä oli Tabermannille pettymys, sijoitus oli vasta 31. Uudenmaan vaalipiirissä. Ehkä hän oli toivonut, että näkyvyys julkisuudessa olisi tuonut enemmän ääniä. Eduskuntaan hän silti pääsi.

Rakkausrunoilijasta ja kirjailijasta tuli poliitikko yhdessä yössä. Se tapahtui syksyllä 2006, kun hän suostui sdp:n sitoutumattomaksi ehdokkaaksi. Ehdokkuudesta ei puo-

lueen sisällä äänestetty, vaan Tabermann tuli mukaan eräänlaisena mustana hevosenä.

Hyppäys eduskuntaan oli Tabermannille strateginen veto, joidenkin mielestä elegantti siirto.

Utisvuoto-ohjelman tulevaisuus oli vaakalaudalla viime vuoden syksyllä, kun Ylen viihdetuotantojen päällikkö **Kari Kyrönseppä** jäi eläkkeelle ja **Harri Virtanen** tuli hänen tilalleen. Samoihin aikoihin – näin Tabermann itse kokee – iltapäivälehdissä alkoi olla toistuvaa ja suunnitelmallista nälvintää häntä kohtaan. Osa kirjoituksista julkaistiin yleisönosastossa, mutta Tabermann pitää niitä silti ammattitoimittajien kirjoittamina.

– Jostain syystä minä ärsytän ihmisiä. En ymmärrä miksi, hän kummastelee.

Nuo tapahtumat vaikuttivat hänen päätökseensä ryhtyä ehdolle vaaleissa. Tarjolla oli neljäksi vuodeksi varma työpaikka ja toimeentulo sdp:n eduskuntaryhmässä.

– Demareiden menneistä teoista en kannan minkäänlaista vastuuta. Vastustan monia sdp:n ajamia asioita, se on mennyt liikaa valti-onhoitajapuolueeksi.

Mielenkiintoista puhetta puolueen tuoreelta eduskuntaryhmän jäseneltä. No, minkälaisia asioita Tabermann sitten ajaa?

– Vastustan sitä eriarvoistumista, jossa usein palataan siihen vanhaan hokemaan, että jokainen on oman onnensa seppä. Sehän on tässä uusliberaalissa talouspolitiikassa ollut aivan keskeinen ajatus, ja sitä meillä ollaan nyt kovasti ajamassa. Olen myös paikallista sopimista vastaan. Sitä, että työpaikoilla jokainen joutuu neuvottelemaan omat työehtonsa. Sehän tarkoittaa, että heikot ovat heikkoja ja vahvat vahvistuvat.

Jos aivan tarkkoja ollaan, Tabermann on itse aina ollut pätikätyöläinen, nimenomaan oman onnensa seppä. Esimerkiksi *Utisvuodossa* sopimukset ovat vuoden mittaisia, ja palkkiot tuotantoyhtiö sopii kunkin esiintyjän kanssa erikseen.

Kirjailijakin hän on ollut pätikissä. Vapaaksi kirjoittajaksi hän on heittäytynyt kaksi kertaa elämässään. Ensimmäisellä kerralla 1970–1980-lukujen vaihteessa leipä oli tiukassa, ja hän joutui käymään Ruotsissa asti töissä ennen kuin palasi Helsinkiin vakituiseksi radiotoimittajaksi. Vasta 1990-luvun tv-työt nostivat hänet paremmin tunnetuksi julkisuuden henkilöksi.

Hänen kirjojaan on myyty vuosien varrella yhteensä noin puoli miljoonaa, kymmeniä tuhansia kappaleita teosta kohti. Tyypillisesti runokirjojen myyntiluvut ovat Suomessa muutama sata kappaletta.

Tabermannista on tullut Suomen puolivierallinen Amor, rakkausrunoilija, jonka kaikki tuntevat. Teoksia häneltä on ilmestynyt yhteensä 80, kolme useimpina vuosina. Ja niistä monilla on tunteisiin liittyviä, vahvoja nimiä, esimerkiksi: *Kaipaus* (1976), *Suudelma* (1977), *Intohimon panttivanki* (1980), *Aistien alamainen* (1995). Monien kirjojen kansikuvissa on ollut alastomia ihmisiä.

Tabermann haluaa silti itse muistuttaa, että hänen tuotantonsa käsittää muunkinlaisia teoksia, kuten vaikkapa viime syksynä ilmestyneen *Pelastaja*-romaanin. Tositapahtumiin perustuvan kirja kertoo tarinan hänen karjalaisen isänsä kotikylältä Uudeltakirkolta.

Entinen työtoveriaan ei ole varma Tabermannin yksipuolisesta rakkauslähettilään roolista. Hän luonnehtii Tabermannia kaksijakoiseksi ihmiseksi, josta ei voi olla aivan varma, kumpaa hän on enemmän: herkkä taitelija vai bisnesmies, joka rakentaa omaa Tommy Tabermann -brändiään.

– En minä nyt tiedä, onko minulla mitään tavaramerkkiä. Jokainenhan luo oman tyylilajinsa, Tabermann itse kieltää.

– En usko, että kukaan harkiten valitsee omaa aihepiiriään. Ne ominaisuudet pitää olla omassa itsessään. Ei työtä voi väkisin tehdä. Minun on joskus epäilty käyttävän mainostuotimistoa urani suunnitteluun tai jotain muuta yhtä järjetöntä. Jossain vaiheessa sellaiset rakennetut kulissit romahtavat.

Vaikka Tabermann yrittääkin kuitata brändinrakennuspuheet perättömiksi, markkinoinnin hän silti osaa. Sen voi päätellä esimerkiksi hänen omista nettisivuistaan. Kaikki kiinnostuneet voivat sivuilla rekisteröityä tilaajiksi, joiden sähköpostiin kilahtaa joka perjantai uusi, maksuton runo.

Se, jos mikä, pitää lukijakunnan uskollisena ja aktiivisena.

– Miksi minun rinnalleni ei kovin paljon ole tullut muita runoilijoita? Tabermann kysyy.

– Kaikki sanovat, että rakkaus on maailman helpoin aihe. Ei se ole helppo, se on kulunein teema. Siksi se on myös aiheena niin vaikea. Ja siksi minulle ei vuosien varrella ole ilmaantunut varteenotettavia kilpailijoita.

Rakkausrunoilija on itsekin kuin runo, sanoo entinen työtoveri.

– Tommyn oikeaan minään voi olla vaikea saada hirveän hyvin kontaktia. Tommy sopii runoilijaksi, koska runokaan ei avaudu yhtä helposti kuin joku dekkari. Hän on itsekin vähän sellainen mysteeri, työtoveri luonnehtii.

– Kaikkeahan ei tarvitse antaa eikä pidäkään antaa. Jotain pitää pitää itsellään, Tabermann vastaa.

– Se ei ole sulkeutuneisuutta, vaan se on vähän kuin siemenperunat, niitäkään ei syödä. Se on itsensä kunnioittamista. Mutta ehkä tässä kommunikoinnissani suomenruotsalaisuus ja karjalaiset juuret näkyvät. Pidän ihmisten kanssa olemisesta. En voisi esiintyäkään, jos ihmisten kanssa olemisen olisi vastenmielistä.

Tabermannin tuntevat arvioivat, että kova kritiikki, jota hän on saanut osakseen uransa aikana, on vaikuttanut Tabermanniin siten, että hän on mielellään hieman varovainen ja pitää tarkasti huolta julkisesta imagostaan.

Ainakin perheensä hän haluaa pitää poissa julkisuudesta. Hänen taustoistaan tiedetään

CV

Tommy Tabermann

»Nimi: Tommy Tabermann.

»Syntynyt: 3.12.2007 Tammisaaressa.

»Asuu: Helsingissä

»Perhe: Puoliso

Tuija Wuori-Tabermann, lapset Johannes (s. 1982), Samuel (s. 1986) ja Daniel (s. 1990).

»Ura: Yleisradio, toimittaja 1969–1979, vapaa kirjailija, freelancer 1979–1985, kaupallinen Radio Ykkönen.

»(Ettan), toimittaja 1985–1995, vapaa kirjailija, kolumnisti, televisioesiintyjä vuodesta 1995, kansanedustaja vuodesta 2007.

»Oho: Musta valikoitui Tabermannin vaatteiden väriksi jo varhaisessa vaiheessa. Hän valitsi sen eksistentiaalisten filosofien mukaan. ”Pariissa älykkäät kulkivat mustissa”, Tabermann sanoo. Samanlaisia ja -värisiä asuja hänellä on useita.

Tommy Tabermannin mielestä kansanedustajan työ pitää ottaa vakavasti, vaikka hän ei olekaan ihan varma, onko eduskunta hänelle oikea paikka. Hän harkitsee kansanedustajauransa tulevaisuutta uudelleen vuoden sisällä.

”Toivon, että sitten, kun minä en ole kiusaamassa ja häiritsemässä olemassaolollani, runoni saisivat vihdoinkin oikeutta.”

vain, että avio- tai avoliittoja hänellä on ollut neljä ja että hänellä on kolme poikaa.

Tabermann lupasi tuoda rakkauden eduskuntaan ja sen hän todella on tehnytkin. Hän on pitänyt eduskunnan isossa salissa kaksi puheenvuoroa.

Otetaanpa esimerkki. 15. toukokuuta Tabermann lausui: ”Olen vuosien varrella suosittelut miehille niin kutsuttuja naispäiviä. Se on hyvin yksinkertaista: kun aamulla tekeytyy naisen asemaan ja viettää siellä päivän, niin havaitsee, että ei se hääppöistä ole, se tarjonta siellä toisella puolella, mutta ennen kaikkea oppii, että elämä on vähän toisenlaista siitä kulmasta katsoen.”

Aiheena oli tuolloin naisjärjestöjen valtionavut.

Tai entäpä 10. toukokuuta käsitellyt tekijänoikeusasiat? Tuolloin hän puhui eduskunnassa seuraavasti: ”Herra puhemies! Jokainen, joka tässä maailmassa on kerran edes rakastanut tai luonut - nämä kaksi kulkevat tässä maailmassa käsi kädessä - tietää, miten tärkeää on tulen vaaliminen, ettei päästä sitä sammumaan. Tämä operaatio sammuttaa tulen taiteilijoiden pesästä ja jättää sinne kylmää tuhkaa. Tämä on uusi sammon ryöstö.”

– Salissahan puhutaan median kautta koko kansalle, ei vain toisille edustajille. Olen testannut tätä runollista puhetapaani tässä jo melkein 40 vuotta ja olen tullut siihen tulokseen, että se on paras tyyli, Tabermann kommentoi puheenvuorojaan.

Tabermann poseeraa kameran edessä hieman jännittyneenä ja epävarman oloisena, kuin

pohtien, millaisia kuvista tulee. Hän haluaa pitää huolen siitä, ettei muuttuisi julkisuudessa pelleksi.

Esimerkiksi viime syksynä päätynyt kahdeksan vuoden työ *Uutisvuodossa* mietityttää. Hän on pohtinut, menettikö hän jotain suostumalla ohjelmaan. **Jari Tervon** kirjojen myynti on kasvanut tv-julkisuuden kautta merkittävästi, mutta Tabermannin kirjojen myyntiin se ei vaikuttanut.

Tai entäs sitten tämä nykyinen kansanedustajuus. Hän toivoo omaksuvansa pian uuden työn vaatimukset. Kansanedustajan tehtävät pitää hänen mielestään ottaa vakavasti.

Silti hän sanoo: – Katson, olenko tämän kauden, olenko ensi kauden, riippuu asioista. Varmaan vuoden sisällä teen päätöksiä.

Anteeksi, mitä päätöksiä?

– Jos eduskuntatyö alkaa häiritä kirjoittamista, jos mikä tahansa elämässäni alkaa häiritä kirjoittamista, se saa poistua. Kevät oli aika rasittavaa, kirjoittamisen lisäksi koko ajan luennoin ja syksykin on aika pitkälle buukattu.

Buukatulla aikataululla Tabermann ei suinkaan tarkoita eduskunnan täysistuntoja.

– Alkuun minulla oli vähän sopeutumisongelmia ja hämmennystä, ja luulen, että muillakin oli. Mikä tämä tällainen outo mies on, joka tänne ilmestyy. Hän haluaa alleviivata, että kansanedustajan työ ei ole hänelle taloudellinen tai statuskysymys.

– Olen jopa saattanut menettää tässä jotain, ainakin rahallisesti olen.

Tabermann ei halua tulla muistetuksi kansanedustajana. Hänellä on suurempi unelma. Hän haluaisi olla vähän kuin **Eino Leino**,

jonka runot jäivät elämään hänen kuolemansa jälkeenkin. Siitäkin huolimatta, että kriitikot ovat aina katsoneet penseästi hänen kirjojaan. Esimerkiksi *Aamulehti* kirjoitti vuonna 1981: ”Tabermannin runsaissa runoissa on upeita, jos kohta myös paatoksellisuuttaan laahaavia, romanttisia säkeitä, jotka taittavat helposti pelkäksi lyyriseksi vaahdoksi”.

Hänellä on edelleen vaikeuksia saada kirjojaan arvioituksi Suomen suurimmassa lehdissä. Ehkä se johtuu siitäkin, että niitä tulee vuosittain ulos niin monta. Ehkä toimittajat ovat päättäneet, ettei lehdessä voi jatkuvasti olla juttuja Tabermannin kirjoista.

– Minun elinaikanani minuun kohdistettu kritiikki ei muutu, sille ei voi mitään. Toivon, että sitten, kun minä en ole kiusaamassa ja häiritsemässä olemassaolollani, runoni saisivat vihdoinkin oikeutta, Tabermann tuhahtaa.

– Kuinka paljon me muistamme Eino Leinon runoja? Ehkä maksimissaan kymmenen. Ja sekin on hyvä saavutus. Jos siihen pääsisi, hienoa olisi. Minun runoni voisivat olla kuin kansanlauluja. Nimeni voisi vaikka kadota niiden yhteydestä, ei nimeäni siellä tarvita.

Tänä ja ensi vuonna hän julkaisee jälleen useamman uuden teoksen. Kansanedustajan työstä huolimatta ensi vuosi saattaa olla kolmenkin kirjan vuosi.

– Minulla on kolmen kirjan aiheet mielessäni. Miksi jättäisin ne kirjoittamatta?

Muista töistään epävarma runoilija onkin yhdestä asiasta aivan varma: hän on syntynyt kirjoittamaan.

» Katso lisäkuvat netistä: aamulehti.fi/sunnuntai/galleria.

Rakkaat äidit,

En ole vielä kauan kuulunut Teidän joukkoonne, vaikka haaveissani olenkin ollut yksi Teistä jo vuosia. Pieni tyttöni, Pirpanani, syntyi vasta kuukausi sitten.

Tänään on minun ensimmäinen äitienpäiväni. Parhaalta äitienpäivät tuntuvat varmaan vasta muutaman vuoden kuluttua. Sitten, kun lapsi alkaa itse tehdä kortteja ja pieniä lahjojaan.

Nyt tuntuisi hyvältä, jos mieheni **Ville Keskinen** muistaisi minua vaikka vain aamukahvilla. Minulle on juhlaa, kun saan katsella miehen kylvettävän pientä lastamme. Olen itse kasvanut kodissa, josta isä muutti pois, kun olin pieni tyttö. Siksi nautin mieheni ja lapseni välisestä läheisyydestä ja tankkaan samalla myös itseäni.

Kylvetys opetettiin miehelleni jo sairaalassa. Siitä saakka se on ollut hänen tehtävänsä. En tiedä, osaisinko edes tehdä sitä itse. En ainakaan niin hyvin.

Oman pienen perheeni perinteet luodaan nyt.

Tieni Pirpanani äidiksi ei ollut yksinkertainen. Olimme yrittäneet saada lasta jo neljä vuotta. Hän syntyi hedelmöityshoitosten avulla. Tutkimuksissa oli todettu, että toisen munasarjani munatorvi oli rihmoittunut tukkoon. Raskaaksi tulo olisi periaatteessa ollut mahdollista, mutta vain noin kuutena päivänä vuodessa. Vasta toinen elävä alkio, joka kohtuuni asetettiin, alkoi jakaantua. Sitä ennen oli kokeiltu monenlaista. Kun ensimmäisen kerran näin raskaustestissä hennon viivan, minun oli vaikea uskoa sitä. Tein toisen testin, jossa viiva oli hieman vahvempi. Sitten halusin vielä verikokeeseen.

Ensimmäisen kerran haaveilin äitiydestä jo varhain. Silloin elämäntilanteeni oli toinen. Olin juuri täyttänyt 17, asuin kihlattuni kanssa Tampereen Polvikadulla. Aioin hänen kanssaan naimisiin. Suhteemme ei ollut kovin hyvässä kunnossa, mutta kaipasin turvaa. Olin aloittanut mallintyöt ja voittanut Miss Hawaian Tropic-kisan Suomessa. Sitten lähdin edustamaan Suomea kansainväliseen kilpailuun Las Vegasiin. Tuo hulpea matka rohkaisi minua. Uskalsin irrottau-

tua hankalaksi muuttuneesta kihlauksestani.

En menestynyt kisassa. Mutta olin yhtäkkiä vapaa tekemään, mitä halusin.

Syy, miksi ryhdyin vakavaan parisuhteeseen niin nuorena, liittyi ehkä lapsuuteeni. Varhaisimpia lapsuusmuistojani on siivousyrittäjänä toimineen isäni onnettomuus. Asuimme Tampereen Hervannassa. Isä pesi jonkun asiakkaansa ikkunoita ja seisoi siksi valtavan korkealla tikapuilla. Hän putosi ja hänen reisuensa murtui. Olin silloin ehkä kuusi-vuotias. Pian onnettomuuden jälkeen äiti ja isä erosivat. Isä muutti pois.

Minä piirsin pitkään kaikkiin piirustuksiini tikapuita. Jopa metsän keskeltä kasvoi niitä.

Omalle tyttärelleeni en toivoisi elämää kahden perheen välissä. Siksi yritänkin vaalia omaa parisuhdetani niin hyvin kuin osaan. Luotan siihen, että mieheni on loistava isä. Parisuhteemme vaaliminen on silti meidän molempien aikuisten vastuulla.

Olin onnellinen lapsena asuessani äitini kanssa kaksin. Jos jotain haluaisin äidiltäni oppia, se on kyky tehdä nopeita päätöksiä ja nauttia hetkestä.

Äidiltäni vaadittiin pitkämielisyyttä moneen otteeseen. Esimerkiksi silloin, kun jäin kiinni ekasta kunnan humalastani. Olin 15-vuotias. Äiti otti minut hyvin rauhallisesti vastaan, peitteli sänkyyn. Aamulla kahdeksalta hän herätti minut. Puuro oli kuumana, äiti ojensi ulkovaatteeni. En saanut jäädä makamaan. Puuron jälkeen lähdimme pitkälle kävelylenkille ja juttelimme juomisestani. Ymmärsin, että ensimmäinen känni olisi ollut turvallisempaa kokea kotona suojassa.

Yritän muistaa äitini viisauden, kun oma lapseni on joskus saman ikäinen. Itse aion kuitenkin olla tyttärelleni tiukempi vanhempi kuin omani ovat olleet. Haluan luoda turvaa myös kunnan rajoilla.

Samoihin aikoihin, kun pääsin ripille, ohjasin jo työkseni aerobic-tunteja. Kerran kuntosalilla oli eräs toimittaja, joka tuli ehdottamaan minulle mallintöitä. Niinpä menin rippikuvani kanssa esittäytymään tamperelaiseen mallitoimistoon,

ja minut otettiin heti kurssille. Musiikin ymmärrys ja rytmitaju näytöksissä olivat vahvuuteni, koska olin pienestä saakka tanssinut esimerkiksi balettia ja taitoluistellut.

Minulle oli hyvin vaikeaa, kun äiti löysi uuden miesystävän, ja me muuttimme hänen luokseen keskustaan. Kaikki kaverini menivät lukioon Hervannassa. Matkasin bussilla vanhoille kotikaduille vain tavatakseni kavereitani. Kun äiti ja miesystävä sitten erosivat, äiti osti asunnon hänen vierestään. Minä muutin kotoa 17-vuotiaana.

Lukion toisella luokalla minulla oli jo niin paljon poissaoloja koulusta, että olisin joutunut kertaamaan kakkosen. Sitä en halunnut tehdä. Jätin koko lystin kesken.

Muutin poikaystäväni kanssa yhteen ja menimme kihloihin. Hetken mietittyäni menin kuitenkin ilmoittautumaan aikuislukioon. Kun ”leikkiaineet” kuten musiikki, liikunta ja kuvaamataito, jätettiin pois, valmistuin lopulta ennätysajassa. Vain puoli vuotta alkuperäisiä luokkatovereitani myöhemmin. Tein samalla mallintöitä.

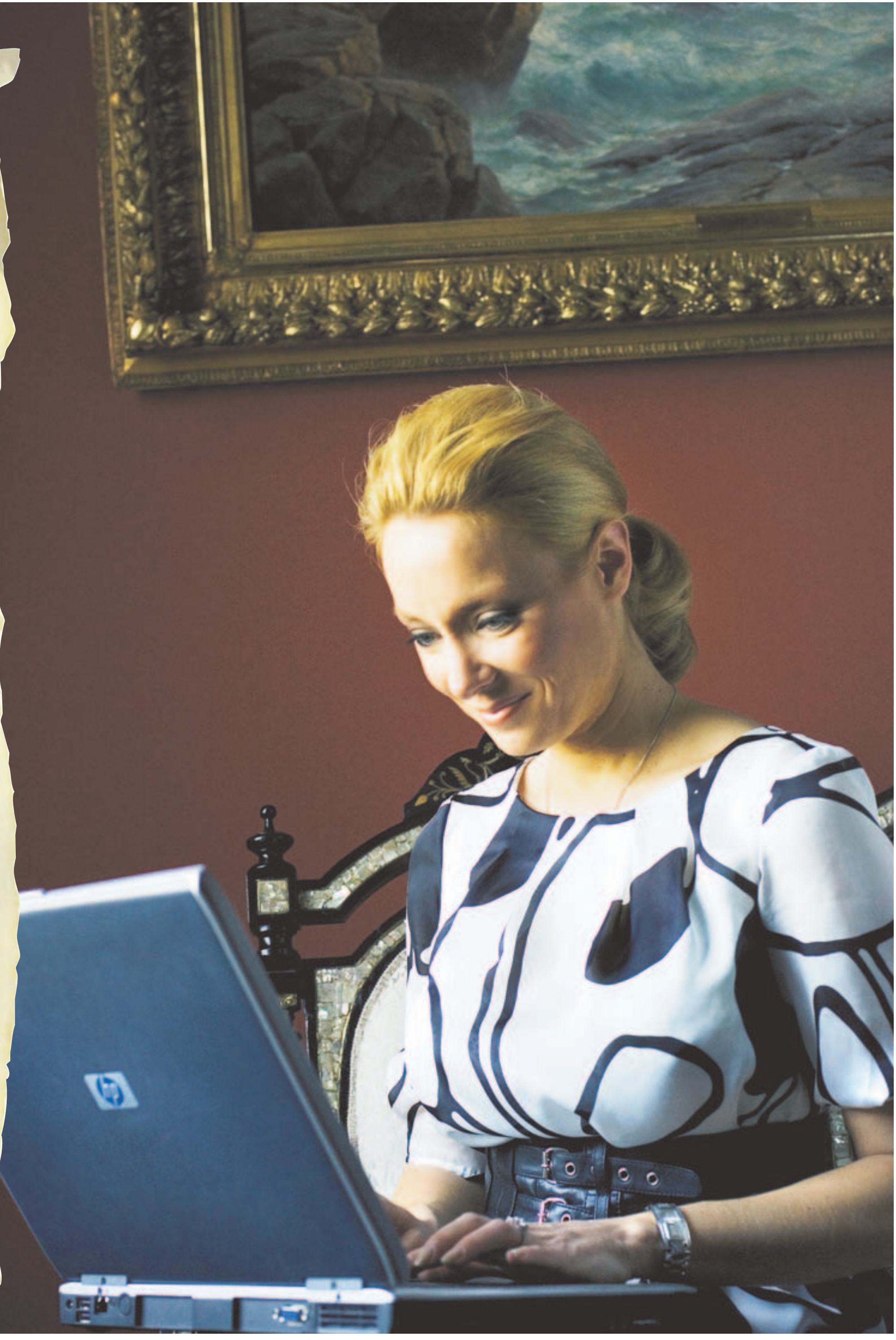
Kun purin kihlaukseni, olin itseni kanssa vielä täysin hukassa. Alkoi oma etsikköaikani. Tuota aikaa kiitän nyt, kun olen äiti. Minulla ei ole kiire mihinkään, sillä olen saanut olla itsekäs vuosia. Kun katselen toimistollani kaksikymppisiä, huomaan aina välillä, kuinka nuoria he yhä ovat, vaikka näyttävätkin aikuisilta.

Mallintyöt tuottivat minulle todella paljon rahaa. Tein pitkiä päiviä, työskentelin messuemäntänä, mainoksissa, näytöksissä. Tuolloin sain myös rahakkaan sopimukseni Olvin kanssa. Koe-kuvausten kautta minut valittiin uuden oluen keulakuvaksi. Yhtäkkiä julkisuus ryöpsähti eteeni. Kuviani oli kaikkialla. Moni muistaa minut yhä tuona olut-tytönä.

Asuin yksiössä, ansaitsin paljon ja käytin kaiken rahan itseeni. Saatoin ostaa vaatteita kymmenellä tuhannella markalla kerralla.

Alkuvuodesta 2000 tapasin tulevan mieheni. Ville on töissä johtajana Tampereen messuilla, minä tein sinne messuemännän keikkoja.

Myöhemmin hän on tunnustanut is-

keneensä silmänsä minuun jo varhain, mutta hän ei tehnyt elettäkään näyttääkseen sen.

Sitten minua haastateltiin TV-Tampereessa, ja toimittaja **Juha-Veli Jokinen** kysyi, olenko muuttamassa Helsinkiin. Harkitsin työpaikkaa lambourghinimies **Jaakko Rytsölän** kuntoklubin vip-emäntänä. Toinen vaihtoehtoni oli mennä ammattikorkeakouluun Ikaalisiin. Vastasin myöntävästi. Jokinen uteli, eikö Tampereelta löydy sopivaa miestä minulle.

Vastasin leikilläni, että taidan joutua lähtemään Helsinkiin sitä etsimään.

Koison johtaja **Pekka Koiso** oli nähnyt haastatteluni. Kun hän meni Villen kanssa jääkiekko-otteluun, hän alkoi vaatia miestä tekemään jotain.

Tampereellako ei ole muka sopivia miehiä!

Niinpä sain suoraan kiekko-ottelusta Villeltä tekstarin: ”Tavattaisiinko mansikoiden ja samppanjan merkeissä. T. Messu-Ville”. Ajattelin, että ollaanpa sitä nyt rohkeita, enkä vastannut muutamaan viikkoon. Sitten kuitenkin vastasin ja sovimme treffit Finlaysonin palatsiin. Ville oli nähnyt kovan vaivan saadakseen tutun kokin löytämään jostain mansikoita jäätelön seuraksi kesällä talvea.

Jouduin perumaan nuo treffit viime tingassa. Myöhemmin kuitenkin tapasimme samassa paikassa. Silloin mansikoista ei ollut enää tietoakaan. Ville tuli suoraan töistä ja hänellä oli puku ja kravatti. Minä olin olevinani niin taiteellinen ja boheemi, että pidin häntä kuivakkaana. Ville oli kuitenkin sinnikäs. Tapasimme uudelleen.

Kolmannella tapaamisella rakastuin. Silloin Villekin oli rennompia – ja vapaa-ajan vaatteissaan. Hän oli jotenkin ihanan varma, jalat maassa ja hauska.

Muutimme yhteen jo muutaman kuukauden kuluttua. Menin Ikaalisiin ammattikorkeakouluun opiskelemaan markkinointia ja kansainvälistä kaupaa.

Elokuussa 2004 pidimme parin sadan hengen häät Aleksanterin kirkossa. Olin toivonut hääkirkoksi Tuomiokirkkoa, sillä vanhempani ovat menneet siellä naimisiin. Se oli kuitenkin juuri julkisivuremontissa. Häät olivat raiakkaat, meidän näköisemme. Samaan aikaan pistin lehteen ensimmäiset omat ilmoitukseni mallikursseista. Yritykseni Promodel oli syntynyt.

Löysimme kodin Juhannuskylästä. Jätimme ehkäisyn pois heti häiden jälkeen. En kuitenkaan tullut raskaaksi.

Mallikursseille tuli väkeä. Esimerkiksi nykyinen Miss Suomi **Satu Tuomisto** on toiselta kurssiltani. Tein valtavasti töitä.

Kun lapsettomuushoidot vähitellen aloitettiin, työni kantoi minua. En ajatellut tulevia raskaustestejä, laskenut päiviä kuukautisiin, koska minulla oli valtavasti työtä.

Noin 80 prosenttia lapsettomuushoidoissa käyvistä saa lopulta lapsen. Hoidojen vaativuutta ei kannata miettiä. Lapsi on upea lahja, jonka niiden kautta voi saada.

Meillä on odottamassa kahdeksan pakastepoikaa ja kahdeksan pakastetyttöä. Viimeisen kerran tuore alkio istutet-

tiin kohtuuni viime kesänä Tammerfestin jälkeen. Olimme harmitelleet, kun emme voineet perinteiseen tapaan juhlia alkuvuodesta kaupunkifestareilla. Villen piti luovuttaa spermaa kesken viikon, ja sen piti pysyä hyvänä. Alkoholia ei saanut juoda. Yksi kierros alkionasettamista oli jo epäonnistunut.

Olin todella skeptinen. En halunnut iloita etukäteen. Meidän tyttäreemme alkoi kuitenkin kasvaa kohdussani. Ensimmäisessä ultrassa näimme, kuinka hänen sydämensä löi.

Aloin pikkuhiljaa tuntea liikkeitä. 4D-ultrassa tutkittiin kaikki hänen ruumiinosansa. Lopulta aloin uskoa, että meille tulee vihdoin lapsi.

Pirpana syntyi Taysissa 31.3.2008, oinaaksi kuten äitinsäkin. Uskon, että tulemme ottamaan yhteen vielä monet kerrat!

Olen onnellinen, että minulla on juuri tyttö. Saan johdattaa häntä naisen maailmaan, jonka tunnen. Poika olisi suurempi arvoitus. Haluan esitellä lapselleni kaiken sen, mistä minä olen maailmassa iloinnut.

Yritän opettaa, ettei kannata luottaa omiin ennakkoluuloihinsa. Minun pitäisi se muistaa, koska kohtaan itsekin ennakkoluuloja mallitaustani suhteen. Silti huomaan usein luokittelevani ihmisiä etukäteen.

Ennen yritykseni oli lapseni. Nelivuotiaana se pärjää kuitenkin jo hienosti.

Nyt tuo paikka on tyttäreni. Aion viettää kunnan äitiysloman ja antaa töiden odottaa niiden hallussa, joihin luotan. Äitinä olen aloittelija, mutta mallimaailmassa olen toiminut pian kaksikymmentä vuotta. Sen maailman osaan ja tunnen.

Tapasin kaupassa puolitetun nuoren äidin, joka oli saanut vauvansa kolme kuukautta sitten. Hän kertoi avoimesti tuntevansa olonsa vangiksi lapsen kanssa. Hän oli todella kriisissä ja kaipasi elämää. Silloin ajattelin, että minä olen ehkä siksi niin valmis olemaan nyt lapseni kanssa, koska jouduin odottamaan niin kauan. Ymmärrän häntäkin.

En halua hukata lapseni alkuaikojaa jakamalla itseäni liian monen suuntaan. Nykyään moni tunnettu äiti kehuu lehdissä, kuinka on yhtä aikaa kaikkea. Minusta itselle pitää antaa asioita myös anteeksi. On epärealistista yrittää olla joka paikassa yhtä aikaa. Minä olen ollut äitiyslomalla vasta kuukauden. Joihinkin asioihin en tule koskemaan vielä pitkään aikaan.

Itse olin aikanani puhdas vahinko. Sain tuki tulla, kun olin tulossa. Meidän pirpanaa taas tehtiin vuosia. Olen tietoisesti rauhoittanut ajan hänelle.

Kun näen pihalla, millaisia möhköfantteja jo yksivuotiaat ovat, ymmärrän, miten paljon jo vuodessa tapahtuu.

Olen tehnyt kovasti työtä kiivetessäni elämän tikapuilla. Olen halunnut paljon ja saanut sen. Paljon on ollut myös sattumaa. En tiedä, missä ylhäällä tämä lahja on minulle kirjoitettu.

Aion silti uskaltaa olla tässä hetkessä todella onnellinen.

Jenni Ahola, äiti

”Lapsi on upea lahja. Meillä on odottamassa kahdeksan pakastepoikaa ja kahdeksan pakastetyttöä. Viimeisen kerran tuore alkio istutettiin kohtuuni viime kesänä.”

Jenni äitinsä silmin

Jennin äiti **Kirsti Ahola** kuuntelee tyttärestään kertovaa tekstiä hiljaa. Sitten hän sanoo tunnistavansa sanoista rohkean ja itsenäisen lapsensa. Jenni on äidin mukaan saanut olla hyvin paljon omillaan jo pienestä saakka.

– Emme oikeastaan olleet koskaan ihan kaksin. Minulla oli monia ihania miesystäviä, joiden kanssa harrastinkin paljon. Jenni oli paljon mummiensa hoidossa, äiti tunnustaa.

Äiti kertoo yrittäneensä olla tiukka rajoissa, mutta homma hajosi usein mummien myötä. Kun yksi lupasi toista ja toinen toista, linjaa oli vaikea löytää.

– Tavallaan Jenni sai kasvaa hyvin vapaasti, kuten minäkin aikanaan. Ehkä se ei ole hyvä, sillä rajoja vastaan olisi hyvä saada kapinoida. Nyt hän joutui etsimään omat rajansa itse.

Äitikin muistaa Jennin tikapuupii-rustukset. Niitä ihmeteltiin usein. Aika, jolloin isä kulki kainalosauvoilla, jäi tiukasti tytön mieleen.

Jennin äidin mielestä tytär on henkisesti matkallaan nyt ehkä puolivälissä.

Usein lapsuuttaan alkaa toden teolla pohtia vasta keski-iässä. Silloin ymmärtää monet vanhempiensäkin teot uudella tavalla. Suhde äidin ja tyttären välillä ei ole koskaan valmis. Viime aikoina pari on ehtinyt puhua vain käytännön asioista, syvemmät keskustelut saavat vielä odottaa.

– Nyt opettelemme olemaan yhtenä rintamana tämän uuden tulokkaan kasvattamisessa. Että me emme lupaisi eri asioita. Ja siihen tarvitaan tietenkin myös isä, Ahola nauraa.

Kun äiti, tytär ja tyttärentytär istuvat rivissä sohvalla, miehet saavat haastetta osakseen!

Omalta isältään Jenni on äitinsä mukaan perinyt rauhallisuuden. Äiti on muuttuvaisempi.

– Joskus ihminen tosin tuntuu varmalta, vaikka ei sitä sisällään olisi-kaan. Sekin kannattaa muistaa, äiti tahtoo vielä tarkentaa.

CV

Jenni Kaarina Ahola-Keskinen

»**Syntyi:** 25.3.1976 Tampereella, vietti ensimmäiset vuotensa Hervannassa siivousalan yrittäjänä toimineen isänsä ja sihteerinä työskennelleen äitinsä ainoana lapsena. Vanhemmat erosivat Jennin ollessa ensimmäisellä luokalla.

»**Ammatti:** Johtaa omaa Promodel-mallitoimistoaan.

»**Asuu:** Tampereella Juhannuskylässä.

»**Perhe:** Aviomies Ville Keskinen. Tyttövauva, joka syntyi 31.3.2008.

»**Tahtoo oppia omalta äidiltään:** Tapoja nauttia hetkestä. Jennin äiti osaa tehdä elämässään nopeita käänteitä.

»**Oho:** Jennistä piti ensin tulla Veera. Tytön piikkisuora, tumma hiuskuontalo sai äidin kuitenkin epäilemään. Hän pelkäsi, että tumma Veera toisi mieleen romaninaisen.

SU.

SUNNUNTAISUOMALAINEN

Turismi avasi ikkunansa aavekaupunki **Tshernobyliin**. Siellä elämä muuttui **hetkessä**, kuten muuttui myös **pahoinpitelyn uhrilla**. Anna Kortelaisen elämän muuttivat **kirjat** ja peliharrastajan elämän muutti pienenä poikana **flipperi**.

Joonas Turunen poikkesi syksyisenä yönä tarjousluulle publiin. Parin tunnin kuluttua ohikulkijat löysivät Joonaksen hakattuna ja tajuttomana kulman takaa kadulta. Muistoksi jäi aivovamma.

Joonas Turunen jännittäisi parhaillaan lääketieteellisen tiedekunnan pääsykoetuloksia. Raaka väkivalta murskasi haaveet. Nyt Joonas opettelee muistamaan esineiden ja käsitteiden nimiä.

Lokakuun kolmantena viikonloppuna kaikki alkoi mennä alusta alkaen pieleen. Lähdin käymään kotoni Laihiaalla laskuvarjokisojen vuoksi. Kova tuuli esti hyvät molempina päivinä. Kentältä palatessani kotiristeys oli mennä autolla pitkäksi räntäisellä tiellä. Oli pientä kuumetta, mutta äidin pyynnöstä huolimatta lähdin sunnuntai-iltana junalla takaisin Kuopioon pakollisen labrakurssin vuoksi. Juna oli myöhässä kaksi tuntia. Viimeinen bussi oli mennyt aikaa sitten, kun viimein aamuyöllä saavuinkin Kuopioon. Kävellessäni huomasin, että Henry's Pubissa on menossa euron tuoppi-ilta. Laskeuduin portaat, join oluen, juttelin tuntemattoman nuoren naisen kanssa ja lähdin ulos. Sama nainen ja tuntematon iso mies odottivat kadulla. He ottivat minut mukaansa miehen kätensä hartioilleni, nainen otti kädensä. Kulman takana mies murskasi pääni. Kello oli puoli neljä aamuyöllä.

Näin voisi Joonas Turunen, 21, muistella viime syksyä – jos muistaisi. Mutta Joonas ei muista.

Piti tulla lääkäri

TEKSTI: JUHA MIKKONEN, KUVAT: PEKKA MÄKINEN

JOONAKSEN viimeinen muistikuva sunnuntailta 22. lokakuuta on, kun hän näkee tutun laihialaistyön Jyväskylän asemalla. Sen jälkeen muistin eteen laskeutuu verho. Seuraava muistikuva on yli kolmen viikon tajuttomuuden jälkeen äiti, joka seisoo sängyn vieressä Kuopion yliopistollisessa sairaalassa.

Joonaksen elämän pimeä kausi on luettavissa Kuopion käräjäoikeuden pöytäkirjasta ja poliisin esitutkintapöytäkirjoista. Oikeastaan se on pikemminkin pääteltävissä junien aikataulujen, valvontakameroiden kuvien ja sairauskertomusten perusteella.

Kukaan asianosaisista ei ole juuri puhunut: ei 26-vuotias nainen eikä etenkin törkeästä pahoinpitelystä syytetty 26-vuotias mies, ja Joonas ei muista. Seurueen perässä kulkenut 22-vuotias mies puhui esitutkinna, mutta lähes vaiken oikeudessa. Pelko tukki suut, valvontakameran silmä ei yltänyt kulman taakse eikä kukaan ulkopuolinen nähnyt pahoinpitelyä.

Motiivia ei ole löytynyt. Joonaksen pää vain hakattiin ja potkittiin muodottomaksi. Pysyvänä muistona on hieman epäsymmetrinen pää kahden kalleleikkauksen jäljiltä – ja aivovamma.

ENSIMMÄISESSÄ leikkauksessa Joonaksen vasemmasta ohimosta poistettiin kämmenen kokoinen luunpala, jotta aivojen paine saatiin tasatuksi. Kolmen kuukauden kuluttua pala asennettiin takaisin toisessa leikkauksessa. Ilman leikkauksia Joonas olisi kuollut.

Pahoinpitelyn seurauksena Joonas ei näe enää sivulle oikealla silmällään. Rajoittuneen näkökyvyn vuoksi autolla ajo on kiel-

letty toistaiseksi. Pysyvät vammat voidaan luotettavasti arvioida aikaisintaan ensi syksynä, ehkä vasta 2–3 vuoden kuluttua.

Kohtalokkaasta lokakuun yöstä on kulunut kohta kahdeksan kuukautta. Kahden kalleleikkauksen lisäksi takana on puoli-toista kuukautta kriittisessä tilassa sairaalassa ja seitsemän kolmiviikkoista kuntoutusjaksoa.

Nyt Joonas kävelee, puhuu, syö, lukee ja kirjoittaa – on elossa. Sitä ei uskonut kukaan silloin, kun hän makasi tajuttomana sairaalassa; eikä vielä oikein sittenkään kun hän avasi silmänsä, tuijotti ilmeettömänä potilashuoneen kattoon ja sanoi äidille ensimmäisen sanansa: joo.

MAAILMAN hahmotus piti aloittaa alusta. Alkuvaiheessa Joonas ei tiennyt käden ja jalan eroa.

– Puhuminen on vieläkin vaikeaa. En tiedä, mikä esimerkiksi tämä on, Joonas kuvalle ja nostaa kuopiolaisen kahvilan pöydältä lautasliinan.

– Lukeminen sujuu jotenkin. Laskeminiinkin onnistuu, mutta ei enää pitkä matematiikka.

Matematiikka, fysiikka ja kemia olivat koulussa Joonaksen lempiaineita. Toissa keväänä hän pääsi ylioppilaaksi erinomaisen arvosanoin ja heti yliopistoon. Armeijan jälkeen viime elokuussa alkoivat farmasian opinnot Kuopiossa. Kaupunki oli vieras.

– Ensimmäisen kerran kävin Kuopiossa silloin kun pitää käydä, jos aikoo tulla yliopistoon, Joonas kertoo ja tarkoittaa toista kesän pääsykokeita, mutta sekun sana on hukassa, jossakin siellä viime syksyisellä matkalla Jyväskylän aseman ja Kuopion

Lapinlinnankadun välillä.

Se oli pohjalaisnuorukaiselle tyyli vastaanotto isän synnyinmaakunnassa.

FARMASEUTTIOPINTOJEN piti olla vain välietappi, tavoite oli toisaalla.

– Tänään minun piti olla lääkiksen pääsykoeksissa. Pääsykoekirjakin oli hankittu, Joonas sanoo kahvilan pöydässä toukokuun loppupuolella.

– Ei minusta tule enää koulunkävijää, ainakaan yliopiston. Lukeminen on niin vaikeaa, kun en ymmärrä kaikkea enkä muista. Kunhan töihin johonkin pääsisin, Joonas puntaroi tyynesti.

Tyynen rauhallinen Joonas on ollut aina, sanovat läheiset ja tuttavat. Niin pitää hypymestarin ollakin. Joonaksella on takana lähes 500 laskuvarjohyppyä. Siihen ei hätähoustaista ole.

Miksi tämä tapahtui Joonakselle, aivan väärälle ihmiselle, eihän Joonas ole ikäänään kenellekään riittä haastanut, pikemminkin aina väistänyt? satelee kysymyksiä. Vastauksia ei tiedä Joonaskaan.

TUOMITTU on kiistänyt pahoinpitelyn jyrkästi. Käräjäoikeudessa hän kiisti olevansa edes valvontakameran kuvissa näkyvä mies Joonaksen rinnalla. Oikeus oli toista mieltä ja tuomitsi hänet helmikuussa 6,5 vuodeksi vankeuteen-törkeästä pahoinpitelystä. Nuori mies ja nainen seurueesta saivat saksot pelastustoimen laiminlyönistä.

Jutun käsittely jatkuu Itä-Suomen hovioikeudessa. Siellä videot katsotaan vielä kerran. Joo-

nas ei ole kuvia nähnyt, eikä pahoinpitelijäänsäkään lokakuun yön jälkeen.

– Tuskinpa minulla olisi hänelle mitään sanottavaa. Ei kyllä niin hirveästi kiinnostaisi puhuaakaan, Joonas pohtii.

– Ei tämä ole tuntunut katkeralta, ainakaan vielä. Ei ole oikeastaan missään vaiheessa vituttanut enemmälti, Joonas sanoo ja nousee kahvilan pöydästä.

KAHVILAN nurkalta on 84 metriä paikkaan, josta ohituskennut nuori pari löysi lokakuussa tajuttoman Joonaksen muutama minuutti pahoinpitelyn jälkeen. Silloin oli aamuyö ja maa märkä.

Nyt ulkona paistaa alkukesän ilta-aurinko. Ensi syksystä ei tiedä kukaan.

– Vielä aion hypätä koneesta, joskus. Se on varmaa. ●

Pahoinpidelty kriittisessä tilassa

KUOPIO – Käräjäoikeuden päätös on ollut mielenkiintoinen. Mies ei löydy oikeasta pahoinpitelijästä Henry's Pub -ravintolasta. Oikeuden mukaan Joonaksella on ollut 26-vuotias nainen rinnallaan, josta on otettu kuva. Mies ei ole koskaan nähty. Poliisi katsoo, miten vatsatauti on päässyt sinne. Toinen syy on vatsatauti, jota on pidetty leikkauksella. (17) 246 655.

Yhteiskunnan lasku jo 300 000 euroa

Joonas Turusen pahoinpitely oli poikkeuksellinen. Yleensä väkivalta rikoksissa uhri ja tekijä tuntevat toisensa, nyt eivät. Teko oli täysin mieleton, sanovat poliisi, syyttäjä ja tuomari.

Tekijälle lankei myös poikkeuksellinen rangaistus – 6 vuotta ja 6 kuukautta vankeutta. Toissa vuonna rangaistus törkeästä pahoinpitelystä oli keskimäärin 1 vuosi 7 kuukautta vankeutta. Lain mukaan maksimi on 10 vuotta.

Joonaksen ja läheisten inhimillinen tuska ja kärsimys on lähes mittaamaton. Huoli Joonaksesta on vaatinut vanhemmilta aikaa ja vaivaa. Yksinomaan Laihia-Kuopio-välin ajosta on kertynyt jo yli 25 000 kilometriä.

Hinta tuskalle, kärsimykselle ja vaivalle haetaan erillisessä vahingonkorvausoikeudenkäynnissä, kun pysyvät vammat on saatu arvioituksi. Siihen voi kulua vuosia.

Sairaalahoito on maksanut ainakin 20 000 euroa ja kuntoutus jo 60 000 euroa. Kansaneläkelaitos on maksanut sairauspäivärahoja ja kulukorvauksia tuhansia euroja.

Poliisi on käyttänyt tehokasta työaika kuukauden, syyttäjä viikon ja käräjäoikeus lähes kaksi viikkoa, jotta tekijä on saatu tuomituksi. Laskua kertyy ainakin 12 000 euroa asianajokuluineen. Lisää tulee hovioikeudesta.

Jos käräjäoikeuden tuomio pysyy, tuomittu istuu rikoksenuusijana siitä vähintään 4 vuotta 4 kuukautta. Jokainen vankipäivä maksaa 126 euroa, yhteensä 200 000 euroa.

Joonaksen ja pahoinpitelijän öisen kohtauksen hinta on yhteensä siis ainakin 300 000 euroa. Lopullinen hinta selviää vuosien kuluessa. Sen ratkaisee paljolti Joonaksen kuntoutuminen. Koko laskun maksaa yhteiskunta. Tekijä on tuloton. ●

SU.

SUNNUNTAISUOMALAINEN

Isintytöt ja -pojat juhlivat tänään **isänpäivää**. Idols-tähti Kristiina Brask sen sijaan tunnustautuu **naapurintytöksi**. Seitsemän kuolemansyntiä -sarja puhuu suurimmasta **synnistä**, ylpeydestä. Koko kansaa puhuttaa samaan aikaan **76** surmanluotia.

Ylpeys on kuolemansynteistä suurin. Ylpeys on kapina Jumalaa vastaan, siihen lankeisi ensimmäinen arkkienkeli Luciferkin.

Uskonnon ulkopuolella ylpeyttä ei oikein synniksi ymmärrettä, korkeintaan ärsyttäväksi luonteenpiirteeksi. Se on jotain perusihmillistä ja siihen on oikeus. Sitä jopa vaaditaan.

– Jos ajatellaan konsulttimaailman guruja, hänen suorastaan kehottavat ylpeyteen ja kovuuteen, sanoo näyttelijä **Hannu-Pekka Björkman**.

Björkman pohtii kuolemansyntejä uskonnon ja oman uskonsa kautta. Hän liittyi ortodoksisirkkoon seitsemän vuotta sitten ja on sen jälkeen punninnut perinpohjaisesti myös omaa ammattiaan ja koko teatteria taidemuotona. Sen pohdinnan hedelmänä syntyi myös tänä syksynä julkaistu esseekokoelma *Valkoista valoa*.

NÄYTTELIJÄN TYÖSSÄ ylpeys vaanii koko ajan, sillä ylpeys on kiitosten jälkeläinen, jota palkinnot ja keuhut ruokkivat. Kiitos on kuin kivi, sanoo myös Finlandia-palkittu kirjailija **Kristina Carlson** teoksessaan *Maan ääreen*. Kivi on jätettävä tien varteen; jos alat kantaa sitä, se muuttuu koko ajan painavammaksi.

Björkman on itsekin palkittu, ja työtehtävien suhteen hänellä on luksusongelma: on valittava, mihin töihin ryhtyy, koska tarjolla on enemmän kuin ehtii tehdä.

– Kiitokset ovat ehkä näyttelijälle asia, jota saa eniten varoa. Kun saa hyvää palautetta ja kritiikkiä, ylpeys jo väijyy oven takana.

YLPEYS NAKERTAA ammattitaitoa. Se rakentaa esteitä, pelkoa naurunlaiseksi joutumisesta ja itsensä munaamisesta. Björkmanin lääke tämän kaltaiseen ylpeyteen on itselleen nauraminen.

– Itselleen nauraminen on ylpeyden suuri vihollinen. Siksi se on myös niin vaikeaa. On asetettava itsensä alttiiksi epäonnistumiselle, naurunlaiseksi

tulemiselle, on uskallettava olla ruma tai näyttävä aidosti tunteensa.

Jussi-patsasta vastaanottaessaan Björkman tunsi kyllä ylpeyttä, ei hän sitä kiellä. Mutta patsas ei lämmitä tai muistu mieleen sillä hetkellä, kun on astuttava teatterilavalle yleisön eteen. Ortodoksin arkiseen tapaan Björkman tekee ristinmerkin: siunaa, Herra, ajatukseni, tunteeni ja käteni teot. Hiljainen sydämen rukous on tarpeen välillä myös keskellä esitystä.

JOS YLPEYS on kiitoksen jälkeläinen, on se myös kilpi, jolla torjumme itseemme kohdistuvat moitteet. Björkman siteeraa pyhittäjä **Johannes Siinäiläistä**, 600-luvulla elänyttä ortodoksiluostarin igumenia: Joka ottaa moitteen vastaan, on kukistanut ylpeyden. Joka ei ota, on ylpeyden vanki.

– Mutta kukapa meistä osaa ottaa moitteen vastaan esimerkiksi työpaikalla?

Jos oman ylpeytensä kanssa ei tappele, huomaa olevansa jatkuvasti vastahankaan. Ylpeä ihminen ei halua muuttua.

– Ylpeys saa meidät väittämään vastaan, koska oma mielipide on aina parempi tai tärkeämpi kuin toisen.

YLPEYDEN VASTAHYVE, nöyryys, on vähiten arvostettuja hyveitä yhteiskunnallisesti ajateltuna. Sitä pidetään syntiä pahempina, se on heikkoutta, lähes mielenvikaisuutta.

– Novalis kirjoitti 1700-luvulla: nöyryys on absoluuttista joustavuutta, siitä ei saa otetta. Sellaista joustavuutta meillä yhteiskunnassa ei ole. Kuka joustaa loputtomasti, en minä ainakaan, sen voin tunnustaa.

Björkman uskoo kuitenkin, että nöyryydellä on suurempi voima kuin ylpeydellä. Mutta nöyryydellä saavutettu voitto vie enemmän aikaa. Ensin ehtii tulla mieleen, että loputtomasti joustava ihminen joutuu kaikkien polkemaksi oivatoksi.

NÖYRYYDELLÄ ei ajeta yhteiskunnallista tasarvoa eikä muitakaan sinänsä hyviä etujärjestöjen päämääriä. Palkkakiistoissakin on tiukimman tulkin mukaan kysymys omien oikeuksien ajamisesta ja sitä kautta ylpeydestä. Yhteiskunta näyttää järjettömänä systeeminä, kun sitä yrittää tarkastella ylpeyden ja nöyryyden kriteereillä. On palattava yksilöön, koska yksilö ei vapaudu vastuutaan omien vaikuttimensuhteen, vaikka hän olisi etujärjestön edustaja tai pelkkä sivustaseuraaja. Sormella osoittelu on mahdotonta ilman, että ylpeys on naruttanut meidät jälleen.

– Ylpeys on myös tuomitsevuuden äiti, sanoo Björkman edelleen Johannes Siinäiläisen sanoin. Siinä, missä Björkman itse kieltäytyy omista eettisistä syistä tekemästä mainoksia, hän ei voi osoittaa sormella näyttelijäystäväänsä, joista moni on antanut äänensä tai kasvonsa mainoksiin. Sillä hengellinen ylpeys on vielä ylpeyden lajeistakin pahin. Oma tonitti ei ole koskaan niin puhdas, että olisi oikeus arvostella naapurina.

TOISTEMME tuomitseminen on suuri ja päivittäinen houkutus. Epäluottamusta siihen, että olisi Jumala, joka rankaisisi syntistä.

Oamalla kohdalla pelkäämme, miten meidän käy, jos rangaistus tulee postuumina, kuoleman jälkeen.

Björkman koki tärkeän oivalluksen lukiessaan **Tito Collianderin** teosta ortodoksisesta elämännäkemystä:

– Synti itse on rangaistus. Sen ymmärtäminen oli vapauttavaa, koska olin lapsesta saakka odottanut, että taivas romahtaa niskaani rikkeistäni.

Tekomme ovat siis joko askeleita kohti valoa tai siitä pois päin. Synti on aina askel pimeyteen päin, pahin mahdollinen rangaistus.

BJÖRKMANIN mielestä seitsemän kuolemansynteiden pohdinta on paitsi mielenkiintoista myös tärkeää. Miksi ne ovat menettäneet merkitystään, miksi kaikista pahin synti, ylpeys, on kaikista hämärtynein?

On luotava katsaus historiaan, jotta ymmärtäisimme tätä päivää. Seitsemän törkeimmän syntein luettelo on varhaiskristillisen ajan perua ja **Tuomas Alvinlainen** tarkensi sitä 1200-luvulla.

Vielä keskiajalla länsimaisen ihmisen maailmankuva oli selkeästi Jumala-keskeinen. Sitten tulivat renessanssi ja humanismi, jotka käänsivät järjestyksen pääläelle, ihminen uudelleensyntyä kaiken ylimmäksi olennoksi. Humanismi haki perustansa Kreikan filosofeilta, ihmisestä tuli kaiken mita eikä ihmisen yläpuolella ollut enää yliolonnollista jumalaa.

Björkmania hätkähdytti **Egon Friedelin** analyysi *Uuden ajan kulttuurihistoriassa*: renessanssi oli ihmisen toinen syntinlänkeemus.

– Se on aika rankasti sanottu. Varsinkin kun ajattelee, mitä kaikkea hienoa renessanssi tuotti taiteen ja tieteen kehityksessä.

ON OLEMASSA ylpeyden laji, joka Björkmanin mielestä voi olla täysin tervettä. Se on onnen, kiitollisuuden ja huolen sekainen ylpeys omasta lapsesta. Björkmanin poika **Elie** on vasta kolmen vanha ja Hannu-Pekka niin nuori isänä, ettei puhu kuin omasta puolestaan.

– Olin ihmeissäni, kun lapsi tuli. Tajusin, että eihän minulla ole koskaan elämässä ollut huolia. Nyt kun on lapsi, on myös huoli.

Mutta on myös lapsen mukanaan tuoma rakkaus. Niin pakahduttavan suuri ja aseistariisuva, että välillä on puhjettava kynneliin. Eikä ole ollekaan vaikea ymmärtää, mikä on elämässä tärkeintä. ●

● KUKA?

- ▶ Näyttelijä **Hannu-Pekka Björkman**, 38.
- ▶ Perheeseen kuuluvat vaimo, näyttelijä **Minna Haapkylä** ja poika **Elie**.
- ▶ Näytellyt mm. elokuvissa *Elävälle ja kuolleille* sekä *Nousukausi*.
- ▶ Kuuluu KOM-teatterin henkilökuntaan, jossa parhaillaan mukana **Teshovin** näytelmässä *Vanja-eno*.
- ▶ Marraskuussa ensi-illassa elokuvat *Joulutarina* ja *Raja 1918*, joissa Björkmanilla roolit.
- ▶ Tammikuussa ensi-illassa Korjaamo-teatterissa näytelmä *Harvemmin hätätiloja*.
- ▶ Kirjapaja julkaisi tänä syksynä Björkmanin esseekokoelman *Valkoista valoa*.
- ▶ Haaveilee ensi keväänä jäävänsä virkavapaalle pariaksi vuodeksi ja jatkavansa kirjoittamista.

Mikä on Suomen suurin synti?

Sunnuntaisuomalaisen 7 kuolemansyntiä -juttusarjassa tunnetut henkilöt kertovat siitä, miten eri synnit heidän mielestään nyky-Suomessa ilmenevät. Tämä on sarjan neljäs osa. Kun kaikki seitsemän perinteistä syntiä on käsitelty, saavat myös lukijat äänensä kuuluviin. Tuolloin Sunnuntaisuomalainen järjestää äänestyksen siitä, mikä on aikamme suurin synti.

YLPEYS

JA HANNU-PEKKA BJÖRKMAN

Jos oman ylpeytensä kanssa ei tappele, huomaa olevansa jatkuvasti vastahankaan.

SATU KAKKORI, KUVITUS: JENNI-JUSTIINA NIEMI JA MARKUS VIITAKOSKI